

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

**BANKA KREDİ HACMİ İLE İKTİSADİ BÜYÜME ARASINDAKİ
İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Korhan TURGUT

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

BANKA KREDİ HACMİ İLE İKTİSADİ BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE
ÖRNEĞİ

Korhan TURGUT

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

Korhan TURGUT tarafından hazırlanan "Banka Kredi Hacmi İle İktisadi Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği" başlıklı bu çalışma, 18.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Celal TAŞDOĞAN (Başkan)

Doç. Dr. Pelin ÖGE GÜNEY (Danışman)

Doç. Dr. Özge KANDEMİR KOCAASLAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

18/06/2019

Korhan TURGUT

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezele ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

Biricik Kızım Ela'ya,

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Tez Danışmanının Doç. Dr., Pelin ÖGE GÜNEY** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Korhan TURGUT

TEŞEKKÜR

Zorlu sürecin baŐından sonuna dek her adımda yanımda olan, zamanını, bilgisini ve desteğini hiç esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Pelin ÖGE GÜNEY'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Uzun süren eğitim sürecim boyunca sorunların çözümü noktasında desteklerini ve mesailerini vermekten geri durmayan tüm hocalarıma, mesleki deneyimimi kazanırken yanımda olan tüm meslektaşlarıma ve mensubu olmaktan gurur duyduğum Vakıfbank'a içtenlikle teşekkür ederim.

İŐinin arasında bana vakit ayırmaktan geri durmayan ve tüm yazım sürecinde deneyimini paylaşmaktan bıkmayan ağabeyim Doç. Dr. Enis Turhan TURGUT olmak üzere ailemin tüm fertlerine teşekkür ederim.

Son olarak hayatıma anlam katan, sevgisini her zaman hissettiğim ve bir ömür boyu yanında olmak istediğim biricik kızım Ela TURGUT'a bu çalışma sırasında bana gösterdiği sabır ve verdiği enerji için sonsuz teşekkür ederim. İyi ki varsın canım kızım.

ÖZET

TURGUT, Korhan. *Banka Kredi Hacmi İle İktisadi Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Ekonomik büyüme tüm ülkelerde önemli olmakla birlikte; özellikle gelişmekte olan ülkelerde ön plana çıkan temel ekonomik amaçlardan birisidir. Genelde gelişmiş ülkelerin belirli bir büyüme hızını koruması amaçlanırken; gelişmekte olan ülkelerin bu oranın üzerinde bir büyüme sergilemesi arzu edilmektedir. Ekonomik büyümenin birçok unsuru olmakla birlikte; bu çalışmada ekonomik büyümenin kredi hacmi ile olan ilişkisi analiz edilmektedir. Genellikle banka kredilerinin ülkelerin ekonomik büyüme süreçlerinde önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir. Bu görüş literatürde arz öncülü hipotez olarak bilinmektedir. Buna göre bankacılık sistemi aracılığıyla tasarrufların fon ihtiyacı olan girişimcilere yönlendirilmesi, yatırım stokunda artışa neden olacaktır. Yine literatürde yer verilen ve talep takipli hipotez olarak bilinen görüşe göre ise ekonomik büyümenin banka kredi hacminde artışa neden olacağı ileri sürülmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye için 2003(I)-2017(III) dönemi için üçer aylık veriler ile gecikmesi dağıtılmış otoregresif sınır testine dayalı eşbütünleşme metodu kullanılarak öncelikle mevduat bankaları toplam kredi hacmi ile ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca mevduat bankaları, kamu ve özel sermayeli bankalar olarak ayrılarak bu bankaların kredi hacimleri ile ekonomik büyüme ilişkisi de ele alınmıştır. Dolayısıyla çalışmanın temel amacı, banka kredi hacmi ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki tespit edildikten sonra bu ilişkinin banka türleri açısından incelenmesi şeklindedir. Bu amaç doğrultusunda önce finansal sistem, bankacılık sektörü, bankacılığın gelişimi, kredi kavramı, banka kredilerinin makroekonomik etkileri, banka kredileri ve ekonomik büyüme ilişkisi ele alınmıştır. Ampirik çalışmanın sonucunda uzun dönemde mevduat bankaları toplam kredi hacmindeki artışın GSYH üzerinde negatif etkide bulunduğu, ancak kısa dönemde söz konusu etkinin pozitif olduğu görülmüştür. Bu sonuç kamu

bankaları için benzer şekilde iken özel bankalarda uzun ve kısa dönem açısından aksi şekilde gerçekleşmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Banka Kredileri, Kredilerin Sınıflandırılması, Ekonomik Büyüme, Türkiye Ekonomisi, Kamu Bankaları, ARDL, Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Sınır Testine Dayalı Eşbütünleşme Testi

ABSTRACT

TURGUT, Korhan. *The Relationship Between Bank Credits and Economic Growth: Turkish Example*, Master's Thesis, Ankara, 2019.

While economic growth is important in all countries; in particular, it is one of the main economic objectives of developing countries. In general, developed countries are expected to maintain a certain growth rate; on the other hand, it is desirable for developing countries to display growth above this rate. Although there are many elements of economic growth; in our study, the relationship between economic growth and bank credit volume is analyzed. Generally, it is argued that bank credits have an important role in the economic growth of countries. In the literature, this view is known as supply leading hypothesis. Accordingly, transferring savings to entrepreneurs through the banking system will result in an increase in investment stock. Another view, which is also known in the literature as the demand following hypothesis, suggest that economic growth will lead to an increase in bank loan volume.

In this study, in order to examine the relationship between total credit volume and economic growth for Turkey we use quarterly data from 2003:I to 2017:III and we applied the bound testing approach developed ARDL framework by Pesaran and Shin (1999) and Pesaran et al. (2001) to test the cointegration. Next, we estimated the level relations and short-run dynamics. In addition, deposit banks are divided into public and private banks and the relationship between credit volumes of these banks and economic growth is also analyzed. Therefore, the main purpose of the study is to examine this relationship in terms of bank types after the relationship between bank credit volume and economic growth is determined. For this purpose, firstly the financial system, banking sector, development of banking, bank credits, macroeconomic effects of bank credits are discussed and then the relationship between bank credits and economic growth is examined. According to our empirical study, it is observed that the increase in

total credit volume of deposit banks in the long term had a negative effect on GDP, but this effect is positive in the short term. While this result is similar for public banks, we observed that these effects have opposite signs for private banks.

Key Words

Bank Loans, Classification of Credit, Economic Growth, Economy of Turkey, State Banks, ARDL, Autoregressive Distributed Lag Based Bounds Test, Cointegration Test

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ADAMA.....	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİMİ	3
1.1 FİNANSAL SİSTEM	3
1.2 BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI.....	4
1.3 EKONOMİ AÇISINDAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE FONKSİYONLARI.....	5
1.4 BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ	9
1.5 TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHİ DEĞİŞİMİ	11
1.5.1 Osmanlı Devleti Dönemi (1299-1923)	12
1.5.2 Cumhuriyet Dönemi (1923 ve Sonrası)	14
1.6 BANKA TÜRLERİ	32
1.6.1 Hukuki Yapılarına Göre Bankalar	32
1.6.2 Sermayelerinin Kaynağına Göre Bankalar	33

1.6.3	Faaliyetine Göre Bankalar	35
1.6.4	Kapsamına Göre Bankalar	38
2.	BÖLÜM.....	41
	BANKA KREDİLERİ VE MAKROEKONOMİK ETKİLERİ.....	41
2.1	KREDİLERE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR	41
2.1.1	Kredinin Tanımı ve Kapsamı	41
2.1.2	Kredinin Temel Unsurları.....	42
2.2	BANKA KREDİ ÇEŞİTLERİ	44
2.2.1	Niteliğine Göre Krediler	44
2.2.2	Vadelerine Göre Krediler	44
2.2.3	İş Konusuna veya Sektörüne Göre Krediler	45
2.2.4	Teminatına Göre Krediler	48
2.2.5	Kredinin Alıcısının Niteliğine Göre Krediler	49
2.2.6	Yetki Açısından Krediler	49
2.2.7	Kaynağına Göre Krediler	50
2.2.8	Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) Bakımından Krediler	50
2.3	BANKA KREDİLERİ İLE MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERİN İLİŞKİSİ.....	51
2.3.1	Banka Kredileri ile Enflasyon İlişkisi	51
2.3.2	Banka Kredileri İle Cari İşlemler Hesabı İlişkisi	56
2.3.3	Banka Kredileri ve İşsizlik İlişkisi	64
3.	BÖLÜM.....	69
	BANKA KREDİLERİNİN İKTİSADİ BÜYÜME ÜZERİNE ETKİLERİ VE KAMU BANKALARI.....	69
3.1	BÜYÜME KAVRAMI VE KREDİ HACMİ	69
3.2	FİNANSAL GELİŞİM VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNE YÖNELİK TEORİK YAKLAŞIMLAR ANALİZ EDEN AMPİRİK ÇALIŞMALAR	72

3.2.1	Finansal Gelişim ve Ekonomik Büyüme İlişkisini Analiz Eden Ampirik Çalışmalar.....	75
3.2.2	Türkiye İçin Yapılan Çalışmalar.....	82
3.3	BANKA TÜRLERİ AÇISINDAN KULLANDIRILAN KREDİLERİN ETKİLERİ	87
3.3.1	Kamu Bankaları ile ilgili Olumlu Görüşler	91
3.3.2	Kamu Bankaları ile ilgili Olumsuz Görüşler	93
4.	BÖLÜM	100
	TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN KREDİ VE İKTİSADİ BÜYÜME ANALİZİ	100
4.1	TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN BANKA KREDİLERİNE İLİŞKİN TEMEL GÖSTERGELER	100
4.2	TÜRK KAMU BANKACILIĞINDA YAŞANAN GELİŞMELER	104
4.3	TÜRKİYE'DE BANKA KREDİLERİNİN İKTİSADİ BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ANALİZİ	118
4.3.1	Kapsam Ve Veri Seti	118
4.3.2	Ampirik Bulgular	120
4.3.3	Eş Bütünleşme Testi	123
	SONUÇ	141
	KAYNAKÇA	145
	EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	165
	EK 2. ETİK KURUL İZİNİ MUAFİYET FORMU	167

KISALTMALAR DİZİNİ

ARDL: Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

EKK: En Küçük Kareler

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme

LKO: Likidite Karşılama Oranı

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

PP: Phillips-Perron

RCAP: Düzenleme Tutarlılığı Değerlendirme Programı (Regulatory Consistency Assessment Programme)

SBC: Schwarz Bilgi Kriteri (Schwarz Information Criteria)

SYR: Sermaye Yeterlilik Oranı

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TDHP: Tek Düzen Hesap Planı

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi

VAR: Vektör Otoregresyon (Vector Autoregressive)

VECM: Vektör Hata Düzeltme Modeli

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Finansal Sistem.....	3
Tablo 2: Bankacılık Tarihçesi	11
Tablo 3: Planlı Döneme Ait Banka ve Şube Adetleri	18
Tablo 4: Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi Banka ve Şube Adetleri	22
Tablo 5: Yeniden Yapılandırma Dönemi Banka ve Şube Adetleri	24
Tablo 6: Yakın Dönem Banka ve Şube Adetleri	26
Tablo 7: 2017/Aralık İtibarıyla Türkiye’de Banka Grupları ve Bankaları	27
Tablo 8: Bankacılık Sistemi Temel Göstergeleri	28
Tablo 9: Basel III Geçiş Süreci	30
Tablo 10: Kredi Hacminin GSYH'a Oranı (%)	70
Tablo 11: Farklı Ülkeler İle İlgili Yapılan Çalışmalar	75
Tablo 12: Türkiye İle İlgili Yapılan Çalışmalar	82
Tablo 13: Yıllar İtibarıyla Dünyada Kamu Bankalarının Sistem İçindeki Payı....	88
Tablo 14: Yıllar İtibarıyla Banka Adetleri	105
Tablo 15: Türk Kamu Bankaları	107
Tablo 16: 2017/Eylül Dönemi Sektörlere Göre Kredi Türleri	111
Tablo 17: 2017/Eylül Dönemi Banka Türüne Göre Kredi Türleri	114
Tablo 18: 2017/Eylül Dönemi Banka Türü Bazında Kobi Kredileri	116
Tablo 19: 2017/Eylül Dönemi Banka Türlerine Göre Tüketici Kredileri	117
Tablo 20: ADF Birim Kök Testleri.....	122
Tablo 21: PP Birim Kök Testleri	123
Tablo 22: Sınır Testi Sonuçları.....	126
Tablo 23: Granger Nedensellik Test Sonuçları	126
Tablo 24: 1 Nolu Denklem İçin ARDL (6, 8, 8, 8) Modeli Tahmin Sonuçları	127
Tablo 25: 1 Nolu Model İçin ARDL Uzun Dönem Katsayıları	129
Tablo 26: 1 Nolu Hata Düzeltme Modeli Kısa Dönem Sonuçları.....	130
Tablo 27: 1 Nolu Model İçin Kısa Dönem Katsayılar ve Wald Testi Sonuçları	132
Tablo 28: 2 Nolu Denklem İçin ARDL (8, 5, 8, 8, 6) Modeli Tahmin Sonuçları	133
Tablo 29: 2 Nolu Model İçin ARDL Uzun Dönem Katsayıları	135
Tablo 30: 2 Nolu Hata Düzeltme Modeli Kısa Dönem Sonuçları.....	136

Tablo 31: 2 Nolu Model İçin Kısa Dönem Katsayılar ve Wald Testi Sonuçları 138

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Banka Kredi Hacmi ve Enflasyon (TÜFE) Gelişimi	52
Şekil 2: Cari Açık ve Yıl Bazlı Toplam Kredi.....	57
Şekil 3: Kredi Stokundaki Değişim ve İşsizlik Oranı	64
Şekil 4: Kredi Hacmi ve Büyüme Seyri.....	71
Şekil 5: Toplam Aktif Büyüklüğünün GSYH'a Oranı	100
Şekil 6: Kredilerin Dağılımı	101
Şekil 7: Kredi Türlerinin Gelişimi	102
Şekil 8: Bireysel Kredilerin Dağılımı	103
Şekil 9: Bireysel Kredilerinin Gelişimi	103
Şekil 10: 2017/Eylül Dönemi Banka Karlılıkları	108
Şekil 11: 2017/Eylül Özkaynak ve Aktif Karlılığı.....	109
Şekil 12: 2017/Eylül Dönemi Sermaye Yeterliliği Oranı	109
Şekil 13: 2017/Eylül Dönemi Banka Şube Sayıları.....	110
Şekil 14: 2017/Eylül Dönemi Personel Sayıları	111
Şekil 15: Kredilerin Yıl ve Sektör Bazlı Grafikleri.....	113
Şekil 16: Kredilerin Yıl ve Tür Bazlı Grafikleri.....	115
Şekil 17: 2017/Eylül Dönemi İçin Banka Mülkiyetlerine Göre Takip Bakiyeleri	118
Şekil 18: Değişkenlere Ait Grafikler.....	120
Şekil 19: 1 Nolu ARDL Modeli İçin CUSUM ve CUSUMSQ	132
Şekil 20: 2 Nolu ARDL Modeli İçin CUSUM ve CUSUMSQ	139

GİRİŞ

Ekonomik büyüme ülke ekonomilerinin temel hedefleri arasında yer almakta olup genel olarak büyümeyi etkileyebilecek birçok iktisadi faktörden birisinin de bankacılık sektörü tarafından kullanılan krediler olduğu düşünülmektedir. Dahası Beck (2009)'a göre finansal gelişme, iktisadi büyümenin en önemli kaynaklarından biridir. Finansal sektörün iktisadi büyümeyi kaynak dağılımının iyileştirilmesi ve teknolojik gelişimin hızlandırılması yoluyla etkilediği düşünülmektedir (Schumpeter, 1961; Beck, vd., 2000; Wurgler, 2000). Bu etkiler, finansal kuruluşların yatırım amacıyla tasarrufları harekete geçiren, düşük maliyetli dış fon transferini kolaylaştıran ve sermayenin etkin bir şekilde tahsis edilmesini sağlayan aracılık rolünden kaynaklanmaktadır. Finansal sektörün en önemli unsuru olan bankalar; para, sermaye ve kredi ile ilgili tüm işlemleri icra eden, gerçek ve tüzel kişilerin, kamunun, kurumların ve işletmelerin bu konuda duydukları ihtiyaçları karşılamak üzere faaliyet gösteren ekonomik bir unsurdur. Bankalar para politikaları açısından oldukça önemli bir konumda olup gelişmiş bir bankacılık sisteminin ekonomik büyümeye katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğu gibi Türkiye de tasarruf açığı problemi ile uğraşmaktadır. İhtiyaç duyulan fonlar yurt içi ve dışından bankacılık sektörü vasıtasıyla toplanmaktadır. Söz konusu kaynak tüketim ve yatırımlarda kullanılmak üzere yine bankacılık sektörü üzerinden kredi kanalıyla piyasaya sürülmektedir. Bu kaynağın kullanım alanına göre ekonomik büyüme üzerinde yaratılan etki değişmektedir. Bu sebeple iktisat yazınında konuya ilişkin yapılan çalışmaların ülke, dönem ve izlenen iktisat politikalarına göre farklı sonuçlar verdiği görülmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'de 2003-2017 dönemini kapsayan çeyreklik verilerle mevduat bankalarına ait kredi hacmi ve iktisadi büyüme ilişkisi Pesaran vd. (2001)'nin geliştirdiği gecikmesi dağıtılmış otoregresif sınır testi (Autoregressive Distributed Lag Bound Test-ARDL) yöntemiyle incelemektedir. Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümünde bankacılık sektörünün ekonomi açısından önemi,

bankacılığın dünya ve Türkiye açısından tarihsel gelişimi, ikinci bölümünde kredi kavramı, çeşitleri, banka kredilerinin makroekonomik etkileri, üçüncü bölümde banka kredilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri hakkında iktisat yazınında yapılan çalışmalar ve kamu bankacılığı incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde Türk bankacılık sektörü ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkilerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bankacılık sektörü ile büyüme ilişkisinin eşbütünleşme analizi kullanılarak incelenmesi yanında bu ilişkinin bankaların mülkiyet yapısına göre herhangi bir farklılık gösterip göstermediği incelenerek literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bankaların mülkiyet yapıları ile ilgili farklı görüşler söz konusudur. Kamu bankalarının varlığı ile ilgili olarak, özel bankaların kârlı bulmadığı ancak sosyal yararı fazla olan projeleri desteklemeleri, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde ekonomiye daha fazla kredi vererek ekonomik istikrarı sağlamada rol oynamaları, kırsal kesimlerin finansal hizmetlere erişimlerini sağlamaları gibi olumlu görüşler yanında, kamu bankalarının üretken projelere destek sağlamak yerine kamuyu finanse ettiği, üstlendikleri görevler nedeniyle kredilerin takibe dönüşüm oranının yüksek olduğu gibi olumsuz görüşler de literatürde yer almaktadır.

Çalışmanın son bölümünde ulaşılan niceliksel sonuçlar, literatürde öne çıkan görüşler kapsamında değerlendirilmiş ve ekonomik büyüme için mülkiyet yapısına göre hangi banka türlerince verilecek kredilerin öne çıkarılması gerektiği hakkında önerilerde bulunmak suretiyle uygulanabilecek ekonomi politikalarına yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

1.1 FİNANSAL SİSTEM

Finansal sistem; ekonomideki fon arz, talep edenler, bunlar arasındaki fon aktarımını sağlayan kuruluşlar ve araçlar, tüm bu hususları düzenleyen hukuksal ve idari mevzuattan teşekkül eden yapıdır. Dolayısıyla bahse konu yapı tahvil, bono piyasalarından oluşan mali piyasalar ve banka, emeklilik ve sağlık anlamında hizmet veren sosyal güvenlik kuruluşları ve sigorta kuruluşları başta olmak üzere mali aracılardan meydana gelmektedir. Yurtiçi tasarruflar ile ülkeye aktarılan yurtdışı tasarruflar mali sistemin fon kaynağı olup bu fonlar, kamu, şahıslar ve şirketler tarafından kullanılmaktadır (Öçal ve Çolak, 2000: 53). Mali sistem, ekonomide yatırım ve tasarruf fonlarını buluşturarak getirisi en fazla olan sektörlerden başlamak suretiyle; fonların yatırımlara yönlendirilmesine aracılık etmektedir (Öztürk vd., 2010: 96). Dolayısıyla finansal sistem sermaye birikiminin meydana gelmesi ve yeni teknolojilerin yaygınlaşması için fon yaratarak ekonominin gelişmesi noktasında oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Mali piyasalarda aracı kurumlar borç almak ve vermek isteyenlerin birbirlerine ulaşmasını sağlar (Aydın, 2010: 44). Bahsedilen aracı kurumların başında bankalar gelmekle birlikte başka kurumlar da yer almaktadır. Finansal sistemdeki araçlar, kurumlar ve düzenlemeler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Finansal Sistem

Finansman ve Yatırım Araçları	Yardımcı Kurumlar	Hukuksal ve İdari Mevzuat
Mevduat	Bankalar	İlkeler
Kredi	Aracı Kurumlar	Hukuksal Düzenlemeler
Para	Borsalar	Denetim
Sosyal Güvenlik Fonları	Yatırım Ortaklıkları	Kurallar
Tahviller	Yatırım Fonları	
Hisse Senetleri	Leasing Şirketleri	
Kamu Hisse Senetleri	Menkul Kıymet Borsaları	
Gelir Ortaklığı Senetleri	Sosyal Güvenlik Kuruluşları	
Hazine Bonoları	Sigorta Şirketleri	
Finansman Bonoları	Takas ve Saklama Şirketleri	
Altın, Gümüş, vb. Kıymetli Madenler	Faktöring Şirketleri	
	Emeklilik Şirketleri	
	Tüketici Fin. Şirketleri	

Kaynak: Aydın (2010)

Tablo 1'den de görüldüğü gibi finansal sistemde finansman şirketleri, yatırım fonları, emeklilik fonları, sigorta şirketleri gibi aracı kurumlar da yer almaktadır.

Bilindiği gibi bankalar, temelde kredi, mevduat işlemlerini yürütmekte olsa da ülkedeki maliye ve para politikalarının uygulanmasını desteklemek, ticarete aracılık faaliyetlerini, menkul kıymet işlemlerini gerçekleştirmek, kiralık kasa hizmeti vermek, kredi ve banka kartı gibi imkânların kullanımını sağlayacak ödeme sistemlerini işletmek gibi faaliyetlerde de bulunurlar. Bankacılık sektörünün finansal sistem içindeki önemi dikkate alındığında, sektörün sağlıklı olarak işlemesi ve ekonominin unsurları ile bir arada hareket etmesinin sağlanması gerektiği açıktır. Bu sebeple bankacılık sisteminin iktisadi büyüme ve kalkınmanın hızlıca sağlanmasında önemli olduğu düşünülmektedir (Yıldırım, 2004: 12).

1.2 BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI

Bankalar; mevduat, kredi dolayısıyla para ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştiren, gerçek ve tüzel kişilerin bu başlıklardaki ihtiyaçlarını karşılama faaliyetlerini icra eden kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Takan, 2001: 2). Fon arzı ve talebini düzenleyen, mevduat ve kredi ürünlerinin transferine, tahsiline imkân veren ve

bunların dışında kalan sair bankacılık işlemlerini icra eden bankalar, bu işlemlerin yanında sosyal ve finansal başlıklarda da faaliyet göstererek ülke ekonomisini geliştirmektedirler. Ticaret yapan banka dışı işletmelerde bir mal veya hizmet ile paranın değişimi gerçekleşirken bankalarda mal veya hizmet yerine para sunulmakta olup değişim aracı olarak yine para kullanılmaktadır. Dolayısıyla banka para alıp satarken uyguladığı fiyat arasındaki marj ile kârını belirlemektedir. Banka; ülkelerin ekonomik yapıları ve gereksinimleri doğrultusunda kanunlarla kontrol altına alınmıştır. Yaptıkları işlevler bakımından ülke kalkınmasındaki rolleri, bankaları hem yerel hem de global anlamda önemli birer mali işletme haline getirmiştir. Bankalar, talep halinde geri verilebilen mevduat olarak fon temin edip kredi vermek suretiyle fon talep edenlere avans sağlayan, ticari faaliyet içinde aktif olarak kullanılan kıymetli kağıtları iskonto eden ve menkul kıymetler alanında işlem yapan bir mali araçtır (Berk, 2001: 24).

Bankalar geçmişte toplumun küçük bir bölümüne sınırlı bankacılık faaliyetleri ile hitap etse de günümüzde hem yerel hem de dünya çapında sunduğu hizmet alternatifleri ile herkese hitap etmektedir. Günümüz bankacılık faaliyeti, temelde bireylerden toplanan paraların firmalara kredi olarak verilmesine dayanır. Bankalar temelde, risk yönetimi faaliyeti icra ederler. Ayrıca, bankalar tasarrufların yatırımlara dönüşmesine imkân veren önemli bir fonksiyona sahiptirler. Paranın gelişimi ile birlikte bankacılık etkinlikleri de oldukça gelişmiştir. Değişen ekonomik ve teknolojik şartlar sonucunda bankalar daha karmaşık bir fonksiyona sahip olmuştur ve bu durum bankacılığın kesintisiz olarak süratli bir değişim ile karşı karşıya kalmasını sağlamıştır.

1.3 EKONOMİ AÇISINDAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE FONKSİYONLARI

Çoğu ülkede gözlemlendiği gibi Türkiye’de de bankacılık sektörünün mali sistem içerisindeki payı büyüktür. Finansal aracılık yapmak, kredi talep edenleri değerlendirmek ve izlemek, likidite yaratmak, dış ticareti fonlamak ve ihracatı teşvik etmek, ekonomik istikrarı etkilemek, para politikalarının ve ödeme

sistemlerinin etkinliğini arttırmak gibi misyonları nedeniyle oldukça önemlidir. Güven kavramının oldukça önemli olduğu bankacılık sektöründe faaliyetler devlet düzenlemelerine bağlı olarak icra edilmektedir. Bankacılık sektörünün dışında kalan aktörler ise sigorta alanında hizmet veren kuruluşlar, yatırım fon, ortaklık ve danışmanlık kuruluşları, portföy yönetim, faktöring ve kiralama kuruluşları şekilde sıralanabilir.

Bankacılık sektöründe meydana gelen gelişmeler bankacılık sektörünün ekonomideki ağırlığına göre ekonomiyi etkilemektedir. Bununla birlikte bankacılık sektörü de ekonomide meydana gelen gelişmelerden aynı şekilde etkilenmektedir. Ekonomik dalgalanmalar ve aynı zamanda ekonomik politikalar reel kesimi finansal kesim kanalıyla etkilemektedir. Örneğin; enflasyon beklentilerinde ortaya çıkacak bir artış, piyasa faizlerini yükseltecektir. Yüksek faizler ise hem bireylerin tüketim hem de şirketlerin yatırım kararlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Bununla birlikte oluşacak küresel bir şokun etkileri önce bankalarca hissedilecektir. Bankaların şoka karşı aldıkları tedbirler de reel kesimi etkileyecektir. Örneğin; Lehman Brothers ile başlayan küresel kriz tüm bankaların kredi verme kriterlerini sıkılaştırmıştır. Bunun sonucu olarak kredi bulmakta zorlanan şirketler yatırımlarını kısmış ve önemli sayıda personeli işten çıkarmışlardır. Bu örneklerden görüleceği üzere bankacılık sektörü fonksiyonları, sundukları hizmet çeşitliliği ve hacimleri vasıtasıyla reel ekonomi üzerinde etkili olmaktadır.

Piyasadaki fon transferine aracılık etmesi nedeniyle sahip olduğu stratejik önem nedeniyle bankacılık sektöründe meydana gelen olumsuz bir durum ekonomiyi diğer sektörlerden daha fazla etkilemektedir. Sektörün sahip olduğu stratejik önem nedeniyle sektörde bulunan bir bankanın iflas etmesi tüm paydaşları negatif etkileyecektir (Toprak ve Demir, 2006: 8). Bankanın temel fonksiyonu olan fon toplama faaliyetini sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu en önemli husus güven faktörüdür. Sektörde bir bankada yaşanacak negatif bir durum ilk başta müşterilerin güvenine yapacağı etki nedeniyle diğer bankaların fon kaynaklarına erişimini etkileyecektir. Bununla birlikte problem yaşayan bankaların

müşterilerinin yaşayacağı parasal tüm sıkıntılar bu müşterilerin iş ilişkisi olan diğer birey ve firmalar aracılığıyla diğer bankalara dolayısıyla tüm ekonomik unsurlara sirayet edecektir. Genel ekonomide yaşanacak bir olumsuzluk bankaların finansman maliyetlerini yükselterek fon toplama maliyetleri üzerinden fon kullandırma fiyatlarına etki edecektir. Bu da ekonomik unsurların finansman maliyetini etkilemek suretiyle yatırım kapasitesi üzerinde negatif etki yaratacaktır. Diğer taraftan, bankacılık sektöründeki rekabet ortamı, mevduat ve krediler için belirlenen faiz oranının optimum olmasını sağlayarak tasarrufların artmasına, girişimcilerin yatırım yapmasına imkân sağlayacaktır. Dolayısıyla, ekonomi açısından bankacılık faaliyetlerinin düzenli ve etkin olarak sürdürülmesi önemlidir. Kredi derecelendirme kurumları ülkeleri notlarken söz konusu ülkedeki bankacılık sektöründeki gelişmeleri dikkate almaktadır. Kredi derecelendirme kurumlarınca ülkeler için belirlenen bu notlar ülkenin dış borçlanma maliyetini ve vadesini belirlemektedir.

Bankalar, tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduatları, fon talep eden kişi veya kurumlara kredi vermek suretiyle ulaştırırlar. Bankalar, piyasada fon fazlalığı bulunanlardan fon ihtiyacı bulunanlara fon aktarımı sağlamak suretiyle iktisadi büyümeye önemli katkı sağlamaktadırlar. Ayrıca bankaların fon temin etmek, kullanmak, kaydi para sürecine katkı sağlamak gibi başlıklar da bankaların icra ettikleri fonksiyonlar arasındadır. En temel fonksiyon olan aracılık işlevinin etkinliği fon toplama ve kullandırma arasındaki fiyat farkının düşük olmasına bağlı olacaktır (Kale, 2017: 219). Firmalar ancak düşük maliyet ile finansman sağlayabilmeleri durumunda üretim artışını mümkün kılan yatırımları gerçekleştirebileceklerdir.

Yabancı kaynaklar ve özkaynaklar bankalar açısından fonları oluşturur. Bankalar tahvil ihraç ederek, merkez bankasından kaynak temin ederek ve mevduat toplayarak fon sağlarlar. Bankalar açısından fon kullanma fonksiyonu kapsamında; vadesiz veya kısa vadede topladığı vadeli mevduat ile yine kısa vadede kredi olarak arz etmek ve paydaşlarına belli bir prim karşılığı ürünler sunmak sayılabilir.

Bankalarca toplanılan mevduat zorunlu karşılık ayırdıktan sonra kredi kanalıyla yeniden ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmakta olup bu mekanizmaya kaydi para yaratmak denilmektedir. Bankacılık sektörünün bir fonksiyonu da vadesiz mevduat hizmetiyle piyasada likidite yaratmak şeklinde finansal aracılık hizmeti sunmaktır. Bankalar, topladıkları mevduatların verimli olarak kullanılabilmesi için kredi vermek suretiyle aracılık faaliyeti yaparlar. Vadesiz mevduat sahiplerine ödemeleri için nakit para yerine kredi kartı ve çek gibi ödeme araçlarını kullanılabilmeleri, borçlu cari hesap şeklinde çalışan ve ticari nitelikli kredileri sağlayabilmeleri, ticari senetleri iskonto etmek suretiyle müşterilerine nakit para sağlayabilmeleri, kaydi olarak hesaplar arasında para transferleri yapabilmeleri ile bankalar kaydi para yaratma fonksiyonlarını yerine getirmektedirler (Başar ve Coşkun, 2006: 61).

Bu fonksiyonların yanında bankaların; ekonomik sisteme likidite sağlamak, para politikalarının etkinliğini sağlamak, ekonomik istikrarı sağlamak, finansal aracılık yapmak, dış ticareti fonlayarak ihracatı teşvik etmek, asimetrik bilgi sorununu çözmek, kredi taleplerini değerlendirip, izlemek, ölçek ve kapsam ekonomilerinden yararlanmak ve ödeme sistemlerinin etkinliğini sağlamak gibi yürüttükleri birçok işlevi bulunmaktadır (Yağcılar, 2010).

Bankaların sağladığı başlıca hizmetler; şahıslara ait olan nakitleri, menkul kıymetleri, değerli kağıt ve madenleri saklama konusunda hizmet verilmesi, alacakların tahsiline aracılık edilmesi, senetlerin iskonto ve tahsil edilmesi, iştiraklerde bulunması, çek ve akreditif muameleleri sağlaması, kredi kartı gibi vadeli ödeme araçları hizmetleri verilmesi, havale, elektronik fon transferi (EFT), vergi işlemlerinin yapılması, SWIFT, POS ile ya doğrudan transfer yapılması, kişilerin finansal varlıklarının yönetimine aracılık ve danışmanlık yapılması, şahısların arasındaki ödeme ve nakit akış işlemlerine aracılık edilmesi, döviz ve efektif alım satım işlemleri yapılması, kefil olunması, garanti sağlanması ve teminat mektubu ihtiyacının karşılanması, ithalat ve ihracat işlemlerine aracılık edilmesi, kiralık kasa hizmeti verilmesi, elektrik, su, doğalgaz ödeme işlemleri yapılması, vb. şeklinde sıralanabilir. Bankalar kâr amacı güderek faaliyet icra

eden aracı kuruluşlar olup bahsedilen hizmetleri sunarak pek çok ekonomik işlevi yerine getirirler.

1.4 BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Banka kelimesi İtalyanca olan Banco kelimesinden türemiş olup masa, tezgâh ya da sıra anlamındadır. Söz konusu kelime yıllar içerisinde bu günkü haliyle "Banka" şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Geçmişte rastlanılan ilk bankacılık hizmeti M.Ö. 3500 yıllarına kadar uzanmakta olup Sümer ve Babil'de görülmektedir. Bilinen en eski banka yapısı "Kızıl Tapınak" olarak bilinmekte olup söz konusu yapı M.Ö.3400-3200 yıllarında Uruk kenti yakınlarında bulunmaktadır. Söz konusu yapı "Maket" olarak isimlendirilmiş olup tarihteki ilk borç verenler Maket'in rahipleri olmuştur (Ataş, 1966: 7).

Bankacılık faaliyetlerine ilişkin olarak rastlanan ilk hukuksal düzenlemeler M.Ö. 1800 yılında Babil Hükümdarı Hammurabi tarafından düzenlenen kanunlarda yer alan alacak ve borç ilişkisini düzenleyen maddeler olmuştur. Söz konusu maddelerde kredi ve faiz konularına ilişkin düzenlemeler görülmektedir (Urgancı, 1982: 7).

M.Ö. IV. yüzyıldan sonra devletler bankacılık faaliyetini düzenleme ve denetleme yoluna gitmiştir. Ayrıca bu dönemden sonra bankerler ve kamu bankalarının da faaliyete başladığı görülmektedir. Yine aynı dönemde Büyük İskender'in Mısır'ı işgal etmesinden sonra bu bölgede de bankacılık faaliyeti gelişmiştir. Batlamyüs (M.Ö. 127-51) döneminde bankacılık devlet tekeline girmiştir (Takan, 2001: 3).

Değişim aracı olarak paranın kullanılması anlamına gelen para ekonomisinde görece olarak gelişmiş olan İtalya ve Yunanistan arasındaki yürütülen ticari faaliyetler nedeni ile Sarraflık gelişmiş ve Roma'da kredi ve para işlemleri oldukça gelişmiştir (Urgancı, 1982: 8-9). Orta çağın sonlarına doğru ticari faaliyetin artması ile bankacılık Avrupa kıtasında hızla yayılmıştır. Bankalar ilk aşamada

kendi sermayelerini kullanırken sonraki dönemlerde bugünkü adıyla mevduat kabulü olarak değerlendirilebilecek şekilde emanet edilen değerleri de kredi olarak vermeye başlamışlardır. XII. yüzyılda Cenova şehrinde bankerler tarafından idare edilen bankacılık faaliyetleri sonraki yüzyılda diğer ticaret merkezlerine de yayılmıştır (Altuğ, 2000: 5). 1401 ve 1407 yıllarında sırasıyla Barselona ve Genova Bankaları kurulmuştur (Eyüpgiller, 2000: 9).

Bugünkü haliyle bilinen bankacılık, Rönesans ve yeni kıtaların keşfi sonucunda artan ticari faaliyetler ile zenginleşen Avrupa kıtasındaki para çeşitliliği ve ayar bozukluğu problemini çözmek için 1609'da Amsterdam Bankası ile başlamıştır. Banka florini Amsterdam Bankasınca, banka markı ise Hamburg Bankasınca işlemleri sırasında hesap parası olarak kullanmıştır (Parasız, 2000: 5-6).

1607 yılında kurulan Venedik Bankası'nca banknot ve banka çek kullanım imkânı sunan Contadi di Banka sistemi geliştirilmiştir. Bu dönemde İngiltere'de tüccarlar altın paralarını kuyumcuların kasalarında saklıyorlardı. Kuyumcuların bu paraların bir kısmını faiz karşılığı ödünç vermeleri ve daha fazla altın toplamak için faiz ödemeleri sayesinde çağdaş bankacılık sisteminin başlangıcını oluşturuldu. Bir savaşa para sağlamak amacıyla 1694'te İngiltere Bankası ismiyle günümüz merkez bankası işlevine sahip bir devlet bankası kurulmasıyla piyasadaki para dolaşımının düzenlenmesi sağlanmıştır (Parasız, 2009: 93).

Philadelphia'da 1782 yılında Bank of North Amerika kurulmuş olup söz konusu bankanın başarısı sonucunda yeni bankalar da faaliyete geçmiştir. Oluşmaya başlayan bankacılık sektörü 1907 yılında Amerika'da kurulan Federal Rezerv Bank ile belli bir aşamaya gelmiş ve modern bankacılık sektörünün temelini meydana getirmiştir (Altan, 2001: 42).

Federal Rezerv Sistemi (FED) daha güvenli, daha esnek ve daha istikrarlı para ve finans sistemi sağlamak amacıyla 1913 yılında ABD'nin merkez bankası olarak kurulmuştur. Bu tarihten sonra bütün ulusal bankaların Federal Rezerv

Sistemi'ne üye olmaları zorunlu tutulmuştur. Bahse konu önemli tarihsel gelişmeler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2: Bankacılık Tarihçesi

Tarihteki Banka	Bankacılık Kanunları (İlk)	Bankacılığın Gelişimi, Denetimi	Milat Tarihi	Modern Banka	Banknot ve Çek Kullanılması	Goldsmithler ve Sertifikalar	Merkez Bankası (İlk)	Modern Bankacılık Başlangıcı
M.Ö. 3500	MÖ 2000	MÖ 1000	0	1609	1637	1640	1694	1907
	Babil, Sümer kazılarında bulunan eserlerde rahiplerce borç verildiğine delil olan belgeler tespit edilmiştir.							
M.Ö. 2000	İlk bankacılık kanunları Eshunanca Krallığı'nda düzenlenmiş olup faiz oranları %20 olarak belirlenmiştir. Hammurabi kanunlarında mevduat toplama, kredi verme, komisyon işlemleri ve kredi senetlerinden bahsedilmiştir.							
M.Ö. 1000	İlk ve orta çağda Yunan, Roma ve Mısır'da bankacılığı geliştiği, Mısır'da faiz oranlarının kısıtlandığı, Yunan'da bankacılığın denetiminden bahsedildiği görülmüştür.							
1609	Modern anlamda ilk olduğu öne sürülen Amsterdam Bank açılmıştır.							
1637	Senet ve çek kullanılmaya başlanmış olup Venedik Bankası kurulmuştur.							
1640	İngiltere Kralı'nca tüccar altınları kamulaştırılmış olup goldsmith olarak bilinen tüccarlara sertifika ile verilmiştir.							
1694	İngiliz Merkez Bankası açılmış olup tarihteki ilk merkez bankası olarak görev yapmıştır.							
1907	Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası olan Federal Rezerv Bank açılmış olup bankacılık sistemi olgunlaşarak modern bankacılık sistemi geliştirilmiştir.							

Kaynak: Başar ve Coşkun (2006: 21)

1. Banka ile ilgili imkânlar, sanayi ve erişim koşullarının artmasıyla XIX. yüzyılda ciddi anlamda çeşitlenmiştir. Devlet eliyle kurulan az sayıda banka dikkate alınmazsa XIX. yüzyıla gelmeden önce kurulan bankalar, şahıslara ait olup genellikle bu şahısların ömürleri ile sınırlı bir ömre sahip olmuşlar, dolayısıyla şahsi işletme niteliğinde işletilmişlerdir. XIX. yüzyıldan sonra kurulanlar ise daha çok sermaye şirketi niteliğinde olmuşlardır. XIX. Yüzyıl sonrasında kurulan bankalar ise anonim şirket niteliğinde kurulmuşlardır (Altuğ, 2000: 3-4).

1.5 TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHİ DEĞİŞİMİ

Osmanlı'da bankacılık sektörü yavaşça gelişimini sürdürebilmiştir. Bankacılık sektörünün yapısal dönüşümü ise ancak Cumhuriyet dönemi ile gerçekleşmiştir. Bu tarihten günümüze kadar Bankacılık sektörü genel ekonomik süreçten etkilenecek gelişimini sürdürmüştür. Bu bakımdan Türk bankacılık sektörünün tarihsel açıdan gelişimi, ekonomik gelişmeye paralel olarak Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemleri olmak üzere temel iki başlıkta işlenmiştir.

1.5.1 Osmanlı Devleti Dönemi (1299-1923)

Osmanlı Devleti, Avrupa'nın batısında gerçekleşen endüstrileşme ve serbestleşme sürecini geçirmedikinden Batı Avrupa'nın aksine bankacılık sistemi gelişmemiştir. Bu açıdan Osmanlı'da IX. yüzyılın ortasına kadar bankaya rastlanmamakta olup bankacılık işlemleri sarraflar ve bankerler tarafından yürütülmüştür (Kepenek ve Yentürk, 2005: 21). Osmanlı'da kâğıt olarak kullanılan ilk para 1840'ta bütçe açığını yönetmek adına çıkarılmış olup bu para Kaime olarak bilinmektedir (Zarakolu, 1973).

Osmanlı Devleti ve bankerler ile 1845 yılında yapılan anlaşmayla Osmanlı Devleti diğer ülke finansal piyasalarının lehtarı olduğu Galata bankerlerince hazırlanan poliçeleri kullanarak ithalatını fonlamıştır. Galata bankerlerince, bu işlemleri yapmak için Osmanlı Devleti'nden banka kurulabilmesi için izin alınmış olup bu kapsamda 1847'te Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası-Banque de Constantinople) kurulmuştur (Korukçu, 1998:1). Fakat söz konusu banka yaptığı spekülasyon işlemler sebebiyle 1852'de kapatılmıştır.

Osmanlı'da 1856'da çağdaş manada ilk ticari ve kredi bankası olarak açılan Bank-ı Osmani (The Ottoman Bank) İngiliz özkaynağı ile Londra şehrinde kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde, kamunun borçlanma kabiliyetlerinin çeşitlenebilmesi için yabancı bankalara ihtiyaç olmuştur (Sağlam, 1976: 247). Hükümet bu amaç için kurulacak bankanın devlet bankası imtiyazı olan ulusal bir banka olmasını istemekteydi. Bu sebeple Fransız özkaynağının ve kamunun dahli ile 1863'te Bank-ı Osmani-i Şahane (The Imperial Ottoman Bank) ismini

almıştır. Bu tarihten sonra yürüttüğü bankacılık hizmetlerine ek olarak banknot çıkartma imkânına da sahip olmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2005: 21).

Avrupalı sermayedarlar açısından güven ortamına sebep olan İmparatorluğun dış borçlarını idare eden Düyun-u Umumiye 1875 yılında kurulmuş olup 1881 yılından sonra çok sayıda yabancı bankanın faaliyete geçtiği görülmektedir. Söz konusu dönemde kurulan yabancı sermayeli bankalar genel olarak Osmanlı Hazinesi'nin yurtiçi ve yurtdışı borçlanması hususunda faaliyet göstermiştir. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu dönemi borçlanma bankacılığı olarak ta bilinmektedir.

Alman sermayesi ile 1870'de Deutsche Bank, 1906'da Deutsche Orient Bank İstanbul'da açılmış olup söz konusu bankalar Anadolu, Bağdat ve Basra tren yolu inşası ve işletimini gerçekleştiren Almanya kökenli firmaları finanse etmişlerdir.

Osmanlı aydınlarından Mithat Paşa, tarım sektörünü düşük faiz ile finanse etmek maksadıyla ilk milli bankanın temeli sayılan "Memleket Sandıklarını" kurmuştur. 1888 tarihli nizamname ile söz konusu sandıklar kapatılmış olup yerine açılan Ziraat Bankası eliyle tarım sektörünün fonlaması kamu denetimine altına alınmıştır. Söz konusu banka açılan ilk kamu bankasıdır.

1908'de 2. Meşrutiyet ilan edilmiş olup artan milliyetçilik akımıyla milli sermaye kullanılarak çoğunluğu lokal ve bir şubeden oluşan bankalar açılmıştır. Bu bankalar ülkede biriken sermayenin azınlıkların ve yabancıların sahip olduğu bankalarca kullanımının engellenmesini ve milli ticaretin gelişinin sağlanmasını amaçlamışlardır. Söz konusu bankalarca sağlanan fonlar üretimi desteklemek amacıyla ticarete, esnaflara, tarım ve emlak sektörüne yöneliktir (Artun, 1983: 39).

Cumhuriyet'in ilanına kadar süren dönem esas olarak, bankacılık alanına bir giriş sayılmakta olup ulusal bankacılığın önemi anlaşılmıştır. Ulusal bankacılığın gelişmesi için devlet teşvikinin mecburi olduğu sonucuna varılmıştır.

1.5.2 Cumhuriyet Dönemi (1923 ve Sonrası)

Cumhuriyet döneminin başlarında Osmanlı Devleti dönemindeki gibi bankacılık ve kredi faaliyetleri büyük ölçüde yabancı sermayenin etkisindeydi. Cumhuriyetin ilanından hemen sonra yeterli miktarda sermaye birikimi bulunmayan özel sektör yerine devlet eliyle ulusal bankacılığın geliştirilmesi amaçlanmıştır. Finansal faaliyetlerin gelişmeye başladığı bu dönemde bankacılık faaliyetleri genel olarak devlet eliyle yürütülmüştür. Bu çalışmada; bankacılık sektörünün tarihi gelişimi yedi alt dönemde incelenmektedir.

Ulusal bankalar dönemi (1923-1933)

Cumhuriyetin kurulduğu yıl olan 1923 yılında Türkiye ekonomisi Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras kalan az sayıdaki askeri fabrika, demiryolu, madencilik alanlarında yapılan yabancı yatırımlar, zaruri hizmetler için kurulan az sayıda işletmeden oluşmaktaydı. Ekonominin büyük kısmını oluşturan tarım sektörü büyük ölçüde kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan üretimden meydana gelmekteydi. Kuruluş dönemindeki ekonomi politikalarıyla tarıma dayalı sosyal, ekonomik yapının değiştirilmesi amaçlanmıştır. Amaca ulaşmak için kullanılacak politikaların belirlenmesi için 1923 yılında ekonomik aktörlerin belirlediği delegelerin katılımıyla İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Söz konusu kongre ile ekonomik kalkınma için milli bankacılık faaliyetine başlanması ve büyütülmesi noktasında hemfikir olunmuştur. 1923 yılına gelindiğinde bankacılık sektöründe toplam 139 şubeye sahip 22 ulusal ve 13 yabancı banka bulunmaktaydı.

Bu kongrede yer alan tacirlerin ve tarım temsilcilerininin ticaret alanında uzmanlaşacak bir banka talebi üzerine 1924'de Türkiye İş Bankası kurulmuş olup

söz konusu banka özel sermayeli ilk banka olmuştur. Anonim ortaklık yapılmak suretiyle Ziraat Bankası'nın özkaynağı sağlamlaştırılmış ve kredi dışındaki tüm bankacılık hizmetlerini sunmak noktasında yetkilendirilmiştir (Artun, 1983: 42).

1925'te Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası açılmış olup özel sektörün kuracağı madencilik ve sanayi teşebbüslerine kaynak sağlamak, özel sektör ile ortak olarak teşebbüs kurmak veya kamu imalat işletmelerini çalıştırmak ve bu işletmeleri özelleştirmek maksadıyla kalkınma bankası olarak kurulan ilk banka olmuştur. 1932'de Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası açılmış olup Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası'nın yerini alması amaçlanmıştır. Ancak bahse konu bankaların başarısız olması sebebiyle bu bankaların yerine Sümerbank 1933 yılında kurulmuştur (Işıқтаç, 2009).

Ülkenin inşasını hızlıca gerçekleştirebilmek için inşaat sektörünün ihtiyaç duyduğu gerekli fonları sağlamak maksadıyla Emlak ve Eytam Bankası konut kredisi alanında uzmanlaşmak üzere 1927 yılında kurulmuştur.

11.06.1930 tarihinde 1715 numaralı kanun ile kurulan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 15 Milyon TL özkaynaklı bir anonim şirkettir. Söz konusu kuruluş kanununa göre, Merkez Bankasının; paranın dolaşımını belirlemek suretiyle para piyasasını ve düzenlemek, Hazine işlemlerini yürütmek, reeskont oranlarını tespit etmek, Türk parasının değerini korumak için kamu yönetimi ile ortak hareket ederek gerekli önlemleri almak gibi ana amaçlarına sahip olduğu ve ekonomik kalkınmayı destekleyeceği hususları ifade edilmiştir (TCMB, 2011).

Bu dönemde çok sayıda yerel banka kurulmuş olup bu durum yerel bankacılığın gelişmesine neden olmuştur. Söz konusu yerel bankalar daha çok lokal tüccarlara bankacılık hizmetlerini sunmayı amaçlamışlardır. Ancak bu bankaların çoğu Büyük Buhran'dan negatif etkilenmiş ve gelişen şube bankacılığı sebebiyle de çalışmalarını bitirmek zorunda kalmışlardır (Parasız, 2000: 110).

Kamu bankaları dönemi (1933-1945)

Büyük Buhran sona erdiğinde yükselen Keynesyen akım nedeniyle diğer ülkelerde olduğu devlet öncülüğünde ithal ikameci ve istihdam sağlayıcı alanları ön planda tutan politikalar kalkınma stratejisi olmuştur. Devletçi politikalar bankacılık sektörü açısından da etkili olmuş ve kamu sermayeli bankalar kurulmuştur. Bu dönemde küçük bankalar kapanarak ulusal bankalar adına işlem yapmaya başlamışlardır.

Birinci beş yıllık kalkınma planı doğrultusunda söz konusu programın etkin finansmanı için 1933 yılında Sümerbank kurulmuştur. Aynı yıl şehirlerin kalkındırılması noktasında fayda sağlamak, kentlerin imar çalışmalarını yürütmek, şehir ve kasabaların havagazı, elektrik, su ve kanalizasyon gibi kamu hizmetlerini sağlamak için ihtiyaç duyulan tesislerin inşasını hızlandırmak amacıyla, belediyelerin talep ettiği vadelerde kredilere teknik anlamda danışmanlık verecek Belediyeler Bankası açılmıştır. 1945 yılında söz konusu bankanın faaliyeti şehir ve köylerin bayındırlık hizmetlerini de içerecek şekilde arttırılmış olup 4759 sayılı kanunla ismi İller Bankası olarak değiştirilmiştir. Enerji ve maden alanlarında faaliyet gösterecek işletmelerin kurulması, yönetilmesi ve finansman gereksinimlerinin sağlanması, maden ve enerji alanındaki çalışmaları ve kuruluşları denetlemesi ve merkezi anlamda yönetimi için 20.06.1935 tarih, 2905 sayılı kanun ile Etibank açılmıştır. Esnaf, zanaatkâr, küçük ve orta boyutlu sanayi işletmelerinin karşı karşıya olduğu imkânsızlıkları çözmek için ihtiyaç duyulan finansmanı sağlamak adına 18.06.1933 tarih ve 2284 sayılı yasa ile Halk Sandıkları ile Türkiye Halk Bankası açılmıştır. Denizcilik alanında faaliyet gösteren işletmelerin finansman ihtiyacını gidermek için 1938'de Denizbank, kamu bankası şeklinde açılmıştır. Tasarruf mevduatının güvencesinin sağlanması amacıyla, 30 Mayıs 1933 tarihinde 2243 sayılı yasa ile Mevduatı Koruma yasası kanunlaşmıştır. 1936'da 2999 sayılı Bankalar Kanunu Mevduatı Koruma yasasının ruhunu içermiş ve munzam karşılık ayırma zorunluluğundan bahsedilmiştir. Söz konusu uygulama ile kamu yatırımları için ucuz finansman hedeflenmiştir (Coşkun vd., 2012: 82).

Özel bankalar dönemi (1945-1960)

Bu dönemde, ekonominin parasallaşması, ulusal sermayenin yoğunlaşması artmış olup bu kapsamda ticari faaliyetler genişlemiştir. Ayrıca yine bu dönemde sanayileşme konusu hareketlenmiştir. Ekonomik anlamda meydana gelen yenilikler özel bankacılığın başlaması ve gelişimine ortam sağlamış olup özel bankaların ve şubelerinin sayısı hızla artmıştır.

1944'te kırk üç olan banka sayısı, 1958 yılında elli altısı milli banka olacak şekilde altmış ikiye yükselmiştir. 1945'ten sonra banka şube sayısında hızlı bir artış yaşanmış ve 1944'te toplam şube sayısı dört yüz beş iken 1959 sonunda bu sayı bin yedi yüz elli dokuza yükselmiştir. Bu dönemde otuz yeni banka kurulmuştur (Tokatlıoğlu ve Başaran, 2003: 143).

Bu dönemde kamu otoritesi tarafından veya özel kanun ile 1952'de Denizcilik Bankası kurulmuştur. 1954'te T. Vakıflar Bankası T.A.O., 1958'te T. Öğretmenler Bankası açılmıştır. Ayrıca özel sermayeli olarak 1944'te Yapı ve Kredi Bankası, 1946'da Garanti Bankası, 1948'de Akbank, 1955'te Pamukbank kurulmuştur. Yine bu dönemde özel sanayi üretiminin artmasını sağlayan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A. Ş. 1950'de kurulmuştur. 2999 sayılı Bankalar Kanunu yürürlükten kalkarak 23.06.1958 tarihinde 7129 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe alınmıştır.

Söz konusu kanunla bankaların aşamalı olarak tasfiyesi için Bankalar Tasfiye Fonu oluşturulmuştur. Söz konusu fon bir nevi mevduat sigortası vazifesi üstlenmiş olup zaman içerisinde evrilerek 1983'te bu görevini T.C.M.B. tarafından idare ve temsil edilecek şekilde kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devretmiştir (Asomedy, 2001: 12).

1958'te Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur. Söz konusu birlik bankacılık sektörünün gelişmesini, sağlıklı şekilde işlemesi ve bankacılığın mesleki olarak

gelişmesini, serbest piyasa ekonomisini ve tam rekabet ilkelerini gözeterek bankaların faaliyetini sürdürmesini, bankacılık düzenleme ilke ve kuralları kapsamında bankaların hak ve çıkarlarını gözetmesini, rekabetin atmasının sağlanmasını amaçlamıştır (Keskin, vd., 2008: 7).

Planlı dönem (1960-1980)

Bankacılık sektörü planlı dönem olarak isimlendirilen 1960–1980 yılları arasında genel olarak kamu denetimine ve gözetimine alınmıştır. Kredi limitleri, kredi, mevduat faiz ile komisyon oranları, bahse konu dönemde benimsenen ithal ikameci politikalar kapsamında şekillendirilmiştir. Bankacılık sektöründeki devlet kontrolü sonucunda bankalar kalkınma planlarında belirlenmiş yatırımların finansmanı noktasında faaliyet icra etmiştir. Gözetilen ithal ikameci politikalar kapsamında devlet kontrolü ile kredi ve mevduata verilebilecek faiz ve komisyon oranları, kredi limitleri belirlenmiştir. Ayrıca Bankaların ana amacı kalkınma planlarında belirtilen yatırımların finansmanlarını sağlamak olarak belirlenmiştir.

Bu dönemde özel durumlar dışında yabancı ve ticari banka açılması izni verilmemiştir. Rekabetin görece olarak düşük olduğu bu dönemde şubeleşme ve maliyetleri düşürmek amacıyla küçük bankalar arasında birleşme imkânları gelişmiştir. Bu dönemde bankacılık sistemi, düşük adette hacimli bankanın sektöre hükmettiği dolayısıyla oligopol olarak nitelendirilebilecek bir şekle bürünmüştür. Bu süreçte yabancı bankaları da içerecek şekilde, ticari bankacılığa ilişkin politikalar sektöre girişleri zorlaştırmış, bu şekilde var olan oligopolcü yaklaşım daha da güçlenmiştir (Parasız, 2000: 111).

Tablo 3: Planlı Döneme Ait Banka ve Şube Adetleri

Yıl	Banka Adetleri			Şube Adetleri		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
1960	53	6	59	1.699	60	1.759
1961	48	5	53	1.675	61	1.736
1962	47	5	52	1.697	62	1.759
1963	47	5	52	1.776	64	1.840

Yıl	Banka Adetleri			Şube Adetleri		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
1964	44	5	49	1.841	68	1.909
1965	44	5	49	1.913	68	1.981
1966	42	5	47	1.990	68	2.058
1967	42	5	47	2.155	68	2.223
1968	43	5	48	2.465	86	2.551
1969	43	5	48	2.846	102	2.948
1970	43	5	48	3.099	111	3.210
1971	42	5	47	3.314	113	3.427
1972	41	5	46	3.568	114	3.682
1973	39	5	44	3.909	114	4.023
1974	39	5	44	4.311	114	4.425
1975	38	5	43	4.491	114	4.605
1976	39	5	44	4.721	114	4.835
1977	40	4	44	5.129	109	5.238
1978	40	4	44	5.381	104	5.485
1979	40	4	44	5.665	104	5.769
1980	40	4	44	5.870	105	5.975

Kaynak: TBB (2017)

Tablo 3'de belirtildiği üzere 1960'da 59 adet banka varken 1980'e gelindiğinde banka sayısının 44 âdete düştüğü görülmektedir. Ayrıca yine dönem başı yani 1960 yılında şube sayısı 1759 adet iken dönem sonunda bu sayı 1980 yılında 5975 âdete yükselmiştir. Dönem sonunda sabit maliyetlerin toplam aktiflere oranı %7 olarak gerçekleşmiş olup bu oran İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (The Organisation For Economic Co-Operation And Development-OECD) ülkeleri ortalamasının oldukça üzerinde olmuştur. Söz konusu dönemde, holding bankacılığı özel kesim yatırımlarını arttıracak güdüsüyle kamu tarafından desteklenmiş ve özel kesimin elindeki birçok ticaret bankası holding bankasına dönüştürülmüştür (Dinçer, 2006: 85).

Planlı dönemde oldukça düşük düzeyde kalmış ihtisas bankalarına öncelik verilmiştir. Kalkınma bankası olarak sırasıyla 1962'de T. C. Turizm, 1963'de Sınai Yatırım ve Kredi, 1964'te Devlet Yatırım, 1968'de Türkiye Maden ve 1976'da Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım bankaları kurulmuştur. İlâveten ticaret alanında faaliyet göstermek üzere sırasıyla 1964'te Amerikan Türk Dış Ticaret ve 1977'te Arap Türk bankaları kurulmuştur.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2001)

Finansal serbestleşmeyi hedefleyen ve 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlarla Türk ekonomisi dışa açılmıştır. Bu kararlar kapsamında faiz oranları serbest bırakılarak pozitif reel faiz uygulaması benimsenmiş ve bankalarca mevduat sertifikası çıkarma izni alınmıştır. Bu durum kredi ve mevduat faizlerini yükselmiştir.

İlgili dönemde, banker sayısının artması faiz artışı yoluyla fon toplama konusunda rekabeti de arttırmıştır. Bu durum 1982 yılında yaşanan ve bankerler krizi olarak adlandırılan krizin yaşanmasına neden olmuştur. Bununla beraber faiz oranlarının serbest bırakılması ve bankerlerin iflas etmesinin sonucunda bankaların çoğunun finansal yapısında problemler gözlemlenmiştir (Erdoğan, 2002: 125)

Söz konusu dönemde yaşanan gelişmeler kapsamında 1986'da İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiş olup yatırım ortaklığı belgeleri ve fonları, mevduat sertifikaları, banka ve finansman bonoları gibi yeni finansal ürünler de sistem içerisinde kullanılmaya başlanılmıştır. TCMB 1987'de açık piyasa işlemlerine başlanmış, 1988'de döviz piyasaları kurulmuş, 1990'da para programı tanıtılmış, uygulanmış, 1992'de TL ve döviz ödemeleri için sırasıyla EFT ve SWIFT sistemleri kurulmuştur. 1996 yılında Etibank tarafından yürütülen bankacılık faaliyetleri Etibank, AnadoluBank ve DenizBank olarak üçe bölünmüş ve bu bankaların isim hakları daha sonra satılmıştır. Bir kamu bankasının özelleştirilmesi anlamına gelen bu durum ilk defa yaşanmıştır. 1999'da beş mevduat bankası tasarruf mevduat sigorta kurumuna devredilmiş olup bu dönemde bankaların bir kısmının sahipliği, unvanı değişmiş olup bir kısım yabancı banka da yerli sermaye tarafından alınmıştır. Yine bu yılda bankacılık sektörünün sıklıkla değişen ekonomik koşullara adaptasyonu için Avrupa Birliği mühtesebatına uygun olacak şekilde 4389 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bahse konu kanun ile faaliyete başlayan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na bankacılık sektörünün denetlenmesi ve düzenlenmesi

görevi verilmiştir. Ayrıca İnterbank Piyasası (Bankalar Arası Piyasa) ve mevduat sigortası fonu faaliyete başlamıştır. Serbestleşme ve dışa açılma döneminde uluslararası anlamda kabul gören bankacılık standartları kabul görmüş, tek düzen hesap planı benimsenmiş ve bankalar bilanço anlamında dış denetime konu olmuştur. Ayrıca bahse konu yıllarda az sayıda şubesi bulunan ve toptancı bankacılık yapan düşük ölçekteki bankaların sayısı artarken, büyük ölçekli özel bankaların pazar payları ise gerilemiştir.

Bankaların fonları bahse konu dönemde büyük ölçüde sermaye piyasası işlemlerine, döviz işlemlerine, devlet iç borçlanma senetlerine ve hazine bonolarına yönelmiştir. Sektörde yaşanan teknolojik gelişmeler ile ürün çeşitliliğinde artış yaşanmış ve otomasyon sistemleri devreye alınmıştır. Bu durum bankalarda verimliliği arttırmıştır. Tüketici kredilesi, leasing (kiralama), forfaiting, döviz tevdiat hesapları, swap, faktöring, future, forward, kredi kartı, banka kartı, opsiyon, repo, devlet tahvili ve hazine bonosu, varlığa dayalı menkul kıymetler, yurtdışı kaynaklı döviz kredisi, otomatik vezne makineleri (ATM), satış noktası terminali (POS) gibi yeni ürün ve hizmetler kullanıma sunulmuştur (Keskin vd., 2008:15).

2000 yılı ile birlikte enflasyonist etkiyi dengelemek üzere uygulanan döviz politikaları sonucunda bankaların aktif yapısında kredilerin payını arttıran, likiditesi yüksek olan menkul kıymetlerin ise payını azaltan değişiklikler yaşanmıştır. Bu durum bankacılık sektörünü kur ve faiz açısından karşı karşıya kalınan riskler ile kırılganlaşmış olup 2000 yılı Kasım ayında kriz yaşanmıştır. Yaşanan kriz neticesinde; faiz oranları aşırı şekilde artmış ve bankaların mali yapısı bozulmuştur.

24.01.1980 kararları bankacılık sektörü açısından şubeleşme ve sektöre yeni bankaların girmesi açısından kolaylıklar sağlamıştır. Bu tarihten sonra banka ve şube sayılarında artışlar görülmektedir. Serbestleşme ve dışa açılma döneminde banka ve şube adetlerindeki değişim Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi Banka ve Şube Adetleri

Yıl	Banka Adetleri			Şube Adetleri		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
1980	39	4	43	5.849	105	5.954
1981	39	6	45	6.121	123	6.244
1982	39	9	48	6.226	127	6.353
1983	35	10	45	6.168	113	6.281
1984	34	13	47	6.085	117	6.202
1985	35	15	50	6.148	120	6.268
1986	38	17	55	6.231	117	6.348
1987	39	17	56	6.313	104	6.417
1988	41	19	60	6.422	106	6.528
1989	41	21	62	6.487	106	6.593
1990	43	23	66	6.447	113	6.560
1991	44	21	65	6.369	108	6.477
1992	49	20	69	6.097	109	6.206
1993	50	20	70	6.133	108	6.241
1994	47	20	67	5.999	105	6.104
1995	50	18	68	6.136	104	6.240
1996	51	18	69	6.338	104	6.442
1997	54	18	72	6.703	116	6.819
1998	57	18	75	7.255	115	7.370
1999	62	19	81	7.570	121	7.691
2000	61	18	79	7.720	117	7.837

Kaynak: TBB (2017)

Tablo 4'te belirtildiği üzere 1980 yılında banka sayısı 43 iken 2000 yılına gelindiğinde bu sayının 79'a yükseldiği görülmektedir. Ayrıca yine dönem başı olan 1980 yılında şube sayısı 5954 adet iken dönem sonunda bu sayı 7837 âdete yükselmiştir. İlgili dönemde yaşanan enflasyon ve faiz artışı kaynak maliyetini arttırmış ve bankacılık sektöründe bulunan şube ve personel sayısı artışı yavaşlamıştır. Yine bu dönemde toplam banka sayısı artmasına rağmen kamu sermayeli bankaların sayısı düşmüştür. 1980-2000 yılları arasında gayri safi milli hasıladaki (GSMH) artış oranı %85 olarak gerçekleşirken sabit fiyatlarla bankacılık sektöründeki aktif büyüklüğü yaklaşık 4, krediler yaklaşık 2 ve mevduatlar yaklaşık 7 kat artmıştır (TBB, 2008: 101).

5 Nisan kararları olarak adlandırılan ve ekonomide görülen dalgalanmalar sebebiyle istikrar programı hayata geçirilmiştir. Söz konusu kararların hedefleri enflasyonu hızlıca düşürmek, ihracatı artırıp ithalatı azaltmak suretiyle cari açığı

kapatmak, dış borcu kısıtlamak, bütçe açığını düşürmek, sosyal güvenlik, tarım ve özelleştirme başlıklarında çeşitli reformları hayata geçirmek şeklinde ifade edilebilir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002: 18). Döviz kurlarının serbest bırakılmasını ciddi kur artışları izlemiştir. Programın hedefleri kapsamında; ihracatın artması ile ithalat daralmasının bir arada yaşanması sonucunda dış ticaret açığı ve cari işlemler dengesi olumlu etkilenmiştir. Bu dönemde mali bünyeleri bozulduğu için yükümlülüklerini karşılayamayan TYT Bank, Impexbank, Birleşik Yatırım Bankası ve Marmara Bank tasfiye olmuştur. Faizler tekrar serbestleşmiş ve yüksek faiz artışları ilk aşamada desteklenmiştir. Maliye ağırlıklı politikaların sonucu olarak reel GSMH 1994 yılının ikinci çeyreğinde %10.5 düşüş göstererek yılsonunda %6 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında yapısal reformların zamanında yapılmaması, enflasyondaki düşüşün beklentileri karşılamaması gibi sebepler ile negatif beklentiler artmış ve kasım ayında bankacılık sektörü bir kriz yaşamış, krizden etkilenen birçok banka kapanmıştır.

Yeniden yapılanma dönemi (2001-2010)

2001 yılına gelindiğinde ekonomideki dalgalanmanın artması önce bankacılık sektörünü, sonrasında reel kesimi etkilemiş ve Şubat 2001 krizi meydana gelmiştir. Bankacılık sektöründe yaşanan zayıflamanın bir sonucu olarak sekiz banka TMSF'ye devrolmuştur. Ayrıca, Yaşarbank, Egebank, Bank Kapital, Yurtbank ve Ulusal Bank Sümerbank; Interbank ve Esbank ise Etibank çatısı altında birleştirilmiştir.

2001 yılında yaşanan krizin ardından Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı devreye alınmıştır. Bahse konu programla başta bankacılık sistemi olmak üzere mali piyasaların güçlendirilmesi, enflasyonun ve kamu borçlarının düşürülmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda; BDDK tarafından Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı devreye almış olup bu kapsamda kamu bankaları finansal ve operasyonel bakımdan yapılandırılmış, fona devrolan bankalar nihayatlendirilmiş, özel sermayeli bankaların mali yapıları güçlendirilmiş ve gözetim, denetim faaliyetinin arttırılması ve yasal ve kurumsal alt yapının

sağlanarak sektördeki etkinliğin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Fiyat istikrarı Merkez Bankası'nın asli görevi olarak belirlenmiş olup bunun için araç bağımsızlığı verilmiş ve Para Politikası Kurulu faaliyetine başlamıştır. Bankaların bilanço yönetimleri uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmiştir. Kamu bankalarının mali yapıları güçlendirilmiş ve yeniden yapılandırılmıştır.

01 Kasım 2005 tarih, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile 18 Haziran 1999 tarih, 4389 sayılı Bankalar Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Söz konusu yasayla uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi, kazanılan deneyimlerin mevzuata yansıtılması ve bankacılık sisteminin uluslararası bankacılık yaklaşımına uygun hale getirilmesi hedeflenmiştir (Şahin, 2009: 496). Ayrıca bu kanunla 1984 yılında özel finans kurumları olarak bilinen bankaların isimleri katılım bankaları şeklinde değiştirilmiştir.

2004 yılında ekonomideki iyileşme ve mali durumu bozulan bankaların fona devri ile mali sistemin güvenilirliği arttırılmıştır. Fona devrolan Pamukbank, Halk Bankası ile birleştirilmiştir.

Tablo 5: Yeniden Yapılandırma Dönemi Banka ve Şube Adetleri

Yıl	Banka Adetleri			Şube Adetleri		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
2001	46	15	61	6.675	233	6.908
2002	39	15	54	5.900	206	6.106
2003	37	13	50	5.757	209	5.966
2004	35	13	48	5.897	209	6.106
2005	34	13	47	5.854	393	6.247
2006	31	15	46	5.777	1072	6.849
2007	28	18	46	5.877	1741	7.618
2008	28	17	45	6.756	2034	8.790
2009	28	17	45	6.965	2062	9.027
2010	28	17	45	7.369	2096	9.465

Kaynak: TBB (2017)

Tablo 5'te belirtildiği üzere 2001 yılında banka sayısı 61 iken 2010 yılına gelindiğinde bu sayının 45'e kadar düşmüştür. Ayrıca yine dönem başında şube sayısı 6908 adet iken dönem sonunda bu sayı 9465 âdete yükselmiştir.

2007 yılında ABD mortgage piyasasındaki çöküş dünyaya yayılmış olup kredilerini tahsil etmekte güçlük çeken bankalar kaynak ihtiyacı yaşamış ve finansal piyasalarda oluşan güvensizlik ortamı likidite sorununa neden olmuştur. (Demir vd., 2008: 8).

Eylül 2008 döneminde bu likidite krizi diğer piyasalara yayılmış ve dünya çapında bir kriz haline gelmiştir. ABD'de de uygulanan mortgage sistemi gibi bir sistemin Türkiye'de uygulanmıyor olmasına rağmen 2008 yılında etkisini arttıran global krizin etkileri Türkiye'de sınırlı bir olumsuzluğa neden olmuştur. Sorunlu kredi oranı yükselmiş, kredi maliyetlerinin artması sebebiyle reel kesimde krizden etkilenmiştir.

2008 yılında faiz ve enflasyonda meydana gelen dalgalanma bütçe açığı ve net sermaye girişlerini azaltmış olup bu sebeple beklentiler kötüleşmiştir. 2007 yılında %4.7 büyüyen GSYH 2008 yılında daralarak ancak %0.7 artmıştır.

Bu dönemde banka sayısı düşerken, kamu bankalarının yeniden yapılanması, özel sektör bankalarının özkaynaklarının güçlendirilmesi, fona devrolan ya da sektörden ayrılan yirmi bir bankanın tasfiye, satış, devir olmak suretiyle sonuçlandırılması, denetim, gözetim yapısının güçlendirilmesi sağlanmıştır. Sonuç olarak devlet gücüyle bankacılık sisteminde meydana gelmiş olan kapasite fazlası azaltılmış, özel sermayeli bankaların birleşme ve devrolma faaliyetleri sonucunda sektörde yoğunlaşma oranı¹ yükselmiştir (Dinçer, 2006: 135).

¹ Yoğunlaşma oranı, sektörce üretilen toplam çıktı içerisinde en çok paya sahip işletmenin payıdır. Yoğunlaşma, bir sektörde bulunan yapının ne kadar rekabete açık olduğunu göstermektedir (Zeybek, 2005: 4).

Yakın dönem (2010 ve sonrası)

2010-2012 döneminde, krediye uygulanan faiz oranları dalgalı ve yükselen bir seyir izlemiştir. Söz konusu yıllarda, kredi büyüme hızını düşürmek için TCMB tarafından mevduata uygulanan zorunlu karşılık oranları arttırılmış, kredi için bankalarca ayrılan karşılık oranları arttırılmış, şube sayısı baz alınarak ödenen faaliyet harcı yükseltilmiş, bankaların likiditesi için oldukça önemli olan mevduat ve diğer kaynakların faiz oranları da artmıştır. Yaşanan gelişmelerle bankalarca karşı karşıya kalınan kaynak maliyetleri artmıştır. Bu döneme ilişkin banka adetleri mülkiyet yapılarına göre aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 6: Yakın Dönem Banka ve Şube Adetleri

Yıl	Yerli	Banka Adetleri			Yerli	Şube Adetleri	
		Yabancı	Toplam	Yabancı		Toplam	
2011	28	16	44	7.896	1.938	9.834	
2012	29	16	45	8.222	2.012	10.234	
2013	28	17	45	8.777	2.244	11.021	
2014	28	19	47	8.997	2.226	11.223	
2015	26	21	47	8.023	3.170	11.193	
2016	26	21	47	7.876	2.905	10.781	

Kaynak: TBB (2017)

Tablo 6'da belirtildiği üzere 2011 yılında banka sayısı 44 iken 2016 yılına gelindiğinde bu sayının 47'e çıkmıştır. Ayrıca yine dönem başında şube sayısı 9834 adet iken dönem sonunda bu sayı 10781 âdete yükselmiştir.

Yeni Türk Ticaret Kanunu 01 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe girmiş olup bu kapsamda muhasebe kayıtlama ve prensipleri anlamında düzenlemeler yapılmış, bağımsız denetim başlığında değişikliklere gidilmiştir. Türkiye Bankalar Birliği'nce, BDDK'ca yetkilendirilmiş kredi ve finansal kuruluşları müşterilerinin sahip oldukları risk bilgilerini toplayıp, bu bilgileri ilgili kuruluşlarla gerçek ya da tüzel kişilerin kendileriyle veya ilgililerle paylaşılması için 28.06.2013 tarihinde Risk Merkezi kurulmuştur.

2015 ve 2016 yıllarında bazı devir ve kurulum işlemleri yaşanmıştır. Örneğin, 2015 yılı içerisinde Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin finansal, yönetim ve ortaklık yapısı nedeniyle faaliyetlerinde problemler yaşanmış olup söz konusu banka fona devredilmiştir. 25 Haziran 2015 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından sağlanan sermaye ile Vakıf Katılım Bankası A.Ş. bir anonim şirket şeklinde kurularak katılım bankaları arasına girmiştir. 29 Mayıs 2015 tarihinde Hazine ve Ziraat Bankası'nca karşılanan sermayeyle Ziraat Katılım Bankası kurulmuştur. 2016 yılı içerisinde FinansBank A.Ş.'nin, Katar merkezli QNB Grubuna devri gerçekleşerek ismi QNB Finansbank A.Ş. şeklinde değişmiştir.

Genel olarak mevduat ile fonlanan Türk bankacılık sektörünün 2012 yılından itibaren mevduat dışında kaynak yaratabilme kapasitesi ve uzun vadeli fonlara erişim fırsatları artmıştır. Bu dönem ile birlikte yurt dışı sendikasyon, seküritizasyon kredileri, yurt içi ve dışı tahvil ihraçları sektörün rutinleri arasına girmiştir. 2016 ve 2017 yılı içerisinde karşılıklar yönetmeliği olarak bilinen mevzuatta çok sayıda güncelleme yapılması nedeniyle bankalarca ayrılan karşılıklarda değişiklikler yaşanmıştır. Bu durum katlanılan maliyeti düşürerek kredi imkânların artmasına sebep olmuştur. 2017/Aralık dönemi için sektörde faaliyet gösteren bankalar sermayeleri dikkate alınarak aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 7: 2017/Aralık İtibarıyla Türkiye'de Banka Grupları ve Bankaları

Banka Grupları			
1- Mevduat Bankaları		2- Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
a) Kamu Bankaları	Sermayeli Bankalar	d) Yabancı Sermayeli Bankalar	
			Türk Eximbank
Türkiye Halk Bankası A.Ş.		Intesa Sanpaolo S.P.A.	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.		Arap Türk Bankası A.Ş.	Diler Yatırım Bankası A.Ş.
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.		J.P. Morgan Chase Bank N.A.	GSD Yatırım Bankası A.Ş.
		Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	İller Bankası A.Ş.
		Burgan Bank A.Ş.	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
b) Özel Bankalar	Sermayeli Bankalar		
Şekerbank T.A.Ş.		QNB Finansbank A.Ş.	Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.
Akbank T.A.Ş.		Denizbank A.Ş.	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
Anadolubank A.Ş.		Deutsche Bank A.Ş.	Pasha Yatırım Bankası A.Ş.

Banka Grupları				
1- Mevduat Bankaları		2- Kalkınma ve Yatırım Bankaları		
Fibabanka A.Ş.	Habib Bank Limited	Standard	Chartered	Yatırım
Türkiye İş Bankası A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	Bankası Türk A.Ş.		
Turkish Bank A.Ş.	ICBC Turkey Bank A.Ş.	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.		
Adabank A.Ş.	ING Bank A.Ş.	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.		
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Bank Mellat	BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.		
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Alternatifbank A.Ş.			
c) TMSF'ye Devredilen Bankalar	Odea Bank A.Ş.			
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	Citibank A.Ş.			
	Rabobank A.Ş.			
	Société Générale (SA)			
	Turkland Bank A.Ş.			
	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.			

Kaynak: TBB (2017)

Türk bankacılık sisteminde Tablo 7'den görüleceği üzere Aralık/2017 itibarıyla 52 adet banka faaliyet göstermektedir. 34 adet mevduat bankası, 13 adet kalkınma ve yatırım bankası, 5 adet katılım bankası bulunmaktadır. Türk Bankacılık sistemine ilişkin temel büyüklükler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 8: Bankacılık Sistemi Temel Göstergeleri

Yıllar	GSYH (Bin TL)	Aktif/GSYH(%)	Mevduat/GSYH(%)
1998	71,892,898	52.5	20.1
1999	107,164,345	69.0	20.8
2000	170,666,715	62.5	20.5
2001	245,428,760	69.3	17.1
2002	359,358,871	60.7	16.1
2003	468,015,146	54.9	15.4
2004	577,023,497	54.8	18.5
2005	673,702,943	61.2	23.6
2006	789,227,555	63.9	28.8
2007	880,460,879	65.7	32.9
2008	994,782,858	74.3	38.6
2009	999,191,848	79.9	38.1
2010	1,160,013,978	82.9	43.9
2011	1,394,477,166	83.2	47.6
2012	1,569,672,115	82.7	49.0
2013	1,809,713,087	90.4	56.1
2014	2,044,465,876	92.4	59.2

Yıllar	GSYH (Bin TL)	Aktif/GSYH(%)	Mevduat/GSYH(%)
2015	2,338,647,494	95.6	62.4
2016	2,608,525,749	99.5	65.8
2017	3,104,906,706	99.7	66.7

Kaynak: TBB (2017)

Tablo 8'den görüldüğü gibi yıllar itibarıyla aktif, mevduat büyüklüklerin GSYH'a oranı artarak 2017 yılında sırasıyla %100 ve %67 seviyesine çıkmıştır.

BDDK tarafından 2016/Ocak–2017/Mart döneminde yapılandırma koşulları ile ilgili bazı düzenlemeler getirilmiş olup buna göre seçili sektörlerde kullanılan ve yapılandırılan kredilere ilave olarak genel karşılık ayrılması hususu kaldırılmış, kredi kartlarında uygulanan taksit sayıları yapılan harcamanın sektörüne göre farklılaştırılmış ve uzatılmış, kredi kartları dahil ihtiyaç kredilerine yeniden yapılandırma fırsatı verilmiş, konutta kredinin teminata oranı % 80 olarak belirlenmiş, konut dışı tüketici kredileri vadesi azami kırk sekiz ay olacak şekilde sınırlandırılmış, KOBİ tanımında kullanılan ciro kısıtı 125 Milyon TL'ye çıkarılmış, ticari kredilerde % 1 olarak dikkate alınan genel karşılık oranı % 0.5'e, KOBİ kredilerinde % 0.5 dikkate alınan genel karşılıkları %0'a çekilmiş, yakın izlemede statüsündeki kredilere uygulanan genel karşılık oranı ise %2 olarak belirlenmiştir.

5411 sayılı Bankacılık kanununda belirtilen ve zimmet ile ilgili hususları düzenleyen madde ile ilgili olarak sektörün talepleri doğrultusunda netleştirilmiş, KOSGEB kredi desteği uygun KOBİ'lere 50,000 TL'lik uygun koşullara sahip kredi imkânı getirilmiştir. BES Otomatik katılım kamu bireysel emeklilik sistemine katılım otomatik hale getirilmiştir.

AB Komisyonu 21.12.2016 tarihinde yayımladığı kararlar, Türk bankacılık sektörünün AB bankacılık sektörüyle denetim ve düzenleme kapsamı ve bu kapsama ilişkin faaliyetlerinin eşdeğer uygulama ve düzenlemeye sahipliği teyit edilmiştir.

Bu dönemde sektörün önemli gündemlerinden biri olan Basel III uyum süreci kapsamında Basel Komitesi tarafından süreç belirli periyotlarla gözden geçirilmeye başlanmıştır. 2017/Mart dönemi itibarıyla Avrupa Birliği üye ülkelerinin tümünde likidite karşılama oranı (LOZEL), risk bazlı sermaye kuralları ve sermaye koruma tamponu düzenlemeleri yürürlüğe alınmıştır. Döngüsel sermaye tamponu düzenlemesi yirmi altı üye ülkede yayımlanmıştır. Yerel sistemik öneme sahip bankalar çerçevesine ilişkin kesin veya taslak metinleri ve küresel sistemik öneme sahip bankaların merkezi olduğu ülkeler kesin kuralları yirmi beş üye ülkede yayımlanmıştır. Merkezi takasa tabii olmayan türev ürünleri için teminat şartlarına ilişkin kesin veya taslak düzenlemeler yirmi üye ülkede yayımlanmıştır.

Tablo 9: Basel III Geçiş Süreci

Tür	Konu	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Sermaye	Minimum Çekirdek Sermaye Oranı	3.50%	4.00%	4.500%					
	Sermaye Koruma Tamponu Düzenlemeleri	-	-	-	0.625%	1.25%	1.875%	2.50%	
	Minimum Çekirdek Sermaye ve Sermaye Tamponu Toplamı	3.50%	4.00%	4.50%	5.125%	5.75%	6.375%	7%	
	Çekirdek Sermayeden İndirilecek Değerler	-	20%	40%	60%	80%	100%	100%	
	Minimum Ana (Tier 1) Sermaye	4.50%	5.50%	6.00%					
	Minimum Toplama Sermaye	8.00%							
	Minimum Toplam Sermaye ve Koruma Tamponu Toplamı	-	8.00%	8.625%	9.25%	9.875%	10.50%		
	Kaldıraç Oranı	Paralel uygulama: 01.01.2013 – 01.01.2017 Kamuoyuna açıklama: 01.01.2015							
Likidite	Likidite Karşılama Oranı	-	-	60%	70%	80%	90%	100%	
	Net İstikrarlı Fonlama Oranı	-	-	-	-	-	Uygulamaya Geçiş	-	

Kaynak: TCMB (2018)

Basel bankacılık düzenlemeleri kapsamında BDDK tarafından Türk bankacılık sektörü için; Tablo 9'da geçiş süreci gösterilen Basel III'le uyum kapsamında %8 asgari sermaye yeterlilik oranı (SYR) uygulanma imkânı bulunmaktadır. En düşük olan bu oranın yanında, Türkiye'de SYR hedefi %12 olarak belirlenmiştir. Yine Türkiye'de döngüsel sermaye tamponu ve sermaye koruma tamponu sırasıyla

%0 ve %1,25 olarak belirlenmiştir. Toplam ve yabancı para likidite karşılama oranı 2019 yılı itibarıyla sırasıyla asgari %100 ve %80 olarak uygulanacağı öngörülmüştür. Türk bankacılık sektörü Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP) değerlendirilmesine kapsamında Basel likidite karşılama oranı düzenlemeleri ile tam uyumlu bulunmuştur. BDDK, 01 2015 tarihinden sonra bankalarca konsolide olarak belirlenen kaldıraç oranının çeyreklik ortalamasının %3'ün altına düşmemesi şart olarak belirlenmiştir. BDDK tarafından 23 Şubat 2016 tarihinde yayımlanan sistemik önemli bankaları konu alan yönetmeliğe göre bankaların sistemik önemlerinin tespitinde gösterge öncülü yaklaşım öngörülmüştür. Söz konusu göstergeler bağlantılılık, büyüklük, ikame edilemezlik ve karmaşıklık kriterleri ve bahsedilen kriterler ile bu kriterler ile ilgili alt göstergeler belirlenmiştir. Bu yönetmelik kapsamında yerel sistemik öneme sahip bankalar (Y-SÖB) kapsamında tespit edilen bankaların çekirdek sermaye gereksinimi arttırılmıştır. Bu sayede sistemin güvence parametreleri arttırılmıştır.

Yapılan reformlar ile günümüze gelindiğinde Türkiye Bankacılık sistemi çağdaş anlamda bankacılığın tüm gereksinimlerini karşılayan, sermaye yapısı oldukça güçlü hale gelen, bağımsız ve etkin düzenleme ve denetleme faaliyeti icra eden kurum ve üst kurumlar gözetiminde, gelişimini sürdürmektedir. Bu sayede Türkiye'de bankacılık sisteminin sunduğu ürün, hizmet, iş hacmi gibi başlıklarda oldukça ileri düzeydedir. Sektördeki finansal büyüklükler her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü neredeyse GSYH'a erişmiştir.

2016 yılında yaşanan global, bölgesel hatta lokal anlamda çok sayıda olumsuz olay meydana gelmiş olup bu olaylar ülke ekonomik performansını ciddi anlamda etkilemiştir. Yıl ortasında, ülke demokrasisinin karşı karşıya kaldığı 15 Temmuz hain darbe girişiminin piyasaları ciddi anlamda etkilemesi beklenilse de yapılan reformlar nedeniyle bu etki kısıtlı olarak realize olmuştur. Söz konusu darbe girişimi sonrasında Olağanüstü Hal ilanı sağlanmıştır.

Türk ekonomisinin istikrarını arttırmak ve kalkınmasına katkı sağlamak; kamunun sahip olduğu varlıkları daha da etkin ve verimli olarak yönetmek; dolayısıyla bu varlıklara değer katmak suretiyle Türkiye'yi sonraki nesiller için daha güçlü hale getirmek amacıyla 19.08.2016 tarihinde Türkiye Varlık fonu kurulmuş, Hazine'ye ait önemli nitelikte bazı banka ve firmalar ile çeşitli taşınmazlar söz konusu Türkiye Varlık fonuna devrolmuştur. Amaçları arasında kamunun sahip olduğu değerli varlıkları büyütmek suretiyle iktisadi büyümeye destek vermek, katılım finansmanında kullanılabilir varlık altyapısını geliştirmek, sermaye piyasalarında bulunan ürün ve araç tür ve derinliğini arttırmak, yatırımcı ilgisini çekecek modern yatırımlar için sermaye sağlayacak, stratejik anlamda önemli sektörlerin gelişmesine katkı sağlayacak ve büyük çaplı yatırımlara iştirak edecek faaliyetler icra etmek bulunmaktadır.

Bu dönemde yüksek kredi talebini karşılamak için kredi arzını artırmak amacıyla sunulan kredilerin vade ve teminat ihtiyaçları ile ilgili kararlar alınmıştır. Teminat imkânları yeterli olmayan firmaların finansmana ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla Kredi Garanti Fonu ve Hazine teminatı ile sunulan kredilere ait limit ciddi anlamda artırılarak 250 milyar TL olarak belirlenmiştir.

1.6 BANKA TÜRLERİ

Günümüzde yaşanan hukuki, ekonomik ve teknolojik değişiklikler bankacılık sektörüne de etki etmiş olup gelinen noktada çeşitli banka çeşitleri doğmuştur. Genellikle bankalar faaliyet başlıklarına, hukuki yapılarına, kapsamlarına ve sermaye yapılarına göre dört grupta sınıflandırılmıştır.

1.6.1 Hukuki Yapılarına Göre Bankalar

Yasal düzenlemeler ile bankaların kuruluş koşulları düzenlenmiştir. Yasal kuruluş çeşitleri üç alt başlıkta ele alınabilir.

Şahıs Şirketi Şeklindeki Bankalar

Günümüzde örneğine rastlanılmamakla beraber, 19. yüzyıl Avrupa'sında varlıklı ailelerce kurulan bankalar bu başlıkta gruplanmaktadır. Bankacılığın, ekonomi ve toplumsal yapıdaki önemi arttıkça, bazı özel hükümler getirilerek şahısların banka kurması önlenmiştir. Türkiye'de de hukuksal olarak bankaların anonim şirket olarak kurulması zorunluluktur.

Sermaye Şirketi Şeklindeki Bankalar

Bankalar açısından güven unsuru esas olup bu açıdan günümüz bankalarının büyük bir bölümü sermayesi paylara bölünmüş komandit, limited ve anonim ortaklıklar şeklinde sermaye şirketleri şeklinde kurulmaktadır. Ayrıca bankaların kuruluşu noktasında çoğu ülkede asgari sermaye şartı bulunmaktadır.

Özel Yasalar İle Kurulan Bankalar

Kâr güdüsü dışında da çeşitli sebepler ile bazı faaliyet alanlarında özel olarak bankaların kurulması gerekmektedir. Ülke ekonomisi açısından önemli olan bu husus özel şahıslar için cazip olmayıp devlet sermayesi ve denetiminin olmasını gerektirebilir. Bununla birlikte bazı durumlarda kurulacak bankaların çalışma alanlarına da kısıtlamalar getirilmesi gerekebilir. Sayılan koşulları sağlamak için sadece kurulacak bankanın faaliyetlerini düzenleyen özel yasalar çıkarılır. Bu tür bankalara özel yasalar ile kurulan bankalar denilmekte olup emisyon bankaları, madencilik, tarım, kalkınma, konut ve ipotek bankalarının oluşumu özel yasalar ile kurulan bankalara örnek verilebilir.

1.6.2 Sermayelerinin Kaynağına Göre Bankalar

Bankaların mülkiyetleri dolayısıyla sermayelerine göre dört ana başlıkta sınıflanırlar. Bunlar yabancı, kamu, özel ve karma sermayeye sahip bankalar olarak isimlendirilir.

Özel Sermayeli Bankalar

Özkaynağında kamunun payı olmayıp tamamı özel nitelikli şahıs veya kuruluşlara ait olan bankalardır. Mevduat, ticaret veya yatırım bankaları genellikle bu şekilde oluşmaktadır. Serbest piyasa ekonomilerinde bankacılık sektöründe özel bankaların ağırlığı fazladır.

Kamu Bankaları

Kamu adına hazinece ya da diğer kamu tüzel kişiliklerince sermayesine dolaylı veya doğrudan sahip olunan bankalardır. Halk Bankası, Ziraat Bankası ve VakıfBank kamu bankalarına örnektir. (Şakar, 2000: 19)

Kamu bankaları, özel şahıs ve firmalar açısından kârlı bulunmayan konularda ya da devlet açısından, kamu eliyle kurulmasında mecburiyet olan iktisadi faaliyetler yürütmek üzere kurulurlar. Kamu bankalarının ortaya çıkmasında, özel veya yabancı sermayeli bankaların kamulaştırılması da bir yöntem olabilmektedir.

Karma Bankalar

Devletin itibar ve desteği ile özel bankaların dinamik yapısının harmanlanmasını bir arada kullanabilmek için sermayesinde belirli oranlarda kamu tüzel kişiliğinin ve gerçek veya tüzel kişilerin sermayelerinin olduğu bankalardır. Bir kamu bankasının pay senetlerinin bir bölümünün özel sektöre satılmasıyla, karma banka meydana gelebilecektir (Kaya, 2012: 73).

Yabancı Bankalar

Sermayesi yabancı şahıs veya kurumların olan bankalar olarak tanımlanır. Genellikle yabancı bir banka faaliyete başlayabilmek için ilgili ülkeden izin almak zorundadır. Söz konusu yabancı bankalar, merkezi başka ülkede olan asıl kuruluşun şubesi olarak kurulabildiği gibi doğrudan yabancı sermayeyle ilgili ülkede de kurulabilmektedir. Özellikle artan küreselleşme aktiviteleri nedeniyle uluslararası çapta faaliyet gösteren bankaların sayısı artmaktadır. Bu sebeple gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların sektör içindeki payı artmaktadır.

1.6.3 Faaliyetine Göre Bankalar

Bankalarca sağlanan hizmetlerin iktisadi özelliklerine göre sınıflandırılabilirler. Bu kapsamda bankalar yatırım, katılım, kalkınma, ticaret ve merkez bankaları şeklinde isimlendirilirler.

Ticaret Bankaları

Mevduat toplayıp, kredi kullandırma faaliyeti icra eden ve sektörün çoğunluğunu oluşturan banka türleridir. Temin edilen mevduat ilgili ülkede sanayi ve ticaret alanlarında faaliyet gösteren unsurların kredi ihtiyaçları kapsamında kullandırılmaktadır. Bu tipteki bankalar kısa vadeli mevduatları arzını toplamak suretiyle ticareti ve imalatı finanse ederler. Bankalara yatırılan mevduattan zorunlu karşılık oranı kadarlık bölümü düşüldükten sonra geriye kalanının tekrardan kredi olarak fon talep edenlere ulaştırılması ile kaydi para yaratılmaktadır. Bu bankalar kredi ve mevduat dışında kalan diğer bankacılık hizmetlerini de sağlamaktadırlar (Kaya, 2012: 81).

Yatırım Bankaları

Bu tür bankalar kamu kurumlarının ve özel sermayeli şirketlerin uzun vadeli finansman talebini tahvil ve hisse senedi ihraç etmek suretiyle karşılamak

amacıyla kurulmuştur. Sundukları danışmanlık ve diğer işlemler karşılığında komisyon kazanmaktadırlar (Yağcılar, 2010: 13).

Mevduat toplama yetkisine sahip olmayan ve fazla sayıda şubeye ihtiyaç duymayan bu bankalar, kredi temin etmek, hisse senedi ve tahvil ihraç etmek suretiyle temin ettikleri kaynakları kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet almak veya işletmelere orta ve uzun vadeli yatırım ve proje kredisi sunmak şeklinde hizmetler sunarlar.

Dolayısıyla söz konusu bankaların, işletmelerin ihraç ettiği menkul kıymetleri garanti altına almak, sermaye piyasasında tasarrufları yatırıma yönlendirmek gibi işlevleri de bulunmaktadır (Kaya, 2012: 81).

Kalkınma Bankaları

Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda kalkınma bankaları, karşı karşıya kalınan yatırım sermayesi eksikliğini gidermek amacıyla kurulan banka türleridir. Mevduat toplayabilme yetkisi olmayan söz konusu bankaları devlet veya global anlamda kuruluşlarca temin edilen fonlar ve gerçekleştirdikleri hisse senedi ve tahvil ihraçlarıyla kaynak ihtiyaçlarını karşılar. Bu fonlar aracılığıyla tevsii yatırımı gerçekleştiren, yeni kurulan firma veya kurumların işletme sermaye ve duran varlık yatırımları finanse edilir (Yağcılar, 2010: 13).

Kalkınma bankalarının kredi verdikleri alan ve kredilendirdikleri müşterileri çeşitlilik göstermektedir. Kalkınma bankalarının bir kısmı sadece özel sermayeli firmalarını kredilendirirken bazıları sadece kamuya ait iktisadi işletmeleri kredilendirirler. Dolayısıyla çalışma alanları hem özel hem de kamu sektörü olabilir. Görevleri arasında geliştirmekte olan ülkelere, bölgelere ve sektörlerle orta ve uzun vadeli finansman sağlamak, yatırımların finansmanında kullanılacak kıt kaynakları bölgelere ve yatırımcı kuruluşlara, ülke ekonomisinin faydasına dağıtmak suretiyle ülke kaynaklarının etkin kullanılmasını temin etmek, yatırım

amaçlı projelerin hazırlanma ve uygulanması sırasında yatırımcılara teknik destek vermek, diğer ülkelerden finansal ve teknik anlamda destek temin ederek bunları işletmelerin kullanımına sunmak gibi görevleri bulunmaktadır.

Katılım Bankaları

Bu bankalar geleneksel bankacılık bakış açısından ayrılarak faiz ile ilgilenmeyen şahısların finansman taleplerini karşılamak, tasarruflarını değerlendirmek ve modern bankacılık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak maksadıyla kurulan bankalardır. Faiz enstrümanı yerine işlem yapanlar kâr veya zarara ortak olmaktadır. Katılım bankaları, kredi ödemesini müşteri yerine, müşteriye malı satan satıcıya yaparlar. Müşteri tarafından peşin olarak alınan mal bedeline belirli bir kâr oranı eklenerek vadeli şekilde müşteri tarafından ödenmesi beklenir (Kaya, 2012: 81).

Özel finans kurumları, katılma ve özel cari hesaplar yöntemleriyle fon toplayabilmektedir. Söz konusu fonlarla bireysel finansman ve üretim desteği, kâr, zarar ortaklığı yatırımı, finansal kiralama ve mal karşılığı vesaikin alım ve satımı yöntemleriyle ihtiyaç sahiplerinin taleplerini karşılamaktadırlar (Coşkun, 2005: 111-115).

Merkez Bankaları

Ülkenin kur ve para politikasını düzenleyen, kâğıt para basımı dahil dolaşımını sağlayan, fiyat istikrarını sağlayarak finansal sisteme güven sağlayan, para ve döviz piyasalarıyla ilgili düzenleyici önlemleri alan bankalardır.

Merkez Bankaları; devletin haznedarlığını yürütmek, ticari bankalar tarafından ayrılan karşılıkları tutma, döviz ve altın rezervlerini yönetmek, açık piyasa işlemlerini yürütmek gibi ülke ekonomisinin unsurlarının bir arada bulunduğu en önemli bankadır (Parasız, 2003: 333).

Ülkemizde 11 Haziran 1930 tarih, 1715 sayılı yasayla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kurulmuş olup son olarak; yapılandırma programı ile Merkez Bankası'na kamuoyu bilgilendirilmesi, hesap verilebilirlik, para politikası kurulu, son borç verme yetkisi, kamu kesimine kredi açılmaması, mali ve ödeme sisteminin gözetimi gibi alanlarda yetkilendirilmiştir (Keyder, 2002: 45-46).

1.6.4 Kapsamına Göre Bankalar

Özel, toptancı, perakende, uluslararası, evrensel, holding ve kıyı bankacılığı olmak üzere yedi başlıkta sıralanmaktadır.

Özel Bankacılık

Müşteriye özel olarak yani müşterinin belirlediği risk ve beklentilere göre hizmet veren bankacılık şekli olup bu bankacılık türünde gişe hizmetleri, kiralık kasa, repo işlemleri, gayrimenkul ve hisse senedi alım, satım işlemleri, kişiselleştirilmiş kredi kartları ve mevduat ürünleri, özel fonlar ve opsiyon stratejileri gibi hizmet ve ürünlerin tamamı gerçekleştirilmektedir (Yağcılar, 2010: 10.). Bu bankalarca müşterinin eğilim ve özellikleri belirlenerek kişiye özel ürünler teklif edilmektedir.

Perakende Bankacılık

Bireysel nitelikli ve KOBİ'lere düşük tutarlı ancak toplamda geniş hacimli hizmet veren bankacılık türüdür. Bu bankacılık çeşidinin geniş kitlelere hitap etmeleri sebebiyle riskin dağıtılması özelliğine sahiptir. Bununla birlikte; perakende bankalar sahip oldukları geniş bir şube ağı nedeniyle fonların atıl tutulması problemi ile karşı karşıyadırlar. Ayrıca bu bankalar mevduat ve kredi türlerini çeşitlendirerek faiz marjlarında yüksek oranlara ulaşabilmekte ve bu sayede kârlılık anlamında avantaj sağlamaktadırlar (Kaya, 2012: 79).

Toptancı Bankacılık

Perakende bankaların tersine toptancı bankacılık uygulamasında büyük ölçekli düşük adet işlemler yapılmaktadır (Mathews ve Thompson, 2005: 56). Toptancı bankalar kurumsal bankacılık hizmetlerini az sayıda şube ile gerçekleştirirler. Bu bankalar, yüksek teknolojiyle uluslararası sermaye ve para piyasalarından yüksek hacimli kaynak sağlayan, ilaveten faktöring ve forfaiting gibi yöntemlerle dış ticaretin finansmanına destek veren uzman bankalardır (Güçlü, 2006).

Evrensel Bankacılık

Tarihsel açıdan gelişimleri, örgütlenmeleri ve stratejik eğilimleri itibarıyla mali kesim içinde yüksek miktarda ürün yaratan kuruluşlar olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bankalar ana ülkelerinde müşteri kitlelerinin büyük bir bölümüne hizmet vermektedirler. Yurt dışı piyasalarda daha sınırlı hizmet verirler. Sermaye piyasası işlemlerini, işletme finansmanı, yabancı para yatırım araçlarını ve hizmetlerini sunan çoğu evrensel banka, faaliyetlerini faiz gelirlerinden çok faiz dışı yani komisyon gelirlerinden karşılamaktadır (Yağcılar, 2010: 11).

Uluslararası Bankacılık

Yurtdışındaki müşterileri ile oldukça geniş müşteri portföyüne sahip olan uluslararası bankalar, bu müşterilere bankacılık hizmetlerinin tamamını verebilmektedirler. Şube, temsilcilik açma veya konsorsiyum oluşturma şeklinde teşekkül ederler. Şahıslar sağladıkları vergi avantajları, uluslararası işlemlerdeki kolaylıklar, yüksek getiri oranları ve güvence sebebi ile bu bankaları tercih ederler (Yağcılar, 2010: 81)

Holding Bankacılığı

Doğrudan veya dolaylı, bir ya da daha çok bankanın başka bir banka tarafından yönetim altına alınması durumunda holding bankacılığından bahsedilmektedir. Holdingde yer alan şirketlerin yüksek miktardaki kredi taleplerini sahibi oldukları

bankalarla karřılayarak kaynak transferini kolayca saęlayabilirler. Ancak, grup içi firmalara dūřuk faizli kredi saęlanırken, grup dıřı firmalara sunulan yūksək faizli fonların finansal sistemdeki yapının bozulmasına neden olabilmektedir (Kaya, 2012: 87).

Kıyı Bankacılığı

Denetim ve vergilendirmenin daha dūřuk olduęu ve offshore bankacılıęı olarak bilinen bankacılık tūrüdür. Konvertibl para üzerinden iřlem yapan, uluslararası firma ve giriřimlere hizmet veren kıyı bankaları faaliyetlerini sūrdūrdūkləri ũlkenin bankacılık mevzuatının dıřında kalırlar. Sōz konusu bankalar; leasing, swap, faktōring, forfaiting, altın, dōviz, tahvil ihracı gibi iřlemleri sunabilmektedirler (Kaya, 2012: 87).

Bankalar faaliyet alanları, ũstlendikleri misyon, sahip oldukları sermaye yapısı, hitap ettięi mūřteri kitlesi gibi birçok kritere gōre sınıflandırılmaktadırlar. Bu sınıflandırmalar ũzellikle benzer ũzellik gōsteren bankaların faaliyetlerini ũlmek ve bunları karřılařtırmak adına ũnemlidir. Yapılacak akademik çalıřmalarda kullanılmak ũzere bu tūrlere gōre veri tasnifi yapıldıęı gōrūlmektedir. Dūnyada olduęu gibi ũlkemizde de genel kabul gōrmūř bankaların sahip oldukları sermaye yapısına gōre belirlenen tūrler ũzerinden çok sayıda rapor, rasyo, veri ve çalıřma olduęu gōrūlmektedir.

2. BÖLÜM

BANKA KREDİLERİ VE MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

2.1 KREDİLERE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

2.1.1 Kredinin Tanımı ve Kapsamı

Kredi, sözcük olarak Latince olan “creditum, credere” sözcüğünden türetilmiş olup bu sözcük Latince inanma anlamına gelmektedir. Günümüzde kredi kelimesi anlam olarak saygınlık ve güven anlamında da kullanılmaktadır. Genel anlamda ise kredi, belirlenen süre sonunda geri vermek vaadiyle para, mal ve hizmet cinsinde satın alma gücü sağlamaması ya da sahip olunan satın alma gücünün belirlenmiş süre sonunda iade alınması kaydıyla üçüncü bir şahsa devredilmesidir (Parasız, 2005: 219)

Hukuksal olarak kredi kavramı 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 48. maddesinde tanımlanmış olup; söz konusu maddede “Bankalarca verilen nakdi kredilerle teminat mektupları, kefaletler, kontrgarantiler, aval, kabul, ciro gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle veya herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve BDDK’ca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın ve bunlara ilave olarak; kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlarla katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle ya da kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaiğin finansmanı, ortak yatırımlar ya da benzer yöntemlerle

sağladıkları finansmanlar da Bankacılık Kanunu'nca kredi olarak belirlenir" hususu belirtilmiştir (Bankacılık Kanunu [BK], 5411: Madde 48).

Kredi, gelir henüz kazanılmamışken harcama imkânı getirerek ihtiyaç sahibinin arzu ettiği mal veya hizmete kavuşma anını değiştirebilmekte olup bu yönüyle yaşam koşullarını iyileştirmektedir. Bu şekilde ülke ekonomisi üzerinde de olumlu bir etki yaratmaktadır.

Kredi, şahsın veya firmanın sahip olmadığı hakkı veya imkânı bedelini karşılamak vaadi ile belirli bir zaman için kullanmasını sağlar. Ayrıca kredi kullanan firma veya kişilere hem saygınlık hem de maddi bir imkân sunar (Takan, 2001: 243). Süre içerisinde geri alma vaadi, parasal olarak ölçülebilme, kullanıcısı tarafından özgürce kullanabilme kredinin unsurlarındandır.

Bankacılık açısından kredi; bir bankanın sahip olduğu ya da ulaştığı istihbarat ile gerçek veya tüzel kuruluşlara, kanunları, iç mevzuatı ve kaynaklarını dikkate alarak teminat almaksızın ya da teminatlı olarak para, kefalet veya teminat vermek suretiyle sunduğu olanak veya sınırlardır (Parasız, 2005: 219). Bu açıdan bankacılık faaliyetleri neticesinde; ekonomide fon dengesi üst seviyeye çıkararak milli gelir ve istihdam üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Ayrıca fonların yönetiminde etkinlik imkânı arttığı için kaynakların yönlendirilmesi imkânı da sağlanmaktadır.

2.1.2 Kredinin Temel Unsurları

Zaman, itimat, risk ve gelir olmak üzere kredi dört temel unsura sahiptir.

Kredide Zaman Unsuru (Vade)

Kredi işleminden söz edilebilmesi için krediye konu olan paranın, belli bir süre içerisinde ödenmesi gerekmektedir. Ayrıca, bankaca sağlanan itibarın belirli bir

vade sonunda iadesi gerektiğinden kredide zaman unsuru oldukça mühimdir.

Kredide Güven Unsuru (İtimat)

Belirli bir süre sonunda kredi verilen borcun vadesinde ödeneceğinin bilinmesi güven unsurundan kaynaklanır. Zaman unsurunun bulunması, güven unsurunu doğurur. Güven unsurunun tesis edilememesi durumunda krediye konu olan menfaat tehlikeye düşecektir. Kredi kullanan şahıs veya firmanın banka açısından itibarı ve güvenilirliği önemlidir.

Kredide Risk Unsuru (Teminat)

Kredinin risk unsuru, sağlanan kredinin zamanında ya da hiç ödenememesi kaynaklı net özkaynak veya kârın piyasada sahip olduğu değerinin olası değişimidir (Mandacı, 2003: 71). Kredide borcun, hizmetin veya işin yerine getirilmeme ihtimali risk unsurunu meydana getirmektedir. Alınacak teminata göre riskin azalır, artması söz konusu olacaktır. Tüm krediler risk unsuru taşıdığı için kredi kavramı aynı zaman da risk olarak da adlandırılmaktadır. Bankalar fon talep edenlere sağladıkları kredi sırasında riski minimize etmek için fon talep eden gerçek veya tüzel kişinin itibarına bakarak; kefalet, işletme rehni, ipotek gibi çeşitli teminat unsurlarını talep etmektedir.

Kredide Gelir Unsuru (Verim)

Alınan faiz veya komisyon kredinin gelirini meydana getirmekte olup bankalar açısından en fazla gelir getiren ve en önemli aktif kalemdir. Bankalarca sağlanan hizmet karşılığında komisyon talep edilir. Kredi aşamasında tahsil olunan komisyonlar ise kredi verimliliğini artırır. Bankalar varlıklarını sürdürüp, geliştirebilmek, mevduat sahiplerine karşı taahhüt ettiği yükümlülüklerini yerine getirebilmek, ortaklarına veya hissedarlarına kâr payı verebilmek için gelir sağlamak zorundadırlar.

2.2 BANKA KREDİ ÇEŞİTLERİ

Finans sektöründeki gelişmeler nedeniyle kredi tasnifi de sürekli gelişmektedir. Birçok açıdan sınıflanan kredilere ilişkin temel sınıflandırma kalemleri aşağıda açıklanmaktadır.

2.2.1 Niteliğine Göre Krediler

Nakdi Krediler

Faiz veya komisyon kazanmak için ödünç para ve para hükmündeki şeylerin sağlanması yoluyla temin edilen krediler olup iskonto ve iştirah senetleri, borçlu cari hesaplar, senet veya diğer teminatlar karşılığında kullanılan krediler nakdi kredi örnekleridir. Nakdi krediler, Türk parası ve/veya yabancı para olarak kullanılabilir (Parasız, 2000: 207).

Gayrinakdi Krediler

Borç ödemek, iş tamamlamak veya yükümlülük sağlamak hususlarında bankaca talep edilen komisyon ya da ücret mukabilinde yükümlü için bankanın taahhütte bulunması, dolayısıyla yükümlü için bankanın kefil olması yoluyla sağlanan kredilerdir. İlk safhada gayri nakdi kredilerde ödünç para verilmemekte olup taahhüdün yerine getirilmemesi durumunda tazmin yükümlülüğü söz konusu olmaktadır. Teminat mektubu yoluyla sağlanan krediler, kabul kredilerin, diğer kefalet kredileri, aval ve kabul kredileri gibi çeşitleri bulunmaktadır (Takan, 2001: 246).

2.2.2 Vadelerine Göre Krediler

- Vadesiz ve kısa vadeli krediler; geri ödenmesiyle ilgili net olarak belirlenmiş bir zamanı olmayan ya da azami 18 aya kadar vadesi olan krediler bu kapsamda sınıflandırılmaktadır.

- Orta vadeli krediler; 18 ay ile 5 yıl arasında vadesi olan kredilerdir.

- Uzun vadeli krediler; 5 yıl ile 5 yıldan daha uzun vadesi bulunan kredilerdir. Genellikle ticari kredileri kapsamaktadır. Bu krediler dönem kredileri olarak da bilinmektedir.

2.2.3 İş Konusuna veya Sektörüne Göre Krediler

Faaliyet konusu veya kullanıldığı sektöre göre krediler; tüketici, ticari, sanayi, kurumsal, turizm, ihracat, ithalat ve tarım kredileri olmak üzere yedi başlığa ayrılmaktadır.

2.2.3.1 Tüketici Kredileri

Kişinin kendi veya aile fertlerinin ihtiyacını karşılayabilmek için kullandığı krediler bireysel krediler olarak adlandırılmaktadır. Bu krediler, taşınmaz malların ediniminin yanında tüketim mallarının edinimi için kullanılmaktadırlar (Özsunay, 1992: 4).

Tüketicinin, gelecekteki tasarruflarını kullanarak tüketim mallarını bugün satın almalarını sağlayan kredilerdir. Bireysel krediler olarak da adlandırılır. Taşıt, konut veya diğer dayanıklı tüketim malları için kullanılan kredilerden oluşur. Tüketici kredileri yarattığı satın alma gücü ile iktisadi kalkınmayı tetiklerken, enflasyon ve ödemeler dengesini de olumsuz etkileyebilmektedir.

- Konut kredileri; konut alımına yönelik ihtiyaçların finansmanı için kullanılmakta ve ipotēge dayalı olmaları sebebiyle inşaat sektörünü hedeflemektedir.

- Taşıt kredileri; gerçek kişilerce ticari amaçla olmayacak şekilde sıfır veya ikinci el herhangi bir marka araç alımı için kullanılan kredilerdir.

- Kişisel ihtiyaç kredileri; şahıslar tarafından ihtiyaç dahilinde talep edilen her türlü mal ve hizmet için kullanılacak kredilerdir. Beyaz eşya, mobilya, eğitim, bedelli askerlik, düğün vb. hususlar bu kredinin amaçları arasında sayılabilir.

- Kredi kartları; şahısların fiziksel manada para taşımadan, sunulan mal ve/veya hizmetleri satın almaları için imkân sağlayan, bu mal ve hizmetlerinin bedellerini belirlenmiş süre sonunda ödenmesini ya da belirli bir faiz oranı karşılığında taksitlendirilmesini imkân veren, dolayısıyla kredi imkânı sağlayan, bununla birlikte talep edilmesi durumunda nakit para temini sağlayan bir ödeme yöntemidir. Söz konusu kartlar borcunun ödenmediği veya sadece asgari ödeme tutarının ödendiği durumlarda geri kalan kısımları kredi olarak nitelendirilmektedir.

2.2.3.2 Ticari Krediler

Ticaret ile ilgilenen kişi veya firmalara, bu faaliyetleri sebebiyle ihtiyaç duyacakları finansman için kullanılan kredilerdir. İşletme, yatırım, donatım, vb. çeşitleri bulunmaktadır.

- İşletme kredileri; işletme sahiplerinin ekonomik faaliyetlerini, üretimlerini desteklemek amacıyla sağlanan kredilerdir. Genel olarak işletmenin kısa dönemli ihtiyaçlarının finansmanında faydalanılır. Bu krediler, firmanın üretim faaliyetlerinin finansmanı ve çalışma sermayesi ihtiyaçları için kullanılırlar (Seval, 1990: 73)

- Yatırım kredileri; işletme sahiplerine, işletmenin kuruluşunda ihtiyaç duyulan fabrika, imalathane, köprü, vb. sabit değerlerin temini veya yapımı amacıyla kullanılan kredilerdir. Bu krediler, ancak firma faaliyetine başlayıp kâr ettikten sonra ödenebilme imkânı bulunduğu için uzun vadeli olarak kullanılırlar.

- Donatım (Teçhizat) kredileri; işletmenin sahip olduğu bina veya tesisin büyütülmesi, yenilenmesi, modernize edilmesi ve makine veya teçhizat alınması amacıyla kullanılan kredilerdir.

- Döviz kredileri; döviz kazandırıcı faaliyetler icra eden ve ihracat yapan şirketlere ihracatı finanse etmek amacıyla bankanın sahip olduğu kaynaklardan döviz cinsinden açılan kredilerdir.

- Döviz endeksli krediler; şirkete bir döviz cinsine endeksenerek belirlenen limit dahilinde ödeme tarihindeki banka döviz alış kurları üzerinden Türk Lirası cinsinden ödenen kredilerdir.

2.2.3.3 Kurumsal Krediler

Kurumsal nitelikli banka müşterilerine belirlenen bir limit kapsamında teminatlı ya da teminatsız olarak sağlanan nakdi kredilerdir. Rotatif, spot, ihracat, tarım, vb. çeşitleri bulunmaktadır.

- Rotatif döviz kredileri; kurumsal nitelikli firmaların kısa vadeli nakdi ihtiyacının sağlanması amacıyla belli bir ödeme zamanı olmayan ve faiz ödemelerinin belli periyotlarla yapıldığı döviz cinsinden kullanılan kredilerdir.

- Spot krediler; kredi kullandırımı aşamasında belirlenen faizin vade bitene kadar değiştirilemediği, faiz ve vergi ödemelerinin belirlenmiş periyotlarda, kredi anaparasının vadenin sonunda tek seferde ödenmesinin zorunlu olduğu kredilerdir.

- Sanayi kredileri; Genellikle yatırımların finansmanı için kullanılan ve sanayi sektöründe faaliyet icra eden firmalarca kullanılan kredilerdir.
- Turizm kredileri; Otel yapımı başta olmak üzere turizm yatırımlarının finansmanı için turizm sektörüne kullanılan kredilerdir.
- İhracat kredileri; ihracatı finanse etmek için TL ya da döviz cinsinden kullanılan krediler bu şekilde sınıflandırılmaktadır.
- İthalat kredileri; işletmeler açısından ithalatın finansmanı için nakdi veya gayri nakdi olarak açılan kredilerdir.
- Tarım kredileri; tarım sektöründe faaliyet gösteren ve tarım ürünlerinin finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Tütüncüler, bağcılar ve pamukçular için yapılan tarımsal iskontoların kullanıldığı borçlu cari hesaplar biçiminde türleri bulunmaktadır.

2.2.4 Teminatına Göre Krediler

Kredinin unsurları arasında bulunan teminat unsuruna göre krediler ikiye ayrılmaktadır. Bunlar teminatsız ve teminatlı kredilerdir.

2.2.4.1 Teminatsız Krediler

Kredi müşterisi şahsi itibarının göstergesi imzası dışında bir teminat alınmadan kullanılan kredilerdir. Esasen itibarlı firmalara kullanıldığı için en teminatlı kredi olarak düşünülmektedir.

2.2.4.2 Teminatlı Krediler

Şahsi teminat ve maddi teminat ile sağlanan krediler olarak iki şekilde sınıflandırılabilirler.

- **Şahsi teminatlı krediler;** fon talep eden müşterisine ilave olarak güvenilir başka bir firmaların veya şahısların imzalarını da almak kaydıyla kullanılan kredilerdir.

- **Maddi teminatlı krediler;** mal, hisse senedi ve tahvil, gayrimenkul ipoteği, işletme rehni, nakdi, kıymetli madenler ve taşlar gibi maddi teminat alınarak kullanılan kredilerdir.

2.2.5 Kredinin Alıcısının Niteliğine Göre Krediler

Kredinin kullanıldığı tarafın niteliğine göre çeşitlenen krediler olup genel olarak iki grupta toplanabilir.

- Kamu kredileri; devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri, belediye, özel idare, köy gibi kamu tüzel kişiliğine kullanılan kredilerdir. Genellikle kısa vadeli olarak kullanılmaktadırlar.

- Özel krediler; krediyi kullanan veya kullandıran tarafta kamu veya uluslararası finansal kuruluşlar yerine sadece özel kurum veya kişiler bulunan kredilerdir. 1970 yılı sonrasında yurtdışı kredilere alternatif bir şekilde bu kredilerin miktarı artmıştır (Kavcıoğlu, 2013: 148).

2.2.6 Yetki Açısından Krediler

Yetki bakımından krediler; şube yetkili ve otorize krediler olmak üzere ikiye ayrılır (Takan, 2001; 248).

- **Şubece re'sen kullandırılacak krediler;** şubece diğer bir makamın izni gerekmeden re'sen kullandırılan kredilerdir.

- **Otorize nitelikli krediler;** sadece genel müdürlük, kredi komitesi veya yönetim kurulu gibi başka bir üst makamın yetkisiyle kullandırılabilen kredilerdir.

2.2.7 Kaynağına Göre Krediler

Banka kaynaklı, reeskont, dış ve fon kaynaklı krediler olmak üzere dört çeşidi bulunmaktadır (Takan, 2001: 246).

- Banka kaynaklı krediler; bankaların sahip olduğu kaynaklarla sağladıkları kredilerdir.

- Reeskont kredileri; bankanın müşterilerinden aldıkları kısa veya orta vadesi bulunan senetleri Merkez Bankası'na iskonto ettirerek müşterilerine sundukları kredilerdir.

- Fon kaynaklı krediler; TCMB, Eximbank veya başka fonlardan sağlanarak sunulan kredilerdir.

- Dış kaynaklı krediler; bankaların kendileri dışında farklı kredi kurumlarından temin ettikleri fonlarla fon talep edenlere sağladıkları kredilerdir.

2.2.8 Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) Bakımından Krediler

01.01.1986 tarihinde yürürlüğe giren tek düzen hesap planına göre krediler; vade, teminat, sektör ve para cinsi bakımından ayrı muhasebe hesaplarında izlenmektedirler. Temelde nakdi krediler; iskonto ve iştirak kredileri, kısa vadeli krediler, orta ve uzun vadeli krediler olmak üzere üçe ayrılmıştır. Vade bazlı kırım ise kendi içerisinde açık veya teminatlı; Türk Lirası veya yabancı para;

ihtisas, ihracat, fon, ithalat, mali kesime sağlanan, yurt dışı ve diğer krediler şeklindedir. Tek düzen hesap planında teminat mektubu ve akreditif gibi gayrinakdi krediler; amaç, biçim vb. bakımlardan birçok alt hesapta muhasebeleşmektedir (Takan, 2001: 249-250).

2.3 BANKA KREDİLERİ İLE MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERİN İLİŞKİSİ

Sermaye piyasası ve banka dışı mali araçların yetersiz olması sebebiyle gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere nazaran mali sistem ve ekonominin işleyişi açısından bankalar oldukça büyük öneme sahiptir. Bu açıdan öncelikle banka kredilerinin enflasyon, cari denge ve işsizlik üzerindeki etkilerine değinilecektir.

2.3.1 Banka Kredileri ile Enflasyon İlişkisi

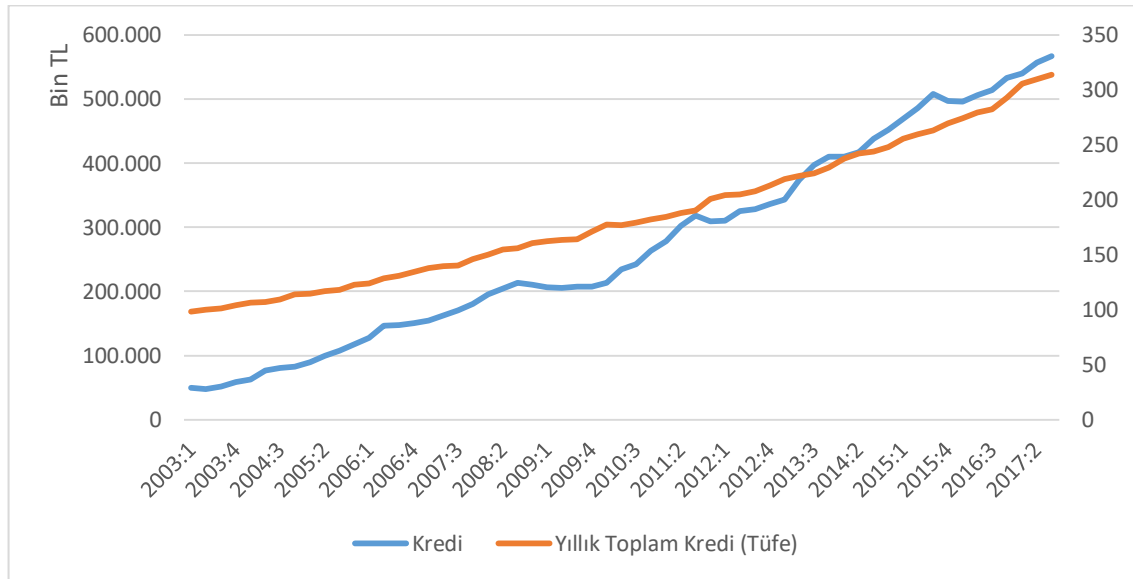
Firmalar yatırım yapmak amacıyla ihtiyaç duydukları finansman kaynağını bankadan kredi olarak alırlar. Aldıkları kredileri daha önceden belirlenmiş faiz oranları ile birlikte geri ödemek üzere temin ederler. Enflasyon oranlarının yüksekliği faiz oranlarını da yükseltecek olup bu durum borçlanma maliyetini artıracak, bu da talep edilecek kredi miktarını düşürecektir. Ayrıca genellikle enflasyon belirsizliği yükseldikçe bankaların gerçekleştirdiği aracılık faaliyeti azalacaktır (Okay, 2002: 104).

Enflasyonun normal veya yüksek oranlarda olmasına göre bankalar farklı işlem ve strateji uygulamaktadırlar. Bankalar, enflasyonun etkisinden kaçınma ile birlikte belirsizlikle mücadele ve risk alma yöntemlerini de değerlendirmek durumunda kalırlar. Bankalar, yüksek enflasyon durumunda kredilerden zarar etmese de kâr oranlarında düşüşler yaşayacaktır. Ayrıca bu durum sorunlu kredileri de arttıracaktır (Parasız, 2000: 126).

Para ve maliye politikaları ile enflasyon etkilenecek, bu durum da bankacılık sektörünün güçlenmesi veya zayıflamasına neden olacaktır. Bankacılık sektörünün zayıflaması kredi hacminde düşüğe neden olacak olup bu da yatırım stokunu negatif etkileyecektir.

Bunun yanında bireysel banka kredilerindeki artışın toplam tüketimi teşvik etmek suretiyle mal piyasasında enflasyonist baskı yarattığı ifade edilmektedir. Bireysel banka kredileri özellikle bütçe kısıtına sahip olan düşük gelirli tüketiciler için önemli bir ek finansman kaynağı olmaktadır. Uygun koşullarda sunulması durumunda orta gelirli bireyler tarafından da bireysel kredilerin tercih edilmesi mümkündür. Böylece bireysel krediler, tüketicilerin büyük bölümü açısından güçlü bir finansman kaynağı haline gelerek toplam talebi etkileyen önemli bir kaynak olmaktadır. Buna paralel olarak banka kredilerindeki artışa bağlı olarak gelişen talep baskısı, arzın gerekli cevabı veremediği durumlarda, mal piyasasında enflasyonun doğmasına neden olmaktadır. Banka kredi hacmi ile enflasyonun yıllar itibarıyla gelişimi aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 1: Banka Kredi Hacmi ve Enflasyon (TÜFE) Gelişimi

Kaynak: TCMB (2018)

Şekil 1’den görüldüğü gibi Türkiye’de 2003-2017 döneminde enflasyon ile toplam kredi hacmi arasında paralel bir seyir gerçekleşmiştir.

Literatürde enflasyon ile banka kredi hacmi arasındaki ilişkiyi konu alan birçok araştırma yapılmıştır. Çalışmaların bir kısmında enflasyonun banka kredi hacminde negatif yönlü bir etkisi olduğu belirtilmiştir. Bazı çalışmalarda ise banka kredi hacminin talep üzerinde yarattığı etki ile enflasyonu etkilediğini sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalara göre banka kredilerindeki genişlemeler mal piyasalarında talep baskısı yaratarak fiyatların yükselmesine yol açmaktadır.

Enflasyondaki değişimin kredi hacmine etkisinin araştırıldığı çalışmalar aşağıda incelenmektedir.

Boyd vd. (2001) 1960-1995 yılları verileri ile 65 ülke için enflasyonun banka kredileri üzerindeki etkisini panel regresyon ve dinamik panel analizi yöntemini kullanarak analiz etmiştir. Çalışmalarında enflasyon ile banka kredileri arasında olumsuz bir ilişki olduğuna, yani enflasyonda yaşanacak bir artışın banka kredilerini düşüreceği sonucuna ulaşılmıştır.

Akinlo ve Oni (2015), 1980-2010 dönemi verileri ile Nijerya için banka kredileri ve enflasyon arasındaki ilişkiyi hata düzeltme modelini kullanarak incelediği çalışmasında enflasyon oranının banka kredi hacmini etkileyen önemli bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bazı çalışmalar kredi hacmindeki değişimin enflasyona etkisini incelemektedir. Bu çalışmalar aşağıda gösterilmiştir.

Eslamloueyan ve Darvishi (2007), İran ekonomisi için 1959-2002 yılları verilerini kullanarak hata düzeltme modeli (ECM) çerçevesinde banka kredilerindeki gelişmenin enflasyon üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Ampirik bulgular uzun dönemde banka kredilerinin enflasyon üzerinde pozitif etkisi olduğunu

göstermiştir. Benzer sonuca ulaşan başka bir çalışmada Ziramba (2008) Güney Afrika banka kredilerinin enflasyona etkisini 1970-2005 dönemine ait yıllık verileri kullanarak ARDL sınır testi yöntemi ile yapmıştır. Sonuçlar uzun dönemde banka kredilerinin enflasyon üzerinde pozitif yönde etkisi olduğunu göstermiştir.

Asongu (2012), Afrika'da bulunan otuz dört ülkede para politikasının, kredilerin, finansal etkinliğin tüketici fiyatları üzerindeki etkisini 1980-2010 yılları için iki aşamalı EKK yöntemi ile incelemiştir. Analiz sonucunda para ve kredilere yönelik olarak alınan mutlak tedbirlerin enflasyonu olumlu, finansal etkinlik ve finansal boyuta yönelik olarak alınan göreceli tedbirlerin ise enflasyonu olumsuz yönde etkilediği sonucunu tespit etmiştir.

Ngerebo (2016), 1985-2012 dönemi verileri ile Nijerya için para politikalarının banka kredileri üzerinden enflasyona olan etkisini çoklu regresyon modelini kullanarak incelediği çalışmasında tüketici kredilerinin enflasyon üzerinde önemli bir etki yarattığı sonucuna ulaşmıştır. Nguyen (2010) de enflasyon oranları ve kredi büyümesi ilişkisini Norveç, Danimarka ve İsveç için 1998-2008 yılları arasındaki çeyreklik verileri ile panel data yöntemini kullanarak incelemiş ve kredi de yaşanacak bir artışın enflasyon üzerinde istatistiki açıdan anlamlı etkileri olduğunu tespit etmiştir.

Türkiye'yi konu alan ve enflasyondaki değişimin kredi hacmine etkisini inceleyen çalışmalara bakarsak; Doğukanlı vd. (2000) ve Babuşçu vd. (2000) kredilerle enflasyon arasındaki ilişkiye dönük olarak Türkiye için yaptıkları çalışmalarında, enflasyonun banka kredilerini negatif etkilediğini tespit etmişlerdir.

Alper vd. (2001), Türkiye için 1988-1999 yılları verileri ile bankacılık faaliyetleri ve enflasyon arasındaki ilişkiyi dinamik panel regresyon analizi yöntemi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda enflasyonla banka kredi ve alacakları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Benzer şekilde; Kaya vd. (2005), 2002-2004 yılları arasındaki dönemde enflasyon ile bankacılık sektörü arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmalarında enflasyon oranının yüksek olduğu

durumlarda menkul kıymetlerin önceliğinin ve payının arttığı, aracılık faaliyetinin öneminin düştüğü ve kâr payının arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Arslan ve Yapraklı (2008), Türkiye için 1983-2007 yılları verileri ile Johansen eşbütünleşme testini ve hata düzeltme yöntemini kullanılarak yaptıkları ekonometrik çalışma sonucunda enflasyonun banka kredilerini uzun dönemde negatif yönlü olarak etkilediği, banka kredilerinin ise enflasyonu pozitif yönlü olarak etkilediği, dolayısıyla söz konusu iki değişken arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir.

Yiğitbaş (2014), 1987-2003 dönemi çeyreklik verileri ile Türkiye için enflasyonun banka kredilerine olan etkisini VECM yöntemini kullanarak araştırdığı çalışmada uzun dönemde enflasyonun reel banka kredileri üzerinde negatif yönlü bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Karahan ve Gürbüz'ün (2017), 2002-2016 yılları verileri ile Türkiye için bireysel banka kredileri ve enflasyon arasındaki ilişkiyi hata düzeltme modeli yöntemi ve Johansen eşbütünleşme testiyle inceledikleri çalışmada, enflasyondan bireysel banka kredilerine doğru gerçekleşen ilişkinin daha güçlü olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Türkiye'yi konu alan ve kredi hacmindeki değişimin enflasyona etkisini inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Bikker (2004) yirmi altı OECD ülkesi için krediler ile reel GSYH ve para arzı, enflasyon ve işsizlik gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi 1979-1999 yıllarına ait verileri kullanarak panel data analizi yöntemi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda kredilerle reel GSYH ve para arzı, enflasyon ve işsizlik gibi diğer değişkenler arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Akçacı ve Yöntem (2011), tüketici kredi türleri ile enflasyon arasındaki ilişkiyi 2005-2010:11 yıllarına ait aylık verileri kullanarak Lee-Strazicich çift içsel kırılma

testi, regresyon ve Granger nedensellik testleriyle incelemişler ve çalışma sonucunda tüketici kredilerinin en önemli unsuru olan ihtiyaç kredileriyle enflasyon arasında ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kılıç (2015), 2004-2015 dönemi aylık verileri ile bireysel kredi türlerinin enflasyon üzerine etkisini Granger nedensellik testi ve varyans ayrıştırması yöntemleri ile incelediği çalışmasında uzun dönemde bankalarca sağlanan bireysel nitelikli kredilerin enflasyon üzerinde en önemli belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın, Yüksel ve Özsarı (2016) 1994-2015 dönemi çeyreklik verileri ile Türkiye için bireysel kredilerle enflasyon arasındaki ilişkiyi Toda Yamamoto nedensellik ve Johansen eşbütünleşme testlerini kullanarak incelediği çalışmalarında bireysel kredilerdeki artışın enflasyona neden olduğuna dönük bir sonuca ulaşamamışlardır.

Görüldüğü gibi banka kredi hacmi ile enflasyon arasındaki ilişkiye dönük Türkiye üzerine yapılan çalışmaların bir kısmında banka kredi hacminin enflasyon oranını etkilediği, diğer kısmında ise enflasyondaki değişime banka kredi hacminin duyarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.2 Banka Kredileri İle Cari İşlemler Hesabı İlişkisi

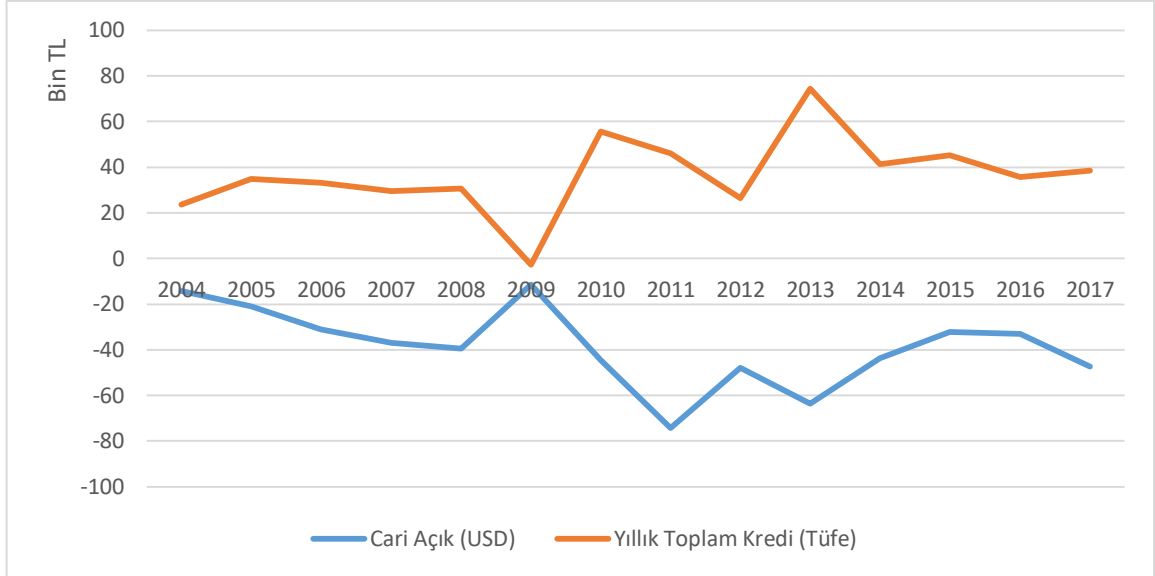
Cari işlemler hesabı, ödemeler dengesinin en önemli başlığı olup, bir ülkenin mal ve hizmetler ticareti ile cari transferleri içermektedir. Bilançoda ödemeler dengesi adı altında izlenmektedir. Ülkeye döviz kazandırıcı mal ihracatı ve ülkeden döviz çıkışına sebep olan mal ithalatı dış mal ticareti olarak isimlendirilmektedir. Fiziksel olması sebebiyle görünür ticaret olarak isimlendirilmektedir. Aynı zamanda mal ihracat ve ithalatı arasındaki fark dış ticaret dengesi olarak bilinmektedir. Uluslararası bankacılık ve sigortacılık, komisyonlar, turizm, yabancı sermaye yatırımları gelir ve giderleri, uluslararası taşımacılık, kiralar, yurtdışı işçi gelirleri, lisans bedelleri, yurtdışı resmi hizmet harcamalar, vb. hizmetlerin ihracatı ile ithalatı hizmetler ticareti olarak bilinmekte olup fiziksel olmadığı düşünüldüğünden görünmez ticaret olarak adlandırılmaktadır (Seyidoğlu, 1999:

389-390). Karşılığında bir ödeme yapılmayan mal, hizmet, faktör ve döviz hareketleri, işçi gelirleri, bedelsiz ithalat, resmi transferler ve özel transferler karşılıksız transferler olarak isimlendirilmiştir (Çelik, 2005: 416-417).

Belirli bir periyotta cari işlemler hesabındaki döviz giriş ve çıkışları birbirine eşit ise cari işlemler dengesi sağlanmış olup, eğer döviz girişleri döviz çıkışlarından fazla ise cari işlemler fazlası, döviz çıkışları döviz girişlerinden fazla ise cari işlemler açığı meydana gelmektedir (Çelik, 2005: 409). Cari açık bir ülkenin ürettiğinden daha fazla harcaması anlamına gelmekte olup o ülkenin ödeme gücünü göstermektedir (Peker ve Hotunluoğlu, 2009).

Bankaların düşük maliyet ile dış kaynak erişiminin arttığı bir dönemde düşük maliyetli artan kaynak kredi arz ve talep edenler açısından iştahı arttırması beklenilmektedir. Aynı zamanda sermaye girişleri yerli parayı değerlendireceği için ekonomik unsurlar açısından tasarruftan ziyade tüketime yönelim düşen dış fiyatlarla daha da cazip hale gelecektir. Bu durum yeterli rekabet gücü bulunmadığı için talebi karşılayamayan bir ekonomide ithalatı ve dolayısıyla cari açığı arttıracaktır. Nitekim Türkiye’de 2001 yılı ile birlikte yaşanan finansal sistemdeki gelişmeler sonucunda tüketici kredilerinde ve kredi kartı kullanımında meydana gelen artış iç ve dış talebi arttırarak cari açık sorununa yol açmıştır (Kılıç, 2015: 408).

Şekil 2: Cari Açık ve Yıl Bazlı Toplam Kredi

Kaynak: TCMB (2018)

Şekil 2'den görüleceği üzere yapısal olarak cari işlemler hesabında açık söz konusu olmasına rağmen Türkiye'de 2004- 2017 döneminde cari işlemler hesabı banka kredilerindeki seyirden etkilenen bir patika izlemektedir.

1990 sonrası dönemde, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinin değerlendirilmesinde, cari açık önemli bir makroekonomik gösterge olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Freund (2000), cari açık, GSYH'nin %5'ini aşması durumunda riskli olmaya başlayacağını ifade etmiştir. Cari işlemler hesabında meydana gelen bir açık, yurtdışı tasarruf-yatırım dengesinin bozulmasına yol açtığından, sürdürülebilir düzeyde tutulmalıdır.

IMF (2009), raporunda Amerika Birleşik Devletleri'nde kredi hacmindeki artış ile cari açık artışı arasındaki yakın ilişki olduğunu belirtmiştir. Dymski (2009), 2008 küresel ekonomik krizini konu ettiği çalışmasında, maliyeti ve riski yüksek mortgage kredilerinin, Amerika Birleşik Devletleri ekonomisi için risk unsuru olduğunu ve bu durumun cari açığı arttıran bir neden olduğunu belirtmiştir. 2008 küresel krizi sonrasında krediler ve cari açık ilişkisi ile ilgili ampirik çalışmaların arttığı görülmektedir. Literatürde, son yıllarda meydana gelen finans ve

bankacılık krizlerinin oluşumunda kredi hacmindeki artışın önemli bir faktör olduğu kabul edilmektedir (Kunt vd., (1997); Krugman, (1998); Corsetti vd., (1999); Tornel, (1999)). Barisitz (2003), Romanya'da, 2002-2003 döneminde kredi hacminin hızlı bir şekilde artışını, ekonomi için potansiyel bir risk olarak yorumlamıştır.

Cari açık ile iktisadi krizler arasında görülen ilişki nedeniyle İktisat yazınında söz konusu değişkenler ile ilgili yapılmış araştırmalar, kredi genişlemesi ve cari açık ilişkisinin belirlenmesinden ziyade kredi hacmindeki artışların finansal krizlere ne boyutta neden olduğuna ilişkin olmuştur. Bu sebeple krediler ile cari açık ilişkisini doğrudan inceleyen çalışmaların sayısı düşük kalmıştır. Bu konu ile ilgili çalışmalardan bir kısmı aşağıda özetlenmiştir.

Bazı çalışmalar kredi hacmi ile cari açık arasındaki ilişkinin pozitif olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Örneğin; Biztis vd. (2008), Yunanistan'ın AB'ye üye olduktan sonraki süreçte (1995-2006) cari açık verme sebeplerini incelemiştir. Johansen eşbütünleşme analizi ve hata düzeltme modeliyle (VECM) yaptıkları analizde, uzun dönemde Yunanistan'ın cari açığını artıran en önemli sebebin, finansal serbestleşmenin ve düşük faiz oranlarının sonucu olan kredilerdeki artış olduğunu, kısa dönemde ise petrol ve navlun fiyatlarının olduğunu belirlemişlerdir.

Dymski (2009), 2008 küresel ekonomik krizi öncesinde maliyeti düşük fakat oldukça riskli olan mortgage kredilerinin ABD ekonomisi açısından cari açığı arttırıcı nitelikte olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde; Brissimis vd. (2010), 1960-2007 dönemi verileri ile Yunanistan için cari açık ve bankacılık sektörü arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme analizi ile incelediği çalışmada tasarruflardaki düşüş ve kredilerdeki hızlı artışın cari açığın artmasındaki neden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Elekdağ ve Wu (2011), 39'u gelişmiş ve 60'ı gelişmekte olan ekonomilerde olmak üzere 99 hızlı kredi artışını incelemişler ve hızlı kredi artışlarının finansal

dengesizliklere yol açarak artan cari açıklar ile birlikte finansal krizlerle sonuçlandığını tespit etmişlerdir.

Sharma (2012), Amerika'nın cari işlemler ve dış ticaret dengesinin uzun dönem göstergelerini Johansen eşbütünleşme testi ile analiz etmiştir. Faiz oranlarında meydana gelen değişikliklerin kredi hacmini etkilemek suretiyle uzun dönemde dış dengeyi belirlediği sonucuna ulaşmıştır.

Liang (2012), 1986-2011 yılları arasında, Amerika'nın cari açığını etkileyen ülke içi ve uluslararası faktörleri doğrusal regresyon ve Vektör Otoregresyon Modeli (VAR) modelini kullanarak analiz etmiştir. Çalışmada özel tasarruf oranlarının Amerika'nın cari açığını etkileyen en önemli faktör olduğunu belirtmiştir.

Kredi hacmi ile cari açık arasındaki ilişkinin pozitif olduğu sonucunun dışına sonuçlara ulaşan çalışmalar da vardır. Örneğin; Lane ve McQuade (2013), Avrupa için 1993-2008 yılları arasında yurtiçi kredi artışı ve uluslararası sermaye hareketleri ilişkisini inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Özellikle 2003-2008 kredi hacminin yüksek olduğu yıllara daha önem vererek yaptıkları analizlerde, kredi artışları ve sermaye girişleri ilişkisinde, cari dengenin yanıltıcı bir gösterge olduğunu belirtmişlerdir.

Saito vd. (2013), 2004-2010 yılları arasında OECD, BRIC ve LAC ülkeleri için panel veri yöntemiyle yaptıkları çalışmada; BRIC ve LAC ülkelerinde kredi hacmi/GSYH oranının en temel belirleyicisinin cari denge olduğu tespit etmişlerdir.

Akbaş vd. (2013), G7 ülkeleri için, 1990 – 2011 yılları verileri ile panel veri yöntemi kullanılarak yapılan analizde doğrudan yabancı yatırım ve cari açıktan GSYH'ya tek yönlü, cari açıklar ile kredi hacmi arasında ise çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Gacener vd. (2014) yurtiçi kredi hacmindeki artışın, cari dengeye etkisinin sınırlı olduğunu ve dolayısıyla, cari açığın sürdürülebilir düzeye indirilmesinin çok da kolay olmadığını göstermişlerdir.

- İktisat literatüründe banka kredileri ve cari işlemler hesabına ilişkin Türkiye'yi konu alan ve kredi hacmi ile cari açık arasındaki ilişkinin pozitif olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar aşağıda gösterilmiştir.

Telatar (2011), 2003-2010 dönemi verileri ile Türkiye'de toplam krediler ile cari açıklar arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; toplam kredilerden cari açığa doğru anlamlı bir nedensellik ilişkisinin olmadığını, ancak tüketici kredilerinden cari açığa doğru pozitif bir nedensellik ilişkisinin var olduğunu, cari açığın esas nedenin tüketim amaçlı kullanılan krediler olduğunu belirlemiştir.

Göçer vd. (2013), 1992-2012 dönemi çeyreklik verileri ile Türkiye için yapısal kırılmalı eşbütünleşme testini kullanarak cari açık ve yurtiçi kredi hacmi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında toplam kredi hacmi ve cari açık arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ertuğrul, Gerni ve Karamollaoğlu (2013), çalışmalarında toplam kredi ve Türkiye'nin cari işlem dengesi arasındaki ilişkiyi Kalman filtresi modelini kullanarak analiz etmişlerdir. Bankacılık sektörü kredi genişlemesi ile cari açıklar arasında güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Benzer şekilde Atış ve Saygılı (2014), 1998–2013 yılları çeyreklik verileri ile Türkiye için vektör hata düzeltme modeli kullanarak cari açık ve toplam kredi arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmanın sonucu kredi hacmindeki artışın, cari açığı artırdığı; ancak etkinin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Soydan (2016) tarafından 1992-2014 dönemi üç aylık verileri kullanılarak kredi ile dış denge değişkenleri arasındaki nedensellik sonuçları incelenmiştir. Yapılan çalışmada kredi değişkeninden dış dengeye doğru Granger nedensellik tespit

edilmiştir.

Akçayır ve Albeni (2016) tarafından 1992-2014 dönemi üç aylık verileri ile kredi hacmi ve cari açık arasındaki nedensellik ilişkisini Toda-Yamamoto ve Dolado-Lütkepohl nedensellik yöntemi, eşbütünleşme için ise ARDL yöntemini kullanılarak incelemiştir. Analiz sonucunda, seriler arasında eşbütünleşme ve çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiş, yurtiçi toplam kredi hacmi genişlemesinin cari açığı beklenen düzeyden daha az artırdığı tespit edilmiştir.

Dücan vd.'nin (2016) 2009-2015 dönemi verileri ile Türkiye için tüketici kredilerindeki artışın cari açığa etkisini VAR modeli kullanılarak incelediği çalışmalarında tüketici kredilerinin cari açığındaki artışa etkisinin pozitif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güneş ve Yıldırım (2017), 2005-2016 dönemi çeyreklik verileri ile Türkiye için kredilerde meydana gelen genişlemenin artan cari açık üzerindeki etkisinin eşbütünleşme testi ve hata düzeltme modeli yöntemleri ile incelenmiştir. Çalışmalarında uzun dönemde taşıt kredileri ve kurumsal kredilerdeki genişleme ile cari açık arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'yi konu alan ve kredi hacmi ile cari açık arasındaki ilişkiyi inceleyen bazı çalışmalarda bu ilişkinin pozitif olduğu sonucu dışında sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin; Togan ve Berument (2011), 1993-2010 dönemi verileri ile Türkiye için VAR analizi kullanarak cari işlemler, krediler ve sermaye hareketlerini incelediği çalışmalarında kredi hacmi ile cari işlemler dengesi/GSYH oranının ters yönde hareket ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Sandalcılar ve Altiner (2014), 2003-2013 dönemi çeyreklik verileri ile Türkiye için Granger nedensellik testini kullanarak cari açık ve toplam krediler ve tüketici kredileri türleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada toplam krediler, tüketici kredileri ve konut kredileri ile cari açık arasında nedensellik ilişkisi

bulunmuş; ancak ihtiyaç kredileri, taşıt kredileri ve diğer krediler ile cari açık arasında nedensellik ilişkisi bulunmamıştır.

Ağazade (2014), 2003-2014 dönemi aylık verilerin kullanıldığı ve cari açık ile tüketici kredileri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada bireysel krediler ve kredi kartı harcamaları ile dış ticaret dengesi, ithalat, tüketim malları ithalatı ve dayanıklı tüketim malları ithalatı arasında herhangi uzun dönem bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tiryaki (2014), 1999-2014 dönemi verileri ile Türkiye için bireysel kredilerin büyüme ve cari açık üzerindeki etkilerini incelediği çalışmada bireysel krediler ile GSYH büyümesi arasında pozitif bir nedensellik; bireysel kredi hacmi ile cari açık arasında negatif nedensellik ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Saçık ve Karaçayır (2014), 2004 – 2013 dönemi için çeyreklik veriler kullanılarak Johansen eşbütünleşme yöntemi ile yapılan analizde, cari açık ile tüketici kredilerinin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Vektör hata düzeltme testi ve bu teste bağlı Granger testleri sonucunda değişkenler arasında kısa ve uzun dönemde çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Kılıç (2015), 2004-2014 dönemi verileri ile Türkiye için Granger nedensellik testini kullanarak cari açık ile tüketici kredileri türleri arasındaki ilişkiyi incelemiş olup toplam tüketici ve tüketici kredi türlerinden cari açığa tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu, ancak bireysel kredi kartlarından cari açığa doğru nedensellik ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Diğer ülkeler için yapılan çalışmalara benzer şekilde Türkiye için yapılan çalışmaların da büyük bölümünde kredi hacminin cari açığa etkisinin pozitif yönlü olduğu sonucuna ulaşılmışsa da yapılan çalışmaların bir kısmında ilişkinin sınırlı veya negatif yönlü olduğu sonucuna da ulaşıldığı görülmektedir.

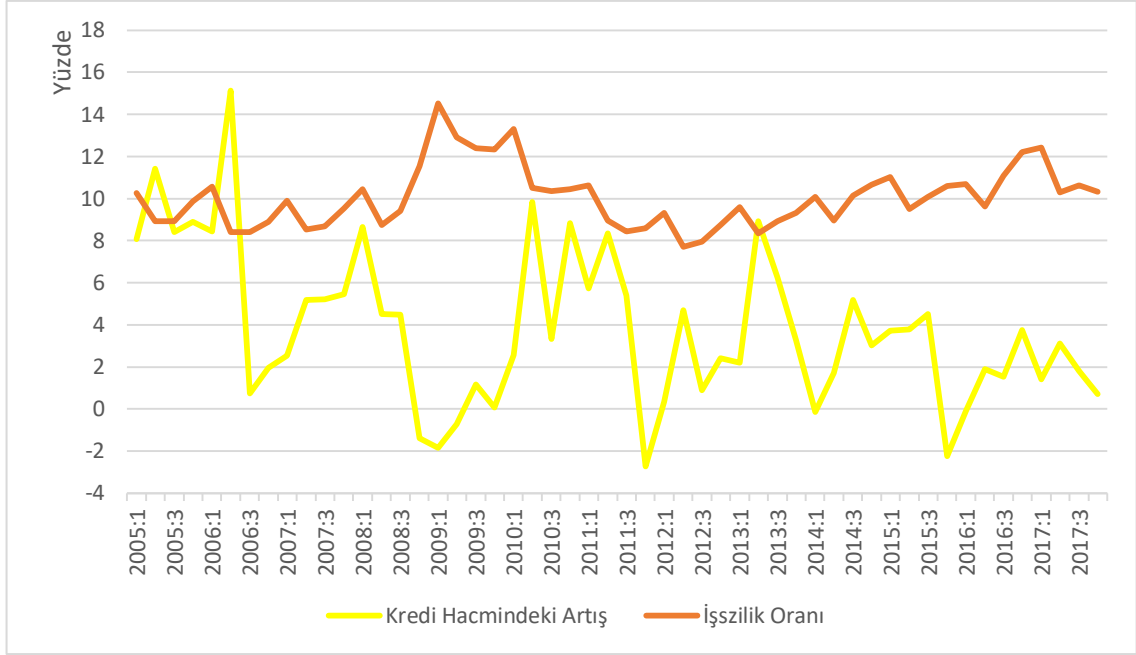
2.3.3 Banka Kredileri ve İşsizlik İlişkisi

Bankacılık sektörünün sağladığı kredi hacmi arttığında, ekonomide ödünç verilebilir fon arz ve talebi dolayısıyla mali piyasanın hacmi genişlemekte, milli gelir ve istihdam artmaktadır. Kredi miktarının artması, parasal aktarım kanalı yoluyla hasıla, yatırım ve işsizlik gibi önemli makro değişkenleri etkilemektedir (Ceylan ve Durkaya, 2010: 21). Bankaların makroekonomik açıdan bir diğer önemli işlevi de mali sisteme aktarılan fonların iktisadi kalkınmaya en fazla katkısı sağlayacak alan ve sektörlerle yönlendirilmesidir (McCaig ve Stengos, 2005).

Bankaların kullandığı tüketici kredileri, kişilerin tüketim harcamalarını yükseltecek, bu durum firmaları daha fazla üretim, yatırım ve işgücü istihdamına yönlendirecektir. Bu yolla, mali etkinlik de gerçekleşecektir. Aynı zamanda gelişen finansal sistem, firmaları, tasarruflarını kasada tutmak yerine, finansal sistem içinde değerlendirmeye yönlendirecektir. Bu şekilde tasarrufları artan ve mali yapısı güçlenen firmalar, ekonomik krizlerden ve talep daralmalarından daha az etkilenecek, yeni yatırımlar için daha fazla finansman kaynağına sahip olacaktır (Thoenig ve Thesmar, 2004).

Etkin çalışan bir finansal sistemde kredi hacminde meydana gelen bir artış fon akışının reel kesime ulaştırılması kanalıyla yatırım stokunun artmasına imkân sağlayarak istihdamı da olumlu etkileyecektir. Dolayısıyla çalışma gücü ve cari ücret üzerinden çalışmaya isteği olup iş bulanamaması durumunu ifade eden işsizlik kredi hacmindeki artıştan etkilenecektir.

Şekil 3: Kredi Stokundaki Değişim ve İşsizlik Oranı

Kaynak: TCMB (2018)

Şekil 3'ten genel olarak ilgili dönemlerde kredi stokundaki değişim ile işsizlik oranının ters yönde hareket ettiği görülmektedir. Etkileşimin gözlemlendiği dönemlerde kredi stokunda meydana gelen artışın yurt içi talebi uyararak işsizlik oranını nispi olarak etkilediği anlaşılmaktadır.

Literatürde konuya ilişkin yapılan çalışmalar küresel ölçekte ve Türkiye özelinde ele alınmıştır. Türkiye dışındaki ülkeleri konu alan ve işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların bir bölümü aşağıda gösterilmiştir.

Bernanke ve Blinder (1992), Amerika için 1959-1978 dönemi verilerini kullanarak banka kredileriyle işsizlik arasındaki ilişkiyi VAR modeli ile incelemiştir. Çalışmada artan banka kredilerinin ülkede menkul stoku ve istihdamı arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Thoenig ve Thesmar (2004), Fransa için yaptıkları çalışmalarında bankalar tarafından sağlanan kredilerdeki artışın mali piyasa hacmini genişleterek milli gelirin artmasına, bu üretim artışının da istihdam üzerinde olumlu bir etkisi olacağı sonucuna ulaşmışlardır. Fransa için yapılan bir

diğer çalışmada Bertrand vd. (2007) 1985 yılında bankacılık sektöründe yapılan reformlar sonrasında kredi kullanımı ile işsizlik arasındaki ilişki incelenmiş olup kredi kullanımında yaşanan artışın bankacılığa bağlı sektörlerde istihdam oranında artışa sebep olduğunu göstermişlerdir.

Darrat vd. (2005), 1973-2000 dönemi yıllık verileri ile Birleşik Arap Emirlikleri için finansal piyasaların gelişmişliği ile iş çevrimleri arasındaki ilişkiyi Johansen eş bütünleşme yöntemiyle incelemiş olup büyük ve iyi işleyen finansal sektörlerle sahip ülkelerde finansal gelişmede yaşanan bir kırılmanın dalgalanmalar üzerindeki etkisinin uzun dönemde güçlü olduğu, kısa dönemde ise herhangi bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Benmelech vd. (2010), Amerika'nın 1993-2009 yılları verilerini kullanarak yaptıkları analiz sonucunda büyükşehirlerde kredilere ulaşabilme kabiliyeti ile işsizlik arasında bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Shabbir vd. (2012), 1973-2007 dönemi verilerini kullanılarak Pakistan için sınır testi yaklaşımıyla finansal gelişmişlik ile işsizlik arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında özel sektöre sağlanan kredi kolaylıklarının, ülkede iş olanaklarını arttırdığını ve istihdam oranını yükselttiğini tespit etmişlerdir.

Ülke gruplarını ele alan bazı çalışmalar ise şöyle özetlenebilir; Pagano ve Pica (2012), kredi hacmindeki artış ile istihdam ve ücretler arasındaki ilişkiyi, 63 ülke için 1970-2003 dönemi verileriyle incelemiş ve finansal gelişmenin, istihdamı olumlu yönde etkilediğini, fakat ücretler üzerinde olumlu bir etkisinin bulunmadığını tespit etmiştir. Gatti vd. (2012), 1980-2004 dönemi yıllık verilerini kullanarak 18 OECD ülkesi için panel veri sabit etkiler regresyon yöntemi ile iş gücü ve finansal piyasaların işsizlik oranına etkilerini incelemiş ve finansal değişkenlerin işsizlik üzerine etkisinin anlamlı olduğunu, ayrıca kredilerin istihdam üzerindeki etkisinin pozitif olduğunu göstermişlerdir. Feldmann (2013), 1984-2008 dönemi yıllık verileri kullanılarak 78 ülke için panel veri analizi ile finansal sistemin işsizlik üzerine etkisini incelemiştir. Çalışmada; finansal

sistemin gelişmişliğinin, işsizlik üzerine olan etkisinin olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye ekonomisi incelendiğinde; kredi stokunun iktisadi büyüme ile yükseldiği dönemlerde işsizlik oranının da olumlu etkilendiği görülmüştür. Literatürde Türkiye için yapılan çalışmalar aşağıda incelenmiştir.

Türkiye için finansal gelişmişlik ile işsizlik arasındaki ilişkiyi analiz eden Tuğcu ve Aslan (2012) ve Kanberoğlu (2014) finansal gelişme ile istihdam arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Göçer vd. (2015), 2000-2012 dönemi çeyreklik verileri ile Türkiye için çoklu yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi ve dinamik en küçük kareler yöntemleri kullanılarak bankacılık sektörü kredi hacminin istihdam ve ekonomik büyüme üzerine etkisinin incelendiği çalışmalarında kredi hacmindeki artışların istihdamı ve ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Begeç (2015), 2000-2014 yılları çeyreklik verileri ile Türkiye için yurtiçi kredi hacmindeki değişimlerin cari açık, ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik üzerindeki etkilerini ekonometrik olarak analiz etmiş olup, kredi hacmindeki artışın ekonomik büyüme ve istihdamı olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Karaçayır ve Karaçayır (2016), Türkiye için yurtiçi kredi hacminin işsizlik üzerine olan etkisini gecikmesi dağıtılmış otoregresif model yöntemiyle 2006-2015 yılları arası aylık verileri kullanarak incelemişlerdir. Çalışmada yurtiçi kredi hacmindeki artışın kısa dönemde işsizliği düşürücü yönde etki yaratacağı, uzun dönemde ise iki değişken arasında anlamlı bir etkinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sönmezer ve Palan (2017), 2010-2016 yılları verileri ile Türkiye için regresyon analizi kullanarak işsizlik oranı ve konut kredi hacmi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında işsizlik oranı ve konut kredi hacmi arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Analizlerden görüldüğü gibi genel olarak; girişimcilerin kullandıkları kredi ile gerçekleştirdikleri yatırımların yeni iş alanları yaratması sebebiyle istihdamda artış gözlemlenmesi beklenmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde etkin çalışan finansal sistemin en önemli unsuru olan bankalar sayesinde tasarrufların verimli yatırımlara dönüşmesi kolaylaşmakta, bu durum da istihdam üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

3. BÖLÜM

BANKA KREDİLERİNİN İKTİSADİ BÜYÜME ÜZERİNE ETKİLERİ VE KAMU BANKALARI

3.1 BÜYÜME KAVRAMI VE KREDİ HACMİ

Büyüme; bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarının zaman içerisinde artmasıdır. Bu artış aynı zamanda mevcut refahın artmasına neden olacaktır. Bir ülke ekonomisinde üretilen malların sayısal olarak artması şeklinde de tanımlanan iktisadi büyüme, ortalama büyüme hızı ile ölçülmekte olup ortalama büyüme hızı, kişi başına hasılda uzun bir dönemde meydana gelen yıllık ortalama büyüme hızını yansıtmaktadır (Ünsal, 2016: 3). Büyüme iki şekilde meydana gelebilmektedir. İlk olarak; tam istihdam söz konusu iken yeni üretim faktörlerinin veya teknolojinin gelişmesiyle var olan kapasitenin artmasına bağlı orta ve uzun süreli üretim artışları şeklinde olabilir. İkinci olarak; eksik istihdam söz konusu iken talep artışı nedeniyle kapasite kullanım oranında meydana gelen artış şeklinde ortaya çıkabilir. Gerçek anlamda artıştan söz edilebilmesi için ilk durum daha fazla istenilmektedir (Berber, 2006: 3).

Dünya ekonomisi milattan günümüze kadar iki farklı büyümeye sahne olmuştur. Bunlardan birincisi 0-1820 yılları arasında söz konusu olan yaygın büyümedir. Dünya ekonomisinin bu deneyiminde hasıladaki artış nüfus artışı tarafından emilmiş ve böylece fert başına hasıla yaklaşık olarak aynı kalmıştır. İkincisi ise, 1800 sonrasında gerçekleşen yoğun büyümedir. Dünya ekonomisinin bu ikinci deneyiminde hasılanın nüfustan daha hızlı artması sonucu fert başına hasıla sürekli artmıştır. Ayrıca 1700'lerin ikinci yarısında ilk defa İngiltere'de ortaya çıkan ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerine yayılan sanayi devriminin bir ürünü olan 1800 sonrası yoğun büyüme deneyimi, dünyadaki gelir farklılıklarının çok ciddi biçimde artmasına yol açmıştır. Ekonomik büyüme ile ilgili Adam Smith ile başlamış olan ve büyümenin nasıl gerçekleşeceğini arayan çok sayıda teori

bulunmaktadır. Bu modellerde daha çok emek üzerinde durulmak kaydıyla sermaye ve teknoloji konu edilmiştir (Ünsal, 2016: 16).

Finansal gelişmişliğin ve bu bağlamda kredi hacminin büyüme üzerinde etkili olduğu da tartışılmaktadır. Firmalar, gelişebilmek için ihtiyaç duydukları fon ihtiyaçlarını bankalardan sağladıkları kredilerle karşılamaktadır. Kredilerin ekonomik büyüme üzerine olan etkisi çeşitli yollar ile sağlanmakta olup krediler, tasarrufları, ihtiyaç sahiplerine ulaştırarak ekonomik faaliyetin devamlılığı ve artışını sağlamaktadır. Ayrıca krediler, tedavül aracı özelliği ile nakit para ihtiyacını azaltarak ticari faaliyeti hızlandırmaktadır. Firmalar temin ettikleri krediler sayesinde varlığını sürdürerek üretim yoluyla milli gelir ve istihdama olumlu etkide bulunmaktadırlar. Kredi sistemi atıl fonları harekete geçirerek ekonominin arz talep hareketliliğini sağlamaktadır. Finansal sistemin yatırımcıya sunduğu özkaynak dışındaki imkânlar ile sermaye birikimi yaratılarak bu sayede yatırımların gerçekleşmesi sağlanmaktadır (İşipek, 2005: 61).

Kredilerdeki azalmanın büyüme üzerinde olumsuz etkisi olabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde kriz dönemlerinde bankalar likit kalmayı tercih etmekte, geri dönmeyen krediler artmakta, bankalar kredilendirme noktasında seçici davranmakta, mevduatların ortalama vadesi düşmekte bu da uzun vadeli kredilendirmeyi güçleştirmekte, sonuç olarak büyüme yavaşlamakta hem de bankalarca verilen kredi hacmi² azalmaktadır (İşcan, 2003: 14). Türkiye için kredi hacmi ve GSYH gelişimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10: Kredi Hacminin GSYH'a Oranı (%)

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
20.4	24.3	27.6	30.4	33.5	41.7	45.8	48.4	56.3	59.1	62.1	64.7

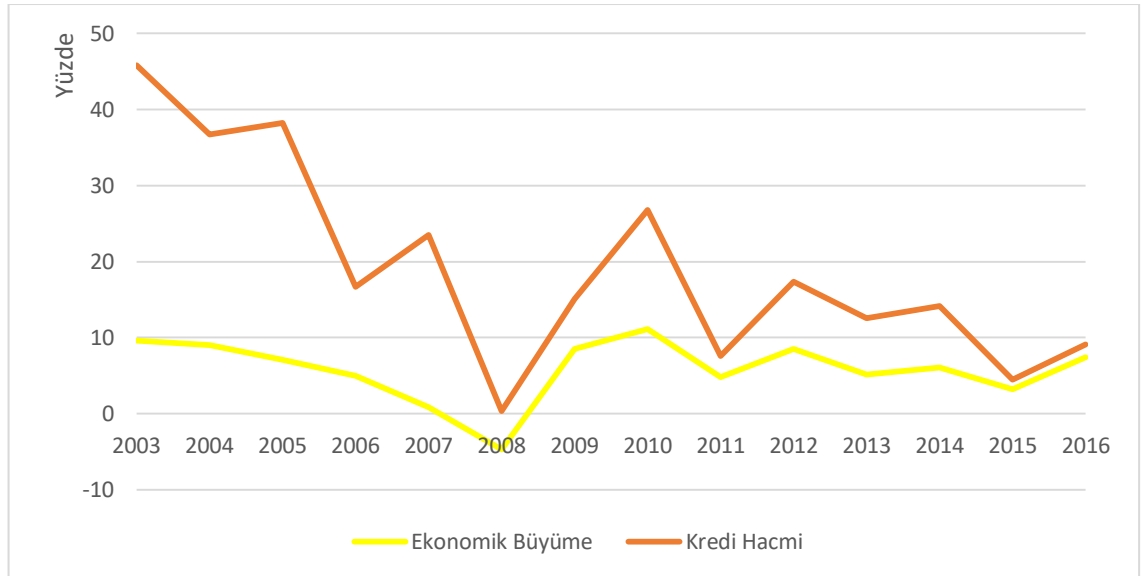
² Kredi hacmi, bankaların piyasaya sürdükleri kredi miktarı olup kredi arzını ifade etmektedir. Dolayısıyla kredi hacmi, kredi türü ayırt edilmeksizin kullanılan tüm kredilerin miktarını ifade etmektedir.

Kaynak: TCMB (2018)

Tablo 10'dan görüleceği üzere bankacılık sektörü tarafından sağlanan kredi hacminin yıllar itibarıyla GSYH'a oranı artarak 2016 yılında %64,7 seviyesine gelmiştir. Türkiye ekonomisi için finansal sistemin gelişimi incelendiğinde 2001 krizi ile yaşanan yavaşlama sonrasında ekonomik ve siyasal istikrarla desteklenen tüketici ve yatırımcı güveniyle birlikte kredi hacminin, GSYH'a oranında güçlü bir artış yaşandığı görülmektedir. 2005 yılı sonrasında kredi hacminin GSYH'a oranında görülen artış eğiliminin 2008 yılının ikinci yarısında yaşanan küresel kriz ile yavaşladığı görülmektedir. Bu çerçevede kredi hacminin GSYH'a oranı, 2016 yılında %64'ü aşmıştır.

Faiz oranlarının düşmesinin kredi arz veya talebini artırarak yatırımlar üzerinde olumlu bir etki yaratacağı beklenilmektedir. Yatırım stokunda meydana gelen artışın iktisadi büyümeye neden olması doğal bir sonuç olacaktır.

Şekil 4: Kredi Hacmi ve Büyüme Seyri

Kaynak: Dünya Bankası (2018)

Türkiye’de 2003 yılı sonrasında büyüme ve kredi hacmi seyirlerinin ifade edildiği Şekil 4’ten büyüme ile kredi hacmi arasında bir ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu şekilde krediler veya iktisadi büyümede meydana gelen bir değişimin diğer değişken üzerinde de bir etkiye sebep olabileceği görülmektedir. Ancak, büyüme sadece kredilere bağlı olarak değişmemekte olduğu için bazı yıllarda seyirde bahsedilenin dışında farklılaşmalar da bulunmaktadır.

3.2 FİNANSAL GELİŞİM VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNE YÖNELİK TEORİK YAKLAŞIMLAR ANALİZ EDEN AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Genellikle finansal gelişme başlığı ile işlense de finansal gelişmenin temel göstergelerinden olan banka kredi hacminin iktisadi büyüme ile ilişkisini tespit edebilmek için bugüne kadar çok sayıda ampirik çalışma yapılmıştır. Literatürde banka kredilerinin ekonomik büyümeye neden olduğu sonucuna ulaşan çok sayıda çalışma olsa da bu değişkenler arasında önemli boyutta bir etkileşim olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Kullanılan analiz yöntemleri, ülke örnekleri, incelenen yıllara göre farklılaşan söz konusu çalışmalar sonuçlarına göre kategorilere ayrılarak yazın taraması yapılmıştır.

Finansal sistemdeki gelişmişlik ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki ilk defa Smith tarafından dile getirilmiştir. Smith (1776/2010), “Milletlerin Zenginliği” isimli eserinde, “İsabetli banka işlemleri, toprak ve emeğin yıllık ürününü hatırı sayılacak kadar artırma olanağını ülkeye verir.” sözü ile bahsedilen değişkenlerin ilişkisine ilk defa vurgu yapmıştır. Finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi etkilediği yönündeki çalışmalardan biri de finansal aracılardan sağladığı hizmetlerin ve seçeneklerin tasarrufları harekete geçirdiğini, tasarruf ve yatırım artışının da ekonomik büyümenin sağlanmasında belirleyici olduğunu ileri süren Schumpeter (1961) tarafından yapılmıştır. Benzer şekilde Gurley ve Shaw (1955)’ a göre, finansal piyasanın iktisadi büyüme üzerindeki etkisi, finansal yapının kalite ve özelliklerinin artmasına, yani finansal gelişmeye paralel olarak fazlalaşacaktır. Bu açıdan, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak finansal gelişme düzeyinin artması, az gelişmiş ve gelişmiş ekonomilerdeki finansal yapının büyüme

sürecindeki etkilerini de arttıracaktır.

İktisat yazınında konuyu irdeleyen diğer çalışmalarda Bagehot (1873/1920), Goldsmith (1969), McKinnon (1973), Shaw (1973) ve Fry (1978) tarafından yapılmıştır. İzleyen dönemde King ve Levine (1993), Levine ve Zervos (1998), Rajan ve Luigi (1998), Jalilian ve Kirkpatrick (2002), Calderon ve Liu (2002) ile Beck ve Levine (2004), ve Bencivenga ve Smith (1991) tarafından yapılan çalışmalarda da finansal gelişmişliğin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. King ve Levine (1993) tarafından seksen ülke için 1960-1989 dönemi verileri kullanılarak yapılan panel ve yatay kesit analizlerinde alternatif finansal göstergelere göre finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Benzer şekilde Levine ve Zervos (1998), gelişmiş ekonomiler için yatay kesit analizi yapmış olup bankacılık sektörü ve hisse senedi piyasası gelişimi ile iktisadi büyüme arasında önemli bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Yatay kesit analizinin kullanıldığı bir diğer çalışma Rajan ve Zingales (1998) tarafından yapılmış olup gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler için finansal gelişmeden büyümeye doğru bir ilişki tespit edilmiştir.

Bununla birlikte iktisat yazınında iki değişkenin birbirini eş zamanlı olarak etkilediği sonucuna ulaşılan çalışmalar da bulunmaktadır. Demetriades ve Hussein (1996), Shan vd., (2001) ve Al-Yousif (2002) çalışmalarında ekonomik büyüme ve finansal gelişmişliğin birbirini eş anlı olarak etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Shan ve Jianhong (2006), Çin ekonomisi için finansal gelişmenin iktisadi büyüme üzerindeki etkisini VAR yöntemi ile incelemişlerdir. 1978-2001 dönemi verileri ile yaptığı çalışmada finansal gelişme ve iktisadi büyüme arasında çift yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Luintel ve Khan (1999), 10 ülkeyi içeren VAR yöntemiyle yaptığı çalışmada ve Shan ve Morris (2002) OECD ve Asya ülkelerini kapsayan ülkelerin bazılarında benzer sonuçlar tespit etmişlerdir.

İlişkinin varlığının yanında ilişkinin yönü üzerinde çalışılan ve farklı sonuçlara ulaşılan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar genel anlamda iki başlıkta toplanmaktadır: Arz öncülü hipotez ve talep takipli hipotez. Arz öncülü

hipotezinde kredi hacminde meydana gelen gelişme iktisadi büyümeyi etkilemektedir. Talep takipli hipotezinde ise; iktisadi büyüme, finansal ürün talebi arttırarak finansal gelişmeye neden olmaktadır.

Arz öncülü görüşe göre liberal hale gelmiş finansal piyasalar, kıt kaynakların küçük tasarruf sahiplerinden büyük yatırımcılara aktarılması mekanizmasını işleterek ekonomik büyümeyi desteklemektedir (Patrick, 1966: 175). Dolayısıyla finansal gelişmenin iktisadi büyümeye pozitif etkisi bulunmaktadır. Schumpeter (1912/1961) yaptığı çalışmada, kredilerin, ürünlerin etkin şekilde üretilmesini sağlayan yeni teknolojileri kullanacak girişimcileri teşvik ederek iktisadi büyümeyi olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir (Levine, 1997).

Ayrıca içsel büyüme teorisine³ göre finansal gelişmenin tasarrufları etkileme kanalıyla uzun dönemde ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği ortaya konulmaktadır (Şentürk, 2005: 126). Arz öncülü görüşe göre gelişmiş bir finansal sistem, verimlilik artışı ve kaynak tahsisini canlandırmak suretiyle iktisadi büyümeyi desteklemektedir (Levine vd., 2000).

Talep takipli hipotezine göre reel kesimde yaşanan gelişmeler kredi talebini arttırmakta, talebin karşılanabilmesi için finansal kurum ve araçlar aracı oldukları için gelişmektedir. Yani gelişen reel sektörün ihtiyacını karşılamak için finans sektörü aracılık faaliyet icra etmesi nedeniyle gelişmektedir. Bankalar tasarruf edenler ile yatırımcıların taleplerini buluşturmak konusunda faaliyet göstermektedir. Bu sebeple ekonomide yaşanan gelişmeler bankacılık sektöründe de gelişmeye neden olacaktır. Benzer şekilde kredi talebinin artması taraflar arasındaki kaynak transferi kanalının daha etkin çalışmasını sağlamak suretiyle iktisadi gelişmeye neden olacaktır (Patrick, 1966: 175). Talep takipli hipotezine göre genel olarak finansal gelişmişliğin, iktisadi büyüme noktasında pasif bir rolü olduğu belirtilmektedir. Robinson (1952) "Girişim yol gösterir, finans takip eder." sözü ile talep takipli görüşü benimsemiştir. Buna göre, finansal

³ İçsel büyüme teorisine göre büyümenin, ekonomik sistemin kendi dinamikleri içinde çeşitli faktörlerin etkileşimiyle içsel olarak gerçekleştiği öne sürülmüştür.

gelişmenin iktisadi büyüme sonucunda ortaya çıktığı ileri sürülmüştür. Waqabaca (2004), Fiji için 1970-2000 yıllarını kapsayan çalışmasında değişkenler arasındaki ilişkinin talep takipli hipotezine uygun olarak iktisadi büyümeden finansal gelişmeye doğru olduğunu belirlemiştir.

Genel olarak finansal gelişmişlik ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olduğu görüşü öne çıkmış olmasına rağmen bu görüşün aksi şekilde söz konusu değişkenler arasında önemsenecek boyutta bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşan iktisatçılar da bulunmaktadır. Lucas (1988) ve Stern (1989) yaptıkları çalışmalarda fiziksel ve beşeri sermaye kaynaklarından iktisadi büyümenin meydana geldiğini ve finansal gelişmenin bu iki kaynak üzerinde dikkat çekecek boyutta bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Levine, 1997).

3.2.1 Finansal Gelişim ve Ekonomik Büyüme İlişisini Analiz Eden Ampirik Çalışmalar

Finansal gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkiye yönelik açıklamalar yirminci yüzyılın başlarına kadar uzanmasına rağmen yapılan uygulamalı çalışmalar ancak 1980'li yıllardan sonra yoğunlaşmaya başlamıştır. Söz konusu çalışmalara ait literatürden seçilmiş bazı örneklerin sonuçları Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11: Farklı Ülkeler İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yazar	Kapsamı	Dönem	Yöntem	Sonuç
Saarenheimo (1995)	Finlandiya	1987-1990	VAR Metodolojisi	Kredi ile büyüme arasında bir ilişki bulunamamıştır.
Levine ve Zervos (1998)	47 Gelişmiş Ülke	1976-1993	Yatay Kesit Regresyonu	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Luintel ve Khan (1999)	10 Ülke	1973-2013	VAR Metodolojisi	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezlerini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Arestis Vd. (2001)	5 gelişmiş ülke	1972-1998	Eşbütünleşme ve ECM metodolojisi	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Al-Yousif (2002)	30 Gelişmekte Olan Ülke	1970-1999	Granger Nedensellik ve panel veri analizi	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezlerini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.

Yazar	Kapsamı	Dönem	Yöntem	Sonuç
Beck ve Levine (2004)	40 ülke	1976-1998	Panel Veri Analizi	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Dritsakis ve Adamopoulos (2004)	Yunanistan	1960-2001	VAR metodolojisi	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Shan (2005)	10 OECD Ülkesi ve Çin	1985-1998	VAR metodolojisi	Ele alınan ülke örneklerinin çoğu için arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Ghirmay (2005)	13 Afrika Ülkesi	-	Eşbütünleşme ve VECM Metodolojisi	12 ülke için krediler ile büyüme arasında ilişki tespit edilmiş olup 8 ülkede talep takipli 6 ülkede ise hem arz öncülü hem talep takipli hipoteze uygun sonuçlara ulaşılmıştır.
Shan ve Jianhong (2006)	Çin	1978-2001	VAR Metodolojisi	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezlerini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Kenourgios ve Samitas (2007)	Polonya	1994-2004	Eşbütünleşme ve ECM Metodolojisi	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Artan (2007)	79 Ülke	1980-2002	Panel Veri Analizi	Gelir düzeyi orta ve yüksek olan ülkelerde kredilerin ekonomik büyümeyi pozitif, düşük gelirli ülkelerde ise negatif olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Caporale vd. (2009)	10 A.B. Ülkesi	1994-2007	Panel Veri Analizi	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Akimov vd. (2009)	27 Ülke	1984-2004	Panel Veri Analizi	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Hassan vd. (2011)	OECD Ülkeleri	1980-2007	Regresyon	Finansal sistemin gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme için yeterli koşul olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Rachdi (2011)	OECD ve Orta Doğu Ülkeleri	1990-2006	Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM)	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Ağayev (2012)	20 Ülke	1995-2010	Johansen Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik Testi	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Uddin vd. (2013)	Kenya	1971-2011	ARDL	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Venâncio (2013)	17 ve 19 Ülke	1980-2011 ve 2000-2011	Panel Veri Analizi	Çoğu ülkede krediler ile büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.
Tang ve Tan (2014)	Malezya	1972-2009	Granger Nedensellik Testi	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Chettri ve Raju (2014)	Hindistan	1996-2011	VAR Modeli	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Caporale vd. (2015)	10 A.B. Ülkesi	1994-2007	Panel Veri Analizi	Az gelişmiş finansal piyasaların ekonomik büyümeye katkılarının sınırlı olduğu ancak etkin bir bankacılık sektörünün büyümeyi hızlandırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yazar	Kapsamı	Dönem	Yöntem	Sonuç
Menyah vd. (2014)	21 Afrika Ülkesi	1965-2008	Panel Nedensellik Analizi	Arz öncülü veya talep takipli hipotezlerinin ilgili ülkeler için geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Ductor ve Grechyna (2015)	101 Ülke	1970-2010	Regresyon	Çok hızlı finansal gelişmenin ekonomik büyümeye olumsuz etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Sağlam ve Sönmez (2017)	9 A.B. Ülkesi	2001-2014	Panel Veri Analizi	Arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 11’de yer alan çalışmaların bazılarında arz öncülü hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılrken bazılarında talep takipli hipotez desteklenmektedir.

3.2.1.1 Arz Öncülü Hipotezinin (Supply Leading Hypothesis) Desteklendiği Çalışmalar

Arz öncülü hipotezine göre liberal hale gelmiş finansal piyasalar hem tasarrufları teşvik ederek hem de tasarrufların etkin bir şekilde tahsisini sağlayarak ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkide bulunmaktadır. Bu olumlu etki kaynakların geleneksel sektörlerden, modern sektörler transferinin sağlanması ve modern sektörlerdeki girişimsel cevapların hızlandırılması ve teşvik edilmesi şeklinde gözlenmektedir. Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşan çalışmalar farklı büyüklükleri finansal gelişmişliğin göstergesi olarak kabul etmektedirler. Örneğin; Goldsmith (1969), 1860-1963 yılları verileri ile 35 ülke için yaptığı analiz sonucunda finansal sisteminin göstergesi olarak kullandığı bankaların aktif büyüklüğünün GYSH’a oranı değişkeninin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

King ve Levine (1993),1960-1989 yılları verilerini kullanarak 80 ülke için yatay kesit testi yöntemi ile finansal gelişme ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Finansal gelişmenin göstergesi olarak banka ve banka dışı aracı kurumların bilançolarında yer alan pasiflerin GSYH içindeki oranı, banka kredilerinin merkez bankası iç varlıkları ile banka kredileri toplamı içerisindeki payı ve özel sektör kredi hacminin GSYH’a oranı değişkenlerini kullandıkları çalışmada finansal gelişmenin iktisadi büyümeye neden olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Levine ve Zervos (1998), 1976-1993 yılları verileri kullanılarak 47 ülke için yaptıkları çalışmada bankacılığın gelişmesine ve hisse senedi piyasasının likiditesinin artmasına paralel olarak ekonomik büyümenin de artacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Aretis vd. (2001), 1972-1998 yıllarının verileriyle ABD, Japonya, Fransa, İngiltere ve Almanya için eşbütünleşme yöntemi kullanılarak yapılan analizin sonucunda bankacılık sektörünün büyüklüğü ve hisse senedi piyasalarının gelişmesinin ekonomik büyümeyi arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Christopoulos ve Tsionas (2004), 1970-2000 yılları verileriyle Ekvator, Meksika, Jamaika, Kolombiya, Peru, Honduras, Tayland, Paraguay, Dominik Cumhuriyeti ve Kenya ülkeleri için panel eşbütünleşme yöntemi ile yapılan analize göre ekonomik büyüme ile banka yükümlülüklerinin nominal GSYH'a oranının gösterge olarak kullanıldığı finansal gelişme arasında eşbütünleşmenin var olduğu ve finansal gelişmişliğin ekonomik büyümenin nedeni olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Enisan ve Olufisayo (2009), yedi Afrika ülkesi için ARDL sınır testi yöntemi kullanarak yapılan analiz sonucunda Mısır ve Güney Afrika'da hisse senedi piyasalarının gelişmesinin ekonomik büyümeyi bu yönde bir nedensellik ile arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Bazı çalışmalar banka kredilerini finansal gelişmişlik göstergesi olarak almaktadır. Örneğin; Atje ve Jovanovic (1993), 1960-1985 dönemi verileri ile doksan dört ülke için yaptıkları çalışmada banka kredilerinin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Levine vd. (2000), 1960-1995 dönemi verileriyle 74 ülke için dinamik panel veri analizi yöntemiyle yapılan çalışmanın sonucunda gösterge olarak özel sektöre kullandırılan kredilerin GSYH'a oranının kullanıldığı finansal sistemin gelişimi ile

ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Alfaro vd. (2003), Şili için 1990-2002 yılları verileri ile yaptıkları analizlerinde, banka kredilerinin reel üretim, yatırımlar ve işsizlik oranı gibi temel makroekonomik değişkenleri yüksek derecede etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Ghirmay (2005) çalışmasında 13 ülke için özel krediler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme ve vektör hata düzeltme modelini kullanarak incelemiş olup 8 ülke için kredi hacmindeki değişimin ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde McCaig ve Stengos (2005), 1960-1995 dönemi verileri ile 71 ülke için yapılan analizde özel sektöre açılan kredilerin artmasının iktisadi büyümeyi pozitif yönde ve güçlü bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bloch vd. (2003), 1960-1990 yılları verileri kullanılarak 75 ülke için yapılan analiz sonucunda bankalar sahip oldukları imkânlar sayesinde teknik, teknolojik değişim ve yeniliği, gelişimi ve verimlilik artışını yaratarak kaynakların daha verimli alanlarda değerlendirilmesi sağlar. Bu durum ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilere sebep olur.

3.2.1.2 Talep Takipli Hipotezinin (Demand Following Hypothesis) Desteklendiği Çalışmalar

Talep takipli hipotezinde reel sektörde meydana gelen gelişmelerin kredi talebini arttırdığı, talebin karşılanması için finansal kurumların gelişmek durumunda kaldığı belirtilmektedir. Dolayısıyla iktisadi büyüme girişimciler için yeni fırsatlar yaratmaktadır. Girişimciler, fırsatları değerlendirebilmek için dış kaynak ihtiyacı duymakta ve finansal hizmet taleplerini artırmaktadır. Bahsedilen bu hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşan çalışmalar aşağıda özetlenmektedir.

Shan vd. (2001) dokuz OECD ülkesi ve Çin'i, Shan ve Morris (2002) on dokuz OECD ülkesi ve Çin'i, Demetriades vd., (1996) Hindistan'ı incelemiş olup bu

çalışmaların sonucunda talep takipli hipoteze uygun olarak ekonomik büyümenin finansal piyasaların büyümesini olumlu etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır (Jalilian ve Kirkpatrick, 2002: 204). Bir diğer çalışmada Müslümov ve Güler. (2002), 1982-2000 yılları verileri ile 22 OECD ülkesi için panel veri analiz yöntemini kullanmış olup sermaye piyasası kapitalizasyonu ve likiditesi değişkenlerinin gösterge olarak kullanıldığı finansal gelişmenin ekonomik büyümenin sonucu olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Öztürk vd. (2011), 1992-2009 yılları arası verileri ile dokuz ülke için panel nedensellik testi uygulamış olup ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru tek yönlü nedensellik tespit etmiştir. Özcan (2007), 1960-2005 dönemi yıllık verileri ile 78 ülke için Granger nedensellik ve VAR modeli yöntemleriyle yaptığı inceleme sonucunda iktisadi büyümeden kredilere doğru bir nedensellik sonucuna ulaşmıştır.

Literatürde finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki ile ilgili olarak, mali ve reel sektörlerin birbirlerinin gelişmesini teşvik ettiği yani iki değişken arasında çift yönlü nedenselliğin bulunduğu sonuçlara ulaşan çalışmalar olduğu gibi söz konusu değişkenler arasında herhangi bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Söz konusu çalışmalardan değişkenler arasında çift yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşanların bir kısmı aşağıda özetlenmektedir:

Demetriades vd. (1996) ve Shan vd. (2001) ülkeler arası karşılaştırmalardan yararlandıkları çalışmalarında ekonomik büyüme ve finansal gelişme arasındaki ilişkinin talep takipli olarak başladığını, yani ekonomik büyümeyle birlikte banka kredileri başta olmak üzere finansal ürünlere talebin arttığını göstermişlerdir. Sonra ise ilişkinin arz öncülü hale gelerek banka kredilerindeki ve ürünlerdeki artış ile birlikte ekonomik büyümenin arttığını ve nedenselliğin çift yönlü olduğunu tespit etmişlerdir (Kirkpatrick ve Green, 2002: 204). Shan ve Morris (2002) 1985-1998 yılları verilerini kullanarak on dokuz OECD ülkesi ve Çin için yaptıkları çalışmalarında bazı ülkelerde kredilerden ekonomik büyümeye, bazı ülkelerde ekonomik büyümeden kredilere bazı ülkelerde ise çift yönlü ilişkinin bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Calderon ve Liu (2003)'nin, 1960-1994 yılları verileriyle 109 ülke için yaptıkları çalışmalarına göre ekonomik büyümenin ilk safhasında özel sektöre verilen kredilerin GSYH'a oranının gösterge olarak kullanıldığı finansal gelişme, reel sermaye stokunun artışını sağlamaktadır. Sunulan hizmetlerdeki gelişmeler ve çeşitlilik, tasarruf ve yatırım sahiplerine imkânlar sağlayarak, sürdürülebilir büyümeye neden olmaktadır. Finansal piyasalarda görülen bu gelişmenin ve yeniliklerin talep takipli hipotezin savunduğu özellikleri öne çıkardığı hususu tespit edilmiştir. Bunun tersi durumda ise arz öncülü hipoteze uygun sonuçlara ulaşılmıştır.

Shahbaz ve Khan (2010), 1971-2010 yılları verilerini kullanarak Pakistan için ARDL ve Johansen eşbütünleşme yöntemleri ile yaptıkları çalışmada ekonomik büyüme ve finansal gelişme arasında çift yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Hasanov ve Huseynov, (2013) çalışmalarında Azerbaycan için 2000 ve 2009 arası verileri ile otoregresif dağıtılmış gecikme (ARDL), Engle-Granger (EG) ve Johansen testlerini kullanarak banka kredileri ile petrol dışı ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmanın sonucunda finansal gelişme ile petrol dışı ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir bütünleşme ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, reel efektif döviz kurundaki değerlenmenin petrol dışı ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği yönünde kanıtlar bulunmuştur.

Lucas (1988), finansal kalkınma ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında bahse konu ilişkinin çift yönlü olduğunu tespit etmiştir. Bu mekanizmanın iktisadi büyümenin banka kredileri başta olmak üzere bankaların sunduğu hizmetlere talebi yükselteceği, bunun da reel kesimin talep ettiği kaynağa ulaşma imkânlarını arttırarak iktisadi büyümeyi olumlu yönde etkileyeceğini öne sürmüştür.

Ekonomik büyüme ve krediler arasında herhangi bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılan çalışmaların bir kısmı da literatürde yer almaktadır. Örneğin; Al-Yousif

(2002) 1970-1999 yılları verilerini kullanarak 30 ülke için yaptığı çalışmanın sonucunda çalışmaya konu ülkelere sekizi için finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Menyah vd. (2014), 1965-2008 yılları verilerini kullanarak 21 Afrika ülkesinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini Bootstrap Panel Nedensellik Testi ile araştırmışlardır. Bu çalışmada da finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında ilişki bulunamamıştır.

3.2.2 Türkiye İçin Yapılan Çalışmalar

İktisat yazınında Türkiye için yapılan çalışmalarda banka kredilerinin iktisadi büyümeyi etkilediği sonucu ağırlık kazansa da bu iki değişken arasındaki ilişkinin yönü konusunda farklı sonuçlara da ulaşılmıştır. Tablo 12’de literatürün özeti verilmiştir.

Tablo 12: Türkiye İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yazar	Dönem	Yöntem	Sonuç
Kar ve Pentecos (2000)	1963-1995	VAR ve Granger Nedensellik	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşmıştır.
Çetintaş ve Barışık (2003)	1989-2000	Granger Nedensellik Testi	Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Onur (2005)	1980-2003	Granger Nedensellik Testi	Talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşmıştır.
Korap ve Aslan (2006)	1987-2004	Johansen Eşbütünleşim ve Granger Nedensellik Testi	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Aslan ve Küçükaksoy (2006)	1970-2004	Granger Nedensellik Testi	Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Yılmaz vd. (2006)	1960-2001	Granger Nedensellik Testi	Talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşmıştır.
Acaravcı vd. (2007)	1986-2006	VAR Modeli	Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Kandır vd. (2007)	1988-2004	Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM)	Talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşmıştır.
Yapraklı (2007)	1990-2006	VAR ve Granger Nedensellik Testi	Ticari ve finansal dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik bulunmuştur.

Yazar	Dönem	Yöntem	Sonuç
Öztürk (2008)	1975-2004	VAR Modeli	Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında ilişki bulunamamıştır.
Altunç (2008)	1970-2006	Granger Nedensellik Testi	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Yücel (2009)	1989-2007	Granger Nedensellik Testi	Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Türedi ve Berber (2010)	1970-2007	Johansen Eşbütünleşme ve VAR Nedensellik Analizleri	Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Altıntaş ve Ayriçay (2010)	1987-2007	ARDL Testi	Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Ceylan ve Durkaya (2010)	1998-2008	Granger Nedensellik Testi ve Hata Düzeltme Modeli	Talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
İnce (2011)	1980-2010	Granger Nedensellik Testi	İktisadi büyüme ve finansal gelişme arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığı bulunmuştur.
Soytaş ve Küçükaya (2011)	1991-2005	Granger Nedensellik Testi	Ekonomik büyüme ve finansal gelişme arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığı bulunmuştur.
Özcan ve Ari (2011)	1998-2009	VAR Modeli	Talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Karahan ve Yılığör (2011)	1980-2010	VAR Modeli	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Güneş (2012)	1988-2009	Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM)	Finansal gelişmenin iktisadi büyümeyi etkilemediği sonucuna ulaşılamamıştır.
Mercan (2013)	1992-2011	ARDL Testi	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Mercan ve Peker (2013)	1992-2011	ARDL Testi	Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Tuna ve Bektaş (2013)	1998-2012	Granger Nedensellik Testi	Kredi hacmi ile iktisadi büyüme arasında bir ilişkiye ulaşılamamıştır.
Kaya vd. (2013)	1998-2009	Regresyon	Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Aydın vd. (2014)	1988-2012	Toda Yamamoto Nedensellik Testi	Arz öncülü hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Zortuk ve Çelik (2014)	1995-2010	Gregory-Hansen Testi	Krediler ve ekonomik büyüme değişkenleri eş bütünlüktedir.
Kar vd. (2014)	1989-2007	Granger Nedensellik Testi	Talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Ak vd. (2016)	1989-2011	Toda Yamamoto Nedensellik Testi	Talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Contuk ve Güngör (2016)	1998- 2014	Asimetrik Nedensellik Testi	Talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Çeştepe ve Yıldırım (2016)	1986-2015	Toda Yamamoto Nedensellik Testi	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Türkoğlu (2016)	1960-2013	Granger Nedensellik Testi	Hem arz öncülü hem de talep takipli hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.
Pehlivan vd. (2015)	2002-2015	Granger Nedensellik Testi	Hem arz öncülü hem de talep takipli

Yazar	Dönem	Yöntem	Sonuç
(2017)			hipotezi destekleyen sonuçlara ulaşmıştır.
Apaydın (2018)	2000-2016	ARDL Testi	Kredi türleri ve ekonomik büyüme değişkenleri eş bütünleşik olup arz öncülü hipoteze uygun sonuçlara ulaşmıştır.

3.2.2.1 Arz Öncülü Hipotezinin Desteklendiği Çalışmalar

Kar ve Pentecost (2000) tarafından 1963-1995 yılları verileri ile Türkiye için eşbütünleşme testiyle yapılan nedensellik analizi sonucunda özel sektör kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin yönünün özel sektör kredilerinden büyümeye doğru olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde, Güven (2002), Türkiye için 1987-2000 yılları çeyreklik verileri ile varyans araştırması ve Granger nedensellik yöntemlerini kullanarak yaptığı analizde; kredilerdeki artışın büyümeyi desteklediğini göstermiştir.

Granger nedensellik testini kullanan bir diğer çalışmada Aslan ve Küçükaksoy (2006), Türkiye için 1970-2004 yılları verilerini analiz etmişler ve özel sektör kredi hacminden ekonomik büyümeye doğru nedensellik olduğunu tespitine ulaşmıştır.

Korap ve Aslan (2006), Türkiye için 1987-2004 dönemi üç aylık verilerini kullanarak Johansen eş bütünleşme testi ve Granger nedensellik sınaması yöntemleri ile yaptıkları analizde özel sektör kredi hacminin GSYH'ya oranının ekonomik büyümenin nedeni olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Türedi ve Berber (2010), Türkiye için 1970-2007 dönemi yıllık verileri kullanılarak VAR Nedensellik Testi yöntemi ile özel sektöre verilen kredilerin nominal GSYH'ya oranının gösterge olarak kullanıldığı finansal kalkınmadan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Apaydın (2018), Türkiye için 2000-2016 dönemi verilerini kullanarak ARDL sınır testi ile banka kredilerinin gelişimi ve sektörel dağılımı ile kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemiştir. Tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün kredileri ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilerken, inşaat sektörüne verilen krediler uzun dönemde ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği, ayrıca

kredilerdeki payı giderek azalmasına rağmen, sanayi sektörünün ekonomik büyümeyi en çok artıran sektör olduğunu bulmuştur.

3.2.2.2 Talep Takipli Hipotezinin Desteklendiği Çalışmalar

Kandır vd. (2007), 1988-2004 dönemi üç aylık verilerini kullanarak Türkiye için Johansen eşbütünleşme testi yöntemi ile yaptıkları analizde finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin talep takipli şekilde olduğunu belirlemişlerdir. Dolayısıyla ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Kaygusuz (2008)'da Türkiye için 1988-2007 yılları üç aylık verileri ile Granger nedensellik testi ve regresyon analizi yöntemi ile yaptığı incelemede büyümeden kredilere doğru bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer sonuca ulaşan bir diğer çalışmada ise Ceylan ve Durkaya (2010), 1998-2008 dönemi verilerini ele almıştır.

3.2.2.3 Farklı Sonuçlara Ulaşılan Çalışmalar

Literatürde Türkiye için yapılan çalışmaların bir kısmında uzun dönemde finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki olmadığını iddia eden Lucas (1988) ve Stern (1989)'in çalışmalarını destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaların biri de Yılmaz ve Kayalica (2002), hata düzeltme modeli temelinde çok değişkenli Granger testini kullanarak 1960-2001 döneminde büyüme ile finansal gelişme arasındaki nedensellik ilişkisini incelemişlerdir. Finansal gelişmenin ölçüsü olarak özel sektöre aktarılan kredilerin toplam kredilere oranı alındığında nedensellik ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yalçın (2005), Türkiye'nin dahil olduğu gelişmekte olan ülkeler için 1982-2003 yılları verilerini kullanarak dış kredi ve sermaye hareketlerini incelemiş ve ekonomik büyüme ile sermaye hareketleri arasındaki etkileşimin derecesini ekonometrik model ile açıklamaya çalışmıştır. Sermaye hareketleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yüksek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Acaravcı vd. (2007), Türkiye’de 1986-2006 üç aylık dönemi için özel sektöre aktarılan banka kredilerini gösterge olarak kullandıkları finansal gelişmeyle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme yöntemiyle araştırmışlardır. Analiz sonuçlarına göre finansal gelişmeyle ekonomik büyüme arasında uzun dönem ilişkisine rastlanmamıştır. Öztürk (2008), söz konusu ilişkinin yönünü belirlemek için 1975-2005 dönemine ait yıllık verileri kullanarak Granger nedensellik testi uygulamıştır. Kurulan model, büyümeyi gayrisafi yurtiçi hasıla ile finansal gelişmeyi ise finansal araçların özel sektöre sunduğu kredilerin gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı ile ölçmektedir. Bu çalışmada da değişkenler arasında uzun dönemde ilişkiye rastlanmamıştır.

Diğer taraftan Türkiye için krediler ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi bulan çalışmalar da söz konusudur. Örneğin; Ünalı (2002), 1970-2001 dönemine ait yıllık verileri kullanarak Granger nedensellik testi yöntemi ile büyüme ve finansal gelişme arasında uzun dönemde nedensellik ilişkisi tespit etmiş olup söz konusu ilişkinin çift yönlü olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Öztürkler ve Çermikli (2007), 1990-2006 dönemi verileri ile Türkiye için VAR yöntemi ve Granger nedensellik testi ile yapılan analizin sonucunda banka kredileri ve sanayi üretimi arasında çift yönlü nedensellik saptamışlardır.

Altunç (2008), 1970-2006 dönemi verileri ile Türkiye için eşbütünleşme ve Granger yöntemiyle yapmış oldukları çalışmada finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde eşbütünleşme olduğu ve seçili değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin çift yönlü olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Demirhan vd. (2011), Türkiye için 1987-2006 dönemi üç aylık verilerini kullanarak vektör hata düzeltme modeli ve etki tepki fonksiyonları yöntemi ile yaptıkları çalışmada büyüme ile özel sektöre aktarılan banka kredilerini gösterge olarak kullandığı finansal gelişme arasında iki yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Mercan (2013), Türkiye’de bankacılık sektörü toplam kredi hacminin, istihdam ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini Carrion-i-Silvestre vd. (2009) çoklu yapısal kırılmalı birim kök testi, Maki (2012) çoklu yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi ve dinamik en küçük kareler yöntemi yardımıyla, 2000-2012 dönemi için analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, kredi hacmi ile büyüme arasında çift yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.3 BANKA TÜRLERİ AÇISINDAN KULLANDIRILAN KREDİLERİN ETKİLERİ

Dünyada kamunun iktisadi hayattaki ağırlığı ilgili ülkeye benimsenmiş ekonomik anlayışa göre dönemler ve ülkeler itibarıyla çeşitlilik göstermektedir. Tarihsel açıdan 1929 yılında yaşanan ve Büyük Buhran olarak isimlendirilen süreç sonrasında benimsenen Keynesyen iktisadi görüşün etkisiyle dünyada kamunun ekonomi içindeki payı ve etkinliği artmıştır. 1980 sonrasında dünyada yayılan kapitalist görüş ile kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi süreci başlamış olmasına rağmen günümüze gelindiğinde çoğu ülkede iktisadi hayatta kamunun payı azımsanmayacak boyutta devam etmektedir. Devlet tarafından işletilen kuruluşlara zaman zaman sermaye birikimi yetersizliği, geleneksel olarak sermayenin daha çok tarım ve ticaret alanlarında kullanılması ve sanayi alanındaki girişimcilere finansal destek sağlayacak mali altyapı ve kuruluşların henüz olgunlaşmamış olması gibi sebepler ile ihtiyaç duyulmuş olmasına rağmen bazen de etkin yönetim, serbest piyasa koşullarına müdahale, siyasi yönelimler gibi başlıklar ile eleştirildiği dönemler de yaşanmaktadır.

Mülkiyet yapılarına göre bankalar incelendiğinde; kamu bankaları ve özel bankaların öne çıktığı görülmektedir. Dünyada devlet tarafından kurulan işletmelerin başında finans, dolayısıyla bankacılık sektörü gelmektedir. Son yıllarda dünya bankacılık sektöründe meydana gelen özelleştirmelere rağmen gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere bankacılık sektöründe kamu sermayeli bankaların oranı hala oldukça yüksektir. Devlet otoritesi tarafından kurulan veya işletilen bankalar ile ekonomik gelişmeye liderlik etmek, bankacılık sisteminin

güçlendirilmesi ve piyasa mekanizmasındaki sorunları gidermek gibi hususlar hedeflenmektedir. Hawtrey (1926), su, elektrik, eğitim gibi sektörlerin yanında bankaların da kamulaştırılmasının stratejik faydaları olduğunu belirtmiştir. Lewis (1950), bankalarda kamu mülkiyetini desteklemiş, devletin bu şekilde ekonomideki stratejik sektörlerin gelişimine katkıda bulunabileceğini belirtmiştir.

Tablo 13: Yıllar İtibarıyla Dünyada Kamu Bankalarının Sistem İçindeki Payı

Ülkeler	1995	1999-2001	2008	2010
Doğu Asya ve Pasifik				
Avustralya	44%	0%	0%	0%
Fiji	0%	1%	0%	0%
Endonezya	64%	44%	38%	38%
Kore Cumhuriyeti	29%	35%	22%	22%
Malezya	3%	0%	0%	0%
Yeni Zelanda	0%	0%	2%	3%
Filipinler	29%	12%	13%	12%
Tayvan, Çin	62%	35%	19%	18%
Tayland	18%	31%	22%	18%
Tonga	0%	0%	14%	13%
Avrupa ve Orta Asya (OECD)				
Avusturya	22%	2%	5%	12%
Danimarka	1%	0%	1%	1%
Estonya	0%	0%	0%	0%
Finlandiya	32%	11%	0%	0%
Almanya	27%	42%	35%	32%
Yunanistan	86%	18%	10%	11%
Macaristan	61%	6%	3%	4%
İzlanda	95%	32%	28%	41%
İtalya	34%	14%	0%	0%
Lüksemburg	6%	5%	4%	5%
Norveç	32%	0%	0%	0%
Polonya	80%	34%	17%	22%
Portekiz	25%	22%	21%	23%
Slovak Cumhuriyeti	84%	15%	1%	1%
Slovenya	48%	26%	51%	51%
İspanya	3%	0%	0%	0%
İsviçre	21%	15%	13%	16%
Türkiye	54%	33%	31%	32%
Birleşik Krallık	0%	0%	1%	26%
Avrupa ve Orta Asya (OECD Dışı)				

Ülkeler	1995	1999-2001	2008	2010
Ermenistan	0%	1%	0%	0%
Belarus	71%	71%	78%	72%
Bosna Hersek	0%	20%	1%	1%
Bulgaristan	70%	18%	2%	3%
Hırvatistan	71%	21%	4%	4%
Kıbrıs	2%	4%	1%	1%
Kazakistan	19%	1%	1%	23%
Kırgız Cumhuriyeti	0%	15%	18%	20%
Letonya	25%	3%	11%	16%
Lihtenştayn	39%	18%	30%	29%
Litvanya	43%	28%	0%	0%
Moldova	0%	10%	9%	13%
Romanya	89%	56%	6%	8%
Rusya Federasyonu	54%	52%	38%	41%
Tacikistan	0%	6%	12%	14%
Ukrayna	35%	12%	12%	17%
Latin Amerika ve Karayipler				
Arjantin	50%	31%	38%	44%
Belize	0%	0%	0%	0%
Brezilya	60%	42%	40%	44%
Şili	19%	13%	15%	19%
Kolombiya	37%	18%	6%	6%
Kosta Rika	78%	62%	50%	54%
Ekvador	0%	14%	12%	17%
El Salvador	31%	6%	5%	6%
Guatemala	6%	5%	2%	2%
Guyana	59%	17%	0%	0%
Honduras	0%	1%	2%	1%
Jamaika	4%	56%	0%	0%
Meksika	53%	13%	14%	13%
Peru	28%	1%	0%	0%
Surinam	0%	31%	37%	33%
Trinidad ve Tobago	0%	15%	17%	24%
Uruguay	63%	43%	48%	46%
Venezuela	63%	6%	12%	33%
Güney Asya				
Bangladeş	72%	70%	38%	34%
Butan	0%	65%	47%	48%
Hindistan	77%	78%	70%	74%
Maldivler	0%	75%	45%	39%
Nepal	0%	20%	29%	24%
Pakistan	76%	54%	21%	21%
Sri Lanka	60%	28%	56%	59%

Ülkeler	1995	1999-2001	2008	2010
Kuzey Amerika				
ABD	0%	0%	0%	0%
Kanada	0%	0%	0%	0%
Sahra Altı Afrika				
Benin	0%	0%	8%	8%
Botsvana	4%	1%	7%	7%
Burkina Faso	0%	0%	8%	8%
Burundi	19%	63%	49%	49%
Fildişi Sahili	62%	11%	8%	8%
Gambiya	0%	0%	0%	0%
Gana	68%	25%	10%	10%
Gine-Bissau	0%	0%	8%	8%
Kenya	15%	1%	5%	5%
Lesotho	0%	26%	3%	3%
Madagaskar	42%	0%	0%	0%
Malawi	0%	49%	8%	9%
Mali	38%	22%	8%	8%
Nijer	0%	0%	8%	8%
Nijerya	0%	9%	0%	0%
Senegal	0%	0%	8%	8%
Seyşeller	0%	40%	30%	31%
Güney Afrika	2%	0%	0%	0%
Svaziland	0%	14%	16%	16%
Togo	0%	51%	8%	8%
Zimbabve	26%	6%	1%	8%

Kaynak: IMF (2017)

Tablo 13'ten görüleceği üzere 2010 yılı için kamunun bankacılık sektörü içindeki payının en yüksek olduğu bölgenin %43 ile Güney Asya bölgesi olduğu görülmektedir. Söz konusu oran, Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde %12, Avrupa ve Orta Asya (OECD) bölgesinde %15, Avrupa ve Orta Asya (OECD Dışı) bölgesinde %16, Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde %19, Sahra Altı Afrika bölgesinde %10'dur. Yalnızca Kanada ve ABD'den oluşan Kuzey Amerika'da ise kamu bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı %0'dır. Gelişmekte olan ve düşük geliri ülkelerde söz konusu oran genellikle gelişmiş ülkelere göre daha fazladır.

Türkiye’de de kamu tarafından kurulan veya işletilen kuruluşlar dünyadaki emsallerine benzer şekilde süreçlerden geçmiştir. Cumhuriyetin kurulması ile birlikte belirlenen hedeflere ulaşabilmek için yatırımların kamu öncülüğünde gerçekleştirilmesi bir zorunluluk olmuştur. Bu kapsamda sektörel ihtiyaçları gözetecek şekilde kamu öncülüğünde bankalar kurulmuştur.

3.3.1 Kamu Bankaları ile ilgili Olumlu Görüşler

Dünyada bankaların ekonomik gelişme açısından icra ettikleri misyon oldukça önemli bulunmakta olup sektörde yaşanacak negatif nitelikli gelişmelerin önüne geçmek adına kamu bankalarının performanslarına önem verilmiştir. İlk olarak çeşitli ülke deneyimlerine göre kamu bankalarının faydalarından söz edilecektir.

Ekonomide dışsallıkların bulunması sebebiyle piyasa mekanizmasının etkin kaynak dağılımında yetersiz kalabileceği ve bazı grupların kredi tahsisinden yeterli pay alamaması düşüncesi de kamu bankalarının kuruluşu açısından önemli bir sebep olmuştur. Özel bankaların, dışsallıkların bulunduğu, sosyal yararı fazla ve kârlılığı düşük olan projeleri finanse etmekte isteksiz olacağı, dolayısıyla endüstriyel projelere uzun vadeli fon sağlanması, küçük işletmelerin, ziraat, konut yapımı ve ihracat gibi ekonomik aktivitelerin finansmanında devletin sorumluluk alarak piyasa mekanizmasındaki bu aksaklıkları gidermesi gerektiği düşünülmektedir (Hanson, 2004: 34).

Dünyada bu düşünceye örnek olarak Hindistan’da zirai ve küçük işletmelere kullanılan banka kredilerinin yetersizliği nedeniyle ticari bankaların 1969 yılında kamulaştırılması, Afrika’da tarımın ihmal edilmesi nedeniyle bankaların kamulaştırılması, Endonezya’da kamu bankalarının sosyal faydası yüksek, ancak özel sektör tarafından finanse edilmeyen projeleri desteklemesi, Latin Amerika’da uzun vadeli ve zirai kredilere ilişkin kaygılar nedeniyle kalkınma ve ziraat bankalarının kurulması hususları verilebilir. Ayrıca 1992’den sonra geçiş ülkelerinde sektörel bankalar kurulmuştur (Hanson, 2004: 35).

Bazı araştırmalar, kamu bankalarının finansal kriz dönemlerinde ekonomiye daha fazla kredi vererek, kendi özel sermaye yapısına sahip rakiplerine göre ekonomiye istikrar kazandırmak konusunda daha belirgin bir rol oynayabileceğini göstermektedir (Allen vd., 2013). Kamu bankaların krizler sırasında proaktif rolüne ilişkin kanıtlar, ÷lkeye özgü bazı çalışmalarla desteklenmektedir. Brezilya için Coleman ve Feler (2012), Almanya için Foos (2009), Lin vd. (2012) Japonya, Rusya için Davydov (2013), Güney Kore için Leony ve Romeu (2011) ve Türkiye için Önder ve Özyıldırım (2013) çalışmalarında kamu bankalarının payının görece olarak büyük olduğu ÷lkelerin kriz sonrasında daha az küçölme yaşadığını veya daha hızlı toparlandığını ortaya koymuşlardır.

Devlet politikalarının doğrudan gerçekleştirilmesi yerine kamu bankaları kullanarak hayata geçirilmesinin sebepleri bulunmaktadır. Kamu bankalarınca gerçekleştirilen desteklerin görece olarak düşük maliyetli oldukları için politik açıdan daha az engel ile karşılaşması, kamu bankalarının göstereceği teminat ile kamu tüzel kişiliğinden daha düşük maliyet ile fon sağlayabilmesi, Dünya bankası gibi uluslararası kuruluşların idari açıdan daha rahat fon sağladığı kamu bankalarını tercih etmesi gibi hususlar bu sebepler arasında sayılabilir (Fouad vd., 2004).

Finansal hizmetlere erişim açısından da kamu bankaları belli roller üstlenmektedir. Özel bankalar kırsal, ulaşımın güç olduğu az gelişmiş bölgeleri kârlı bulmadıkları için şube açmak istememektedirler. Ancak bu bölgelerde yaşayanların da bankacılık hizmetlerine erişim hakları bulunması sebebiyle devlet kamu bankaları aracılığıyla bu bölgelerde yaşayanlara bankacılık hizmetlerini sunmaktadır. Bu kesimlerce yapılan tasarrufun finansal sisteme girmesi sayesinde büyüme ve kalkınma üzerinde olumlu bir etki doğmaktadır (Micco vd., 2004).

Bankaların yapıları, mevduat ve kredilerin vade farkından kaynaklanan likidite riski, yüksek kaldıraç oranları ile çalışmaları gibi nedenlerle kırılgan hale gelebilmektedir. Bu durumda kamu bankaları yarattıkları mevduat garantisi algısı

nedeniyle kriz süreçlerinde ekonomik unsurların yatıştırılması hususunda hayati rol oynamaktadırlar. Özellikle ekonominin yavaşladığı dönemlerde özel bankalarda gözlemlenen kredileri azaltma eğiliminin ekonomi politikalarının etkisini azaltması hususu yine kamu bankaları aracılığıyla yavaşlatılabilmektedir. Özetle, kamu bankaları kriz dönemlerinde iktisadi istikrara olumlu etkide bulunmaktadır (Micco vd., 2004). Kriz dönemlerinde kamu bankalarından beklenen misyonun bir sonucu olarak sermaye yapısı zayıflayan özel bankaların kamu bankalarının devralınması söz konusu olabilmektedir. Bu durum bankacılık sektöründe kamu bankalarının payını kriz dönemleri sonrasında arttırmaktadır. Bununla birlikte, krizlere özel bankaların neden olduğu, bu bankaların devlet tarafından daha etkin yönetileceği fikri de özel bankaların kamulaştırılmalarının sebeplerinden biridir. Ekvador, Endonezya, Rusya, Meksika ve Norveç yaşadıkları krizler sonrasında özel bankaları kamulaştırma yoluna gitmişlerdir (Andrews, 2005).

Ayrıca özel bankaların kavuştukları büyüklük sonrasında etkili olacağı ekonomik ve politik başlıkları dengelemek adına sektörel rekabeti sağlayacak şekilde kamu bankalarına başvurulması da çeşitli ülke deneyimlerinde gözlemlenmektedir. Hindistan'da 1969 ve 1980'de yaşanan banka kamulaştırmalarının bir nedeninin de bu olduğu belirtilmektedir (Patel, 2004). Meksika ve Pakistan'da benzer süreçler yaşanmıştır.

3.3.2 Kamu Bankaları ile ilgili Olumsuz Görüşler

Bazı ülkelerde belli dönemlerde yaşanan gelişmeler sebebiyle kamu bankalarının eleştirildiği durumlar da bulunmaktadır. Kamu bankalarının kalkınmayı destekleyecek şekilde özel bankaların fonlamadığı unsurları fonlaması beklenirken uygulamada üretken projelerin finanse edilmesi yerine kamu sektörünün finanse edildiği örnekler bulunmaktadır. Kamu bankaları bazı ülkelerde bütçe açıklarının finansmanında kullanılmışlardır. Bu ülkelerde devlete veya kamu iktisadi teşebbüslerine kullanılan kredilerin ve devlet borçlanma senetlerinin bankaların toplam aktifleri içindeki payı oldukça yükselmiştir.

Kamu bankalarının bankacılık sistemindeki oranı ile özel sektöre kullanılan krediler arasındaki ilişkiyi karşılaştıran ampirik çalışmalar da bulunmaktadır. Barth vd. (2001) yüzden fazla ülkenin verilerini kullanarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında kamu bankalarının sektördeki oranı ile özel sektör kredileri arasında güçlü ve negatif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Clarke vd. (2003) 30 ülkeyi ve 3000 firmayı ele aldıkları çalışmalarında kamu bankalarının sektördeki oranı ile firmaların kredi erişimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edememişlerdir. Dinç (2002) kamu bankalarının kredilendirme davranışlarını araştırmış ve kamu bankalarının seçim dönemlerinde kredilerini arttırdığını diğer dönemlerde ise azalttığını tespit etmişlerdir.

Kamu bankalarının piyasa mekanizmasındaki aksaklıkları gidermesi beklenirken krediye erişim problemi yaşayan küçük ölçekli firmalar yerine büyük firmaların kredilendirdiği örnekler de gözlemlenmektedir. La Porta, vd., (2002) kamu bankalarının sektör içerisindeki oranı arttıkça gelecekte ilk 20 firmaya kullanılacak olan kredinin toplam krediler içindeki oranı o kadar artacaktır sonucuna ulaşmışlardır. Yine çeşitli ülke deneyimlerinde küçük firmalara kullanılan kredilerin fiyatlandırılmasının büyük firmalara göre daha yüksek yapıldığı örneklerle de rastlanılmaktadır. La Porta, vd., (2002) bankalara kamunun sahip olmasının verimlilik, ekonomik büyüme ve finansal sistemin gelişimi üzerinde olumsuz etkisi olduğunu ileri sürmektedir.

Kamu bankalarına yapılan bir başka eleştiri de üstlendikleri görevler sebebiyle kredilerin takibe dönüşüm oranının görece olarak yüksek olmasıdır. Kredilerin üretken alanlara yönlendirilememesi, kredi kullanıcılarının yatırım yapmak yerine şahsi amaçlarına dönük harcamaları finanse ederek geri ödemede sorun yaşamaları, sosyal devlet ilkesi çerçevesinde düşük teminat oranları ile kredilendirme ile karşı karşıya kalmaları, özel bankalar gibi tahsili gecikmiş alacaklarını varlık yönetim şirketlerine satma yönündeki iştahlarının zayıf olması gibi sebepler ile bu sonuca ulaşılan örnekler gözlemlenmiştir. Kamu bankalarına yönelik olarak düşük etkinlik düzeylerinde çok şubeli, çok personelli ve dolayısıyla yüksek maliyetli faaliyet gösterdikleri yönünde eleştiriler de mevcuttur (Cornett

vd., 2010)

Hükümetin kamu bankaları aracılığıyla iktisadi hayata müdahalesi yönlendirilmiş kredi, sübvansiyonlu kredi ve garantiler yoluyla gerçekleşmektedir (Fouad vd., 2004). Zaman zaman kamu bankalarından kredibilitesi düşük olan çiftçiler, kamu kuruluşları gibi belirli gruplara veya sektörlere kredi kullandırması, düşük maliyetli kamu veya uluslararası fonlar karşılığında piyasa faiz oranlarının altında faiz oranlarıyla, yani sübvansiyonlu kredi kullandırmaları, riskli yatırımların fonlanabilmesi için sağlanacak uluslararası fonlara garanti vermesi istenebilmektedir. Bu maliyetler kamu otoritesi tarafından karşılanmadığı sürece düşük kârlılık, yüksek takibe dönüşüm oranları ile karşı karşıya kalınacaktır. Kamu bankalarının toplam aktiflerinin çoğu ülkede yüksek olduğu hususu dikkate alındığında bu maliyetler zaman zaman ciddi boyutlara ulaşabilmektedir.

Kamu bankalarının kuruluş amaçları arasında ekonomik büyümeye ve finansal sistemin gelişimine katkıda bulunmak, tasarrufları ve yatırımları özendirmek, finansal istikrarı sağlamak ve krizleri engellemek gibi amaçlar da vardır. Kamu bankalarının etkin çalışmaması sektöre yayılmakta bu durum da kredi kullanım maliyetini arttırmaktadır.

Kamu bankaları mudileri mevduatlarının devlet garantisi altında olduğu yönünde bir algıya sahiptirler. Ayrıca kimi ülkede Merkez Bankalarınca düşük şekilde fonlanabilen, farklı sermaye yeterliliğine izin verilen, farklı gözetim standartlarıyla denetlenebilen kamu bankaları farklı uygulamalara tabi tutularak özel bankalara göre avantaj sağlamaktadırlar. Bu imkânların çıktısı olarak düşük maliyetli kredi imkânı sunan kamu bankaları sektör içindeki payına göre ekonomik büyümeyi finansal sistemde yarattıkları etkinlik üzerinden etkilemektedirler. Literatürde bankaların mülkiyet yapısına ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Bu konu ile ilgili çalışmalardan bir kısmı aşağıda özetlenmiştir.

Caprio ve Peria (2000), 43'ü gelişmekte olan toplam 64 ülkenin 1980-1997 yılları verileri kullanılarak kamu bankalarının sistemdeki payı ile bankacılık krizlerinin

olasılığı ve bu krizlerin maliyeti arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçları, kamu bankalarının bankacılık sistemindeki payı arttıkça bankacılık krizlerinin olasılığının ve zayıf bir bulgu olmakla birlikte bu krizlerin maliyetinin arttığını ortaya koymaktadır. Bir başka çalışmada Barth vd. (2001), 107 ülkenin verilerinin kullanıldığı analizlerinde kamu bankalarının bankacılık sistemindeki payı ile bankacılık sisteminde net faiz marjı, işletme giderleri ve takibi gecikmiş alacaklar arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu, özel sektöre kullandırılan kredilerle ise negatif ilişkinin söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bankaların mülkiyet yapısını konu alan bir diğer çalışmada, Sapienza (2004) banka kredi verme davranışlarında banka sahipliğinin kamuda olmasının etkilerini bireysel krediler özelinde irdelemiştir. Büyük çaplı ve sorunlu bölgelerde bulunan firmaların özel bankalardan daha fazla kredi alma imkânı olsaydı kamu bankalarının firmalara daha düşük faiz oranları ile kredi verebileceği hususunun üzerinde durmuştur. Ayrıca seçim sonucu potansiyeline göre siyasi otorite güdümlü kamu bankalarının fiyatlamalarında değişiklik olabileceği belirtilmiştir.

Dinç (2005), 36 ülkede bankalarca verilen kredileri analiz etmiş ve özellikle gelişmekte olan piyasalarda, seçim dönemlerinde kamu bankalarının kredilendirmelerinde bir artış olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde, Micco vd. (2006), gelişmekte olan ülkelerdeki kamu bankalarının seçim yıllarda kredilerini artırdığını tespit etmiştir.

Cole (2009), Hindistan'da 340 ilçe, 2443 şube ve 25 banka için 1980 ve 1990 yılları verilerini kullanarak yaptığı bankaların devletleştirilmesine dönük çalışmasında kamu mülkiyetine geçen bankalara sahip kredi piyasalarının, finansal kriz döneminde daha hızlı kredi büyümesi yaşadığı sonucuna ulaşmıştır. Hindistan'da seçim döneminde tarımsal kredi miktarının arttığını ancak bu artışın ilçe bazında tarımsal gelir ya da mahsul verimi üzerinde ciddi bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur.

Önder ve Özyıldırım (2009), kamu bankalarının özel bankalar tarafından göz ardı

edilen az gelişmiş bölgelere kredi tahsis ederek eşitsizliği azaltmada oynadığı rol ve bankaların sağladığı kredilerin Türkiye'deki il büyümesi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Kamu bankalarının sağladığı kredilerin daha gelişmiş illerin büyümesine önemli katkı yaptığı, ancak az gelişmiş illerin refahını teşvik etmekte başarısız olduğunu ortaya koymuşlardır. Öte yandan, özel bankaların sağladığı kredilerin, genel olarak hem gelişmiş hem de az gelişmiş illerde kişi başına düşen GSYH değerini olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Yine Önder ve Özyıldırım (2013), Türkiye'de seçim ve kriz dönemlerinde kamu ve özel bankalar tarafından verilen kişi başı kredi miktarının farklı gelişmişlik düzeyinde bulunan bölgelerin büyümesinde oynadığı rolü incelemişlerdir. Kamu bankalarının yerel seçim yıllarında ve kriz dönemlerinde daha az gelişmiş bölgelerin kredi pazarlarında önemli bir paya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Körner ve Schnabel (2011), bankaların kamu mülkiyetinde olmasının GSYH üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Kamu mülkiyetinin ancak bir ülkenin finansal gelişmişliği ve kurumsal kalitesinin düşük olması durumunda GSYH üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu, ancak kamu mülkiyetinin büyüme üzerindeki olumsuz etkisinin, finansal ve politik sistem geliştikçe hızla kaybolduğunu belirtmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde kamu mülkiyetinin GSYH üzerinde hiçbir etkisinin bulunmadığını tespit etmişlerdir.

Andrianova vd. (2012), 1995-2007 yılları verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada bankaların devlet mülkiyetinin, daha hızlı ve uzun vadeli büyümeye destek verdiği yönünde kanıtlar bulmuşlardır. Kamu mülkiyetli bankalara sahip olan ülkelerin ortalama büyüme oranlarının, kamuya ait bankalara sahip olmayan ülkelere göre daha hızlı olduğu ve kamuya ait bankaların özel bankalardan daha az verimli olmadıkları ve ekonomik büyümeyi teşvik etmeye yardımcı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Coleman ve Feler (2013), Brezilya için yaptıkları çalışmalarında kamu bankalarının politik anlamda kullanılarak kaynakların israfı hususunda eleştirilmelerine rağmen kriz dönemlerinde ekonomiye destek sağladıklarını ortaya koymuşlardır. 2008 finansal krizinde Brezilya'da kamu bankalarının kredi vermeye devam etmeleri sonrasında kamu bankası

yoğunlaşması daha düşük ülkelere göre daha düşük bir büyüme azalışı ile karşı karşıya kalındığını ortaya koymuşlardır.

Meksika için yapılan başka bir çalışmada Tinoco vd. (2014), 1969-2011 dönemi verilerini kullanarak özel sektör banka kredileri, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi gecikmesi dağıtılmış otoregresif (ARDL) modeli ile analiz etmişlerdir. Çalışmanın istatistiksel sonuçları ekonomideki özel sektör banka kredisinin mevcudiyetinin reel GSYH üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermiştir. Ayrıca enflasyondaki artışların hem ekonomik faaliyetleri hem de banka kredilerini negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Nitekim, Türkiye’de 2001 krizine giden süreç incelendiğinde; kamu bankalarının görev zararlarının zamanında ödenmemesi, asli fonksiyonların dışında görevler verilmesi sonucu kamu bankalarının finansman ihtiyaçlarını kısa vade ve yüksek maliyetle pazardan karşılamaları bu bankaların zararlarını gittikçe arttırırken mali sektörde istikrarsızlık unsuru olmalarına yol açmıştır. Dolayısıyla kriz öncesi dönemde piyasalardaki faiz oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesinin en önemli nedeni kamu bankaları olmuştur. Bu çarpık yapı nedeniyle Türkiye’deki toplam mevduatın % 40’ını toplayan kamu bankalarının krediler içindeki payları % 25 civarında kalmıştır. Sonuç olarak, kamu bankaları asıl işlevleri olan, reel kesime ucuz kaynak aktarmak yerine kamu kesimini finanse eder hale gelmişlerdir.

GEGP ile yapılan düzenlemeler sonucu hazine, kamu bankalarına görev zararı oluşturacak görev verilmesi uygulamasından vazgeçmiştir. Yani karşılığı olmadan kamu bankaları harcama yapamayacaktı. Bundan sonra kamu bankaları kanalıyla sağlanacak destekler için gerekli kaynaklar bu bankalara önceden aktarılacaktı. Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması programının temel amacı; kamu bankalarını mali sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak, mali sistemin istikrarı ve kamu maliyesine getirdikleri yükün azaltılması bakımından TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen

bazı özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmektir. Alınan önlemler sonucunda kamu bankalarının finansal yapıları hızlı şekilde toparlanmış söz konusu bankalar rekabetçi şekilde hareket etmek suretiyle sektörü yönlendirecek hale gelmişlerdir.

4. BÖLÜM

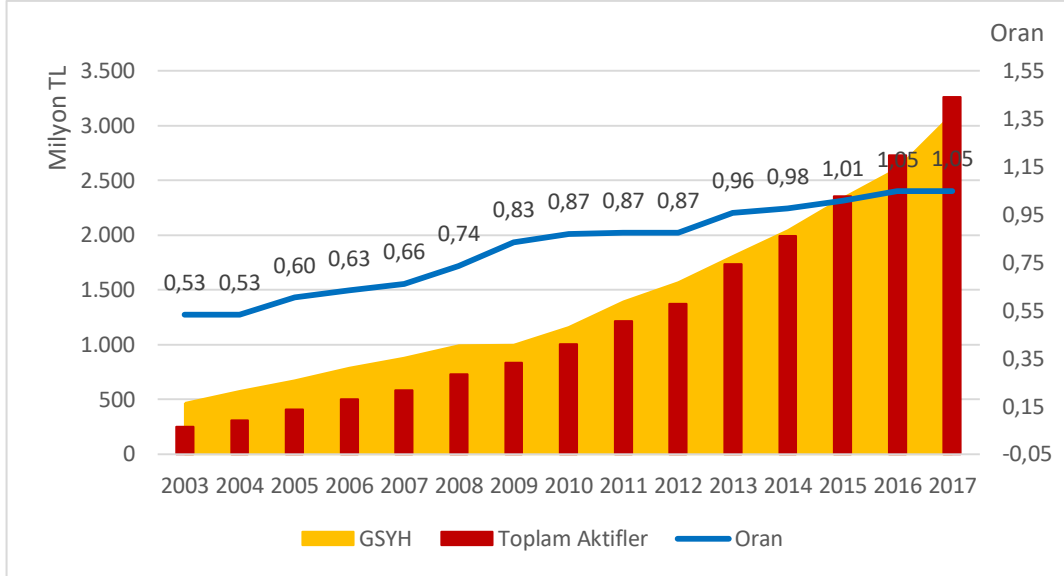
TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN KREDİ VE İKTİSADİ BÜYÜME ANALİZİ

4.1 TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN BANKA KREDİLERİNE İLİŞKİN TEMEL GÖSTERGELER

BDDK'nın Eylül 2017 dönemi için yayınladığı "Türk Bankacılık Sistemi Temel Göstergeleri" raporuna göre; Bankacılık sisteminde Eylül 2017 itibarıyla ülkemizde faaliyet gösteren banka sayısı 51'dir. Mevduat bankalarının sayısı 33, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 13 ve katılım bankalarının sayısı 5'tir. Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 9 tanesi özel sermayeli ve 21 tanesi yabancı sermayeli, 1 tanesi birleşik fon bankasıdır. 2017/Eylül dönemi itibarıyla toplam şube sayısı 11.663, personel sayısı ise 209.672'e ulaşmıştır. Bankacılık sektöründe çalışanların %30'u kamu sermayeli mevduat bankalarında, %36'sı özel sermayeli mevduat bankalarında ve %34'ü yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadır. Şube sayısı, özel sermayeli mevduat bankalarında 4.089, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 3.741, kamu sermayeli mevduat bankalarında ise 3.833 adet şeklindedir (BDDK, 2017).

2017/Eylül dönemi itibarıyla toplam aktifler 3.054 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Şekil 5'e göre toplam aktiflerin GSYH'a oranı 2017 yılı sonu itibarıyla %1,05 düzeyindedir.

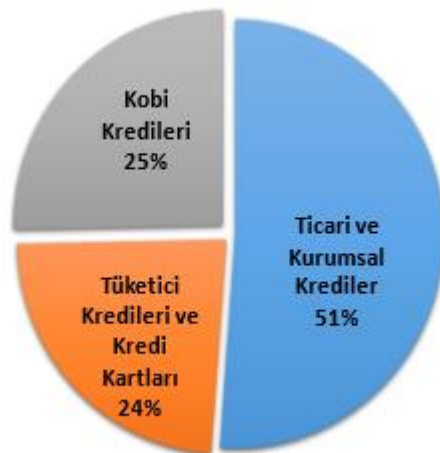
Şekil 5: Toplam Aktif Büyüklüğünün GSYH'a Oranı

Kaynak: BDDK (2018)

Eylül/2017 döneminde; Bankacılık sektörünün kredi hacmi 1.994 milyar TL olup söz konusu tutarın 1.356 milyar TL'si Türk parası kredilerden, 638 milyar TL'si yabancı para kredilerden oluşmaktadır. Ticari ve kurumsal krediler 1.022 milyar TL, KOBİ kredileri 498 milyar TL ve tüketici kredileri ve kredi kartları 474 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Kredilerin türlerine göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 6: Kredilerin Dağılımı

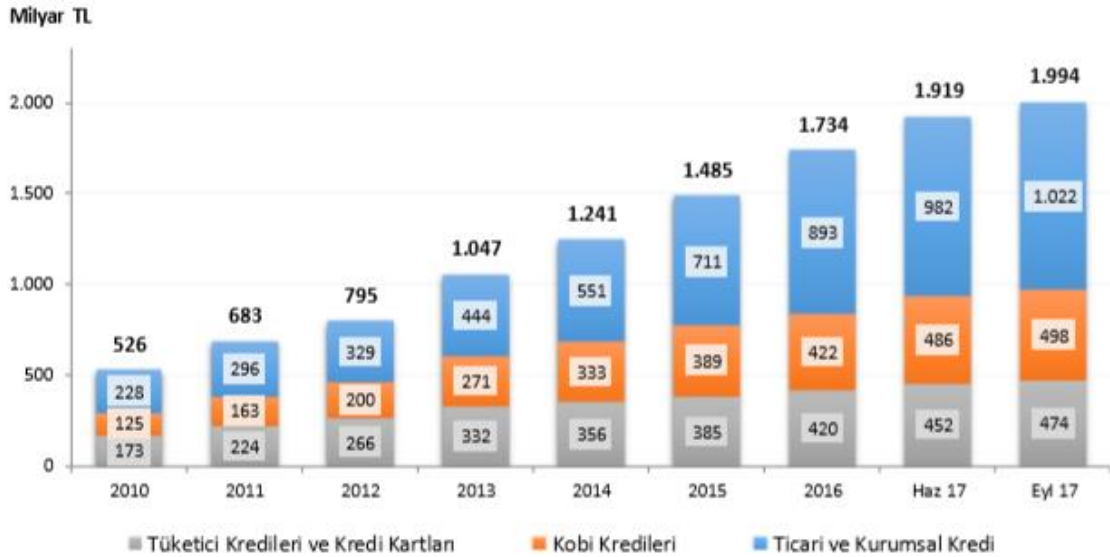

Kaynak: BDDK (2017)

Şekil 6'dan görüleceği üzere Eylül/2017 döneminde kredilerin içerisinde ticari ve kurumsal kredilerin payı %51, Kobi kredilerinin payı %25 ve tüketici kredilerinin (kredi kartları dahil) payı %24'tür. Eylül/2017 dönemi itibarıyla Türk Bankacılık Sektörünün mevduat tutarı 1.635 TL milyar TL, net dönem kârı 37 milyar TL, brüt olarak takipteki kredilerin tutarı 63 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Proje finansmanı için ve büyük ölçekli işletmelere kullanılan kredilerin GSYH'a oranı %34, KOBİ'lere kullanılan kredilerin oranı %17, bireysel nitelikli krediler ise %18'dir. İlgili dönem itibarıyla kredilerin %65'i Türk Lirası, %35'i ise yabancı para kredilerden oluşmuştur. Kredi türlerine göre yıllar itibarıyla gelişim aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 7: Kredi Türlerinin Gelişimi

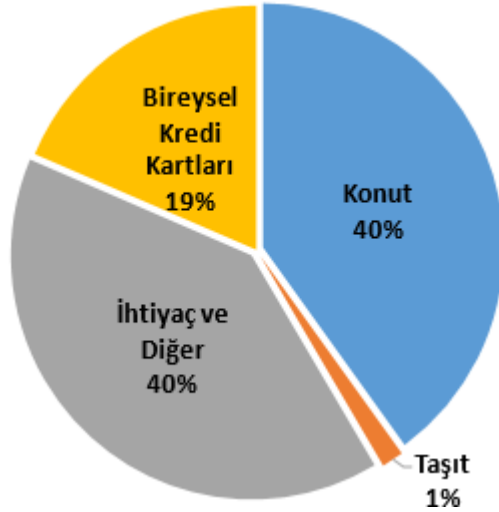

Kaynak: BDDK (2017)

Şekil 7'den görüleceği üzere 2017/Eylül döneminde; ticari ve kurumsal krediler 1.022 milyar TL, Kobi kredileri 498 milyar TL ve tüketici kredileri ve kredi kartları

474 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Tüketiciler tarafından finansman aracı olarak kullanılan bireysel nitelikli kredilerin türlerine göre dağılımına aşağıda yer verilmiştir.

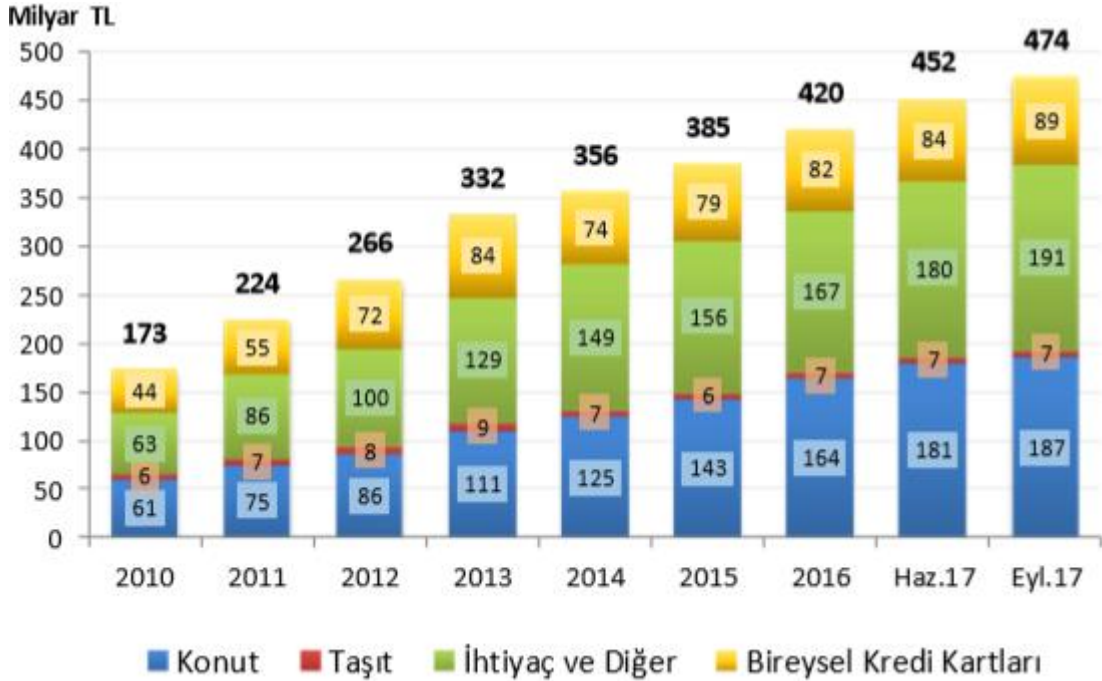
Şekil 8: Bireysel Kredilerin Dağılımı

Kaynak: BDDK (2017)

Şekil 8'den görüleceği üzere 2017/Eylül döneminde bireysel krediler içerisinde ihtiyaç ve diğer tüketici kredilerinin payı %40, konut kredisinin payı %40 ve kredi kartlarının payı ise %19 olarak gerçekleşmiştir. Bireysel kredilerin türlerine göre yıllar itibarıyla gelişimi aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 9: Bireysel Kredilerinin Gelişimi

Kaynak: BDDK (2017)

Şekil 9'dan görüleceği üzere 2017/Eylül döneminde bireysel kredi kartlarının toplamı 89 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Konut kredileri tutarı 187 milyar TL, ihtiyaç ve diğer tüketici kredileri tutarı 191 milyar TL seviyesindedir.

Türk bankacılık sistemine ilişkin temel büyüklükler dikkate alındığında yıllar itibarıyla bankacılık sisteminin sağladığı fonları ifade eden kredi büyüklüklerinin neredeyse tüm kredi çeşitlerinde ciddi miktarda arttığı görülmektedir. Buna paralel olarak sağladığı fonların kaynağı olarak topladığı mevduat rakamlarının benzer şekilde arttığı görülmektedir.

4.2 TÜRK KAMU BANKACILIĞINDA YAŞANAN GELİŞMELER

Ülkemizde Cumhuriyet öncesi dönemde bankacılık temelde yabancıların faaliyet alanı olurken, milli bankacılık sınırlı kalmıştır. Cumhuriyet döneminin bütününe bakıldığında dönemler itibarıyla bankacılık sistemi farklı örgütleniş biçimleri icra etmiştir. Sermaye yetersizliğinin de etkisi ile ilk dönemlerde devlet eliyle kurulan

bankalar öne çıkarken zaman içinde yaşanan ekonomik gelişmelere paralel bir şekilde özel bankaların da önem kazandığı görülmektedir.

Tablo 14: Yıllar İtibarıyla Banka Adetleri

Yıl	Kamu Mevduat Bankaları	Sermayeli Özel Mevduat Bankaları	Sermayeli Yabancı Mevduat Bankaları	Sermayeli Diğer	
1959		14	20	5	12
1960		14	20	5	12
1961		14	20	5	13
1962		14	22	5	10
1963		14	22	5	10
1964		12	23	5	8
1965		12	23	5	8
1966		12	23	5	7
1967		12	22	5	7
1968		12	22	5	8
1969		12	22	5	7
1970		12	22	5	7
1971		12	23	5	5
1972		12	22	5	5
1973		12	21	5	5
1974		12	22	5	4
1975		12	23	5	2
1976		13	23	5	2
1977		13	23	5	2
1978		13	24	4	2
1979		13	24	4	2
1980		12	24	4	3
1981		12	24	6	3
1982		12	24	9	3
1983		13	19	10	3
1984		12	19	13	3
1985		12	20	15	3
1986		8	24	17	6
1987		9	24	17	6
1988		8	25	19	8
1989		8	24	21	9
1990		8	25	23	10
1991		8	26	21	10
1992		6	31	20	12
1993		6	32	20	12

Yıl	Kamu Mevduat Bankaları	Sermayeli Özel Mevduat Bankaları	Sermayeli Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	Diğer	
1994		6	29	20	12
1995		5	32	18	13
1996		5	33	18	13
1997		5	36	18	13
1998		4	38	18	15
1999		4	31	19	27
2000		4	28	18	29
2001		3	22	15	21
2002		3	20	15	16
2003		3	18	13	16
2004		3	18	13	14
2005		3	17	13	14
2006		3	14	15	14
2007		3	11	18	14
2008		3	11	17	14
2009		3	11	17	14
2010		3	11	17	14
2011		3	11	16	14
2012		3	12	16	14
2013		3	11	17	14
2014		3	11	19	14
2015		3	9	21	14
2016		3	9	21	14

Tablo 14'te zaman içerisinde kamu ve özel sermayeli ulusal banka adetlerinin düştüğü ancak yabancı sermayeli banka adetlerinin arttığı görülmektedir. Türkiye'de izlenen ekonomik politikaların yansıması olarak bankacılık sektörünün yapısının değiştiği görülmektedir. 2001 yılı öncesi denetleme ve düzenden yoksun bir şekilde ilerleyen bankacılık sektörü, yeniden yapılandırma programı ile güç kazanmış ve ülke ekonomisinin işlerliğinin artmasını sağlamıştır. Yapılandırma programınının bankacılık ile ilgili kısmı; kamu bankaları, fona devredilen bankalar, özel bankalar, denetim ve gözetim ile ilgili yapılandırmalar başlıklarında gerçekleştirilmiştir. Uygulamalardan günümüze kadar geçen sürece bakıldığında başarılı olduğu hususu genel kabul görmektedir. Özetle; Cumhuriyetin kurulmasından itibaren kamu bankaları bankacılık sektöründe yerini almış ve zamanla yaşanan kurulma, kapanma, birleşme ve özelleştirmeler ile sayıları değişse de hala bankacılık sektöründe oldukça önemli bir paya

sahiptirler.

Tablo 15: Türk Kamu Bankaları

Banka	Faaliyet Başlıkları	Yıl	Son Durum
İstanbul Emniyet Sandığı	Bireylerin tabana yaygın tasarrufları kamu güvencesi vererek fon talep edenlere kredi sağlamak.	1868	1907'de Ziraat Bankası ile birleştirilmiş. 1984 yılından itibaren de anılan bankanın bünyesine alınmıştır.
T. C. Ziraat Bankası A.Ş.	Tarım sektörüne kredi temin etmek Merkez Bankası şubesi olmayan bölgelerde Merkez Bankası işlevini görmek.	1888	1916'da hakkında çıkan yasa ile kamu bankası halini almıştır. Sektörde faaliyetlerini sürdürmektedir.
Türkiye Sınai ve Maadin Bankası	Kalkınma bankası niteliğinde hizmet vermekte olup sınai firmaları açmak ve yönetmek amacıyla faaliyet göstermiştir.	1925	İşletmecilik başlığı 1932'de Devlet Sanayi Ofisi'ne, bankacılık başlığı aynı yıl açılan T. Sanayi ve Kredi Bankası'na devredilmiş olup söz konusu kurumlar 1933 yılında Sümerbank'a devrolmuştur.
Türkiye Emlak Bankası A. Ş.	Türkiye imar ve bayındırlık ihtiyacını finanse etmek hususunda faaliyet göstermiştir.	1927	1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası olarak kurulan banka 1964 yılında Türkiye Emlak Kredi Bankası T. A. O., 1988 yılında da Anadolu Bankası T. A. Ş.'la birleşerek Türkiye Emlak Bankası A. Ş. ismini almış olup 2001'de T. C. Ziraat Bankası'na devrolmuştur.
Sümerbank A.Ş.	Sınai firmaları ve fabrikaları açmak ve yönetmek amacıyla faaliyet göstermiştir.	1933	1995'te özelleştirilerek Sümerbank A.Ş. ismini almıştır, 1999'da TMSF'ye devrolmuş, 2002'de Oyak Bank A.Ş.'ye devrolarak kapanmıştır.
Belediyeler Bankası	İllerin gelişimi uzun vadeli finansman ve teknik bilgi sağlayan banka yatırım bankası şeklinde hizmet vermiştir.	1933	1945'te İller Bankası ismini almış olup faaliyetini sürdürmektedir.
Etibank	Maden ve enerji başlıklarında ihtiyaç duyulan finansmanı sağlaman için hizmet vermiştir.	1935	1997 yılında özelleştirilmiş, 2000'de fona devrolmuş, 2001'de tasfiye olmuştur. 2002'de Bayındırbank A.Ş.'ye devredilmiştir.
Denizbank	Deniz yollarını faaliyetlerini yönlendirmek ve geliştirmek için faaliyet icra etmiştir.	1938	1952'de kurulan Denizcilik Bankası'na devrolmuştur. 1992'de Türkiye Emlak Bankası A.Ş' ye devrolmuştur.
T. Halk Bankası A. Ş.	Esnaflar ve zanaatkarları desteklemek amacıyla faaliyet icra etmiştir.	1938	Faaliyetini sürdürmektedir.
T. Vakıflar Bankası T. A. O.	Vakıflara ait kaynakları ekonomik kalkınmanın sağlanması için en etkin şekilde değerlendirmek	1954	Faaliyetini sürdürmektedir.

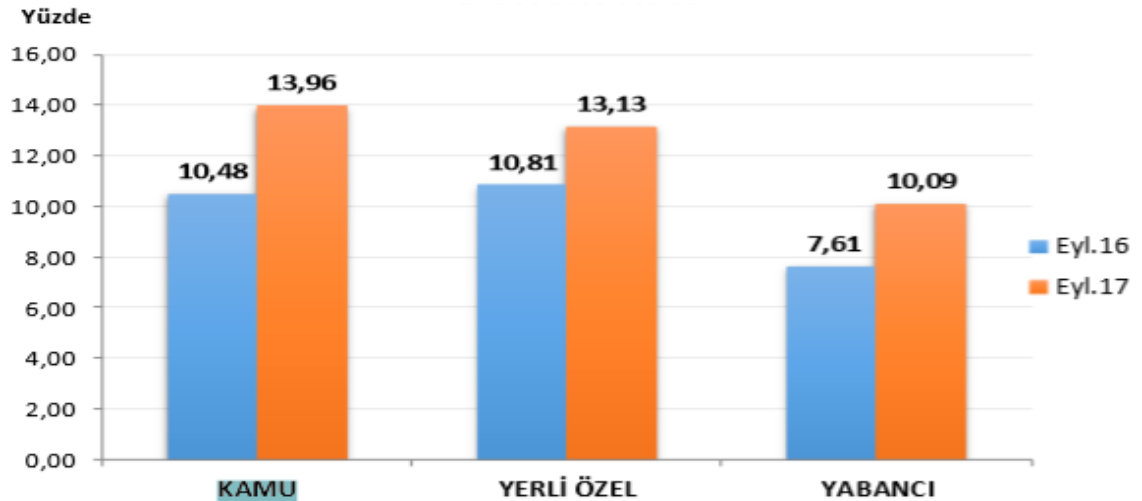
	maksadıyla kurulmuştur.		
T. Öğretmenler Bankası T.A.Ş.	Öğretmen ve memurların konut edinimi için kurulmuştur.	1959	1992'de HalkBank'a devrolmuştur.
T. C. Turizm Bankası	Turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu finansmanı sağlamak için kurulmuştur.	1960	1989 yılında T. Kalkınma Bankası A.Ş.'ye devrolmuştur.
Devlet Yatırım Bankası	KİT'lerin kalkınma programlarında öngörülen yatırımlarını finanse etmek için faaliyet göstermiştir.	1964	1987'de T. İhracat Kredi Bankası (Eximbank) ismini almış olup faaliyetini sürdürmektedir.
Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası	Çalışanlardan topladığı kaynağı sanayi sektörüne yönlendirerek faaliyetini sürdürmüştür.	1975	1988 yılında T. Kalkınma Bankası ismini almıştır.

Kaynak: Günal (2001)

Tablo 15'de görüldüğü gibi Türkiye'de dönemin ihtiyaçlarına göre belli alanlarda uzmanlaşan bankalar kamu eliyle kurulmuş zaman içinde yaşanan ekonomik gelişmeler ile paralel olarak özelleşme, birleşme veya tasfiye yoluna gitmiştir. Halen mevduat bankaları arasında Ziraat Bankası A.Ş., Halk Bankası ve Vakıflar Bankası faaliyetini etkin şekilde sürdürmektedir.

Türk bankacılık sistemi kamu ve özel sermayeli bankalar açısından temel büyüklükler ele alınarak aşağıda incelenmiştir.

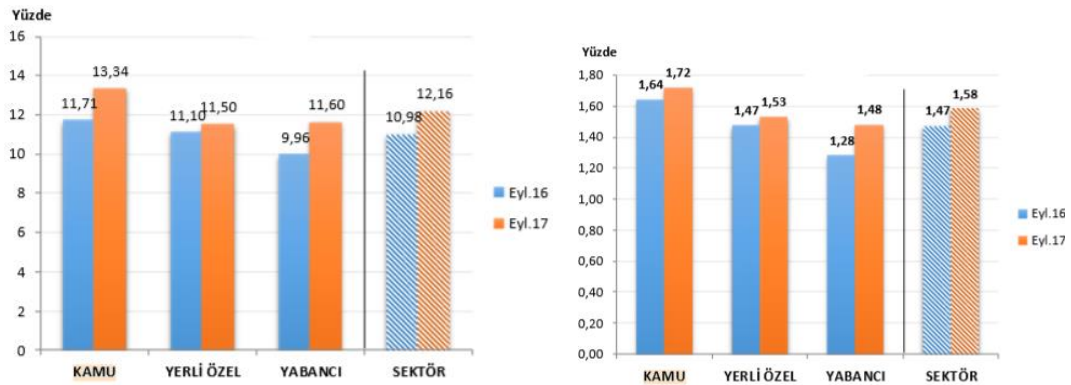
Şekil 10: 2017/Eylül Dönemi Banka Kârlılıkları

Kaynak: BDDK (2017)

Şekil 10'da görüldüğü gibi 2017/Eylül döneminde bir önceki döneme göre kamu bankaları yüksek bir performans göstermek suretiyle kârlılıkları arttırmış, sektör kârlılığı açısından öncü olmuştur.

Şekil 11: 2017/Eylül Özkaynak ve Aktif Kârlılığı

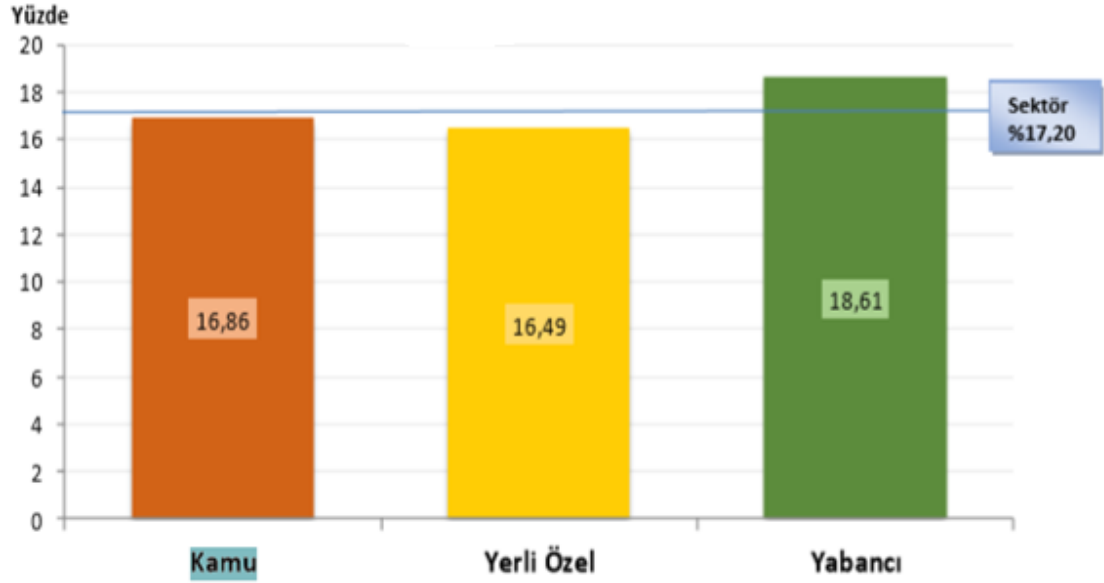
a) Özkaynak Kârlılığı

b) Aktif Kârlılığı

Kaynak: BDDK (2017)

Şekil 11'de görüldüğü gibi Kamu bankaları 2017/Eylül dönemi için özkaynak ve aktif kârlılığı olarak sektöre öncülük etmiş ve iyi bir performans sergilemiştir. Bahse konu dönemde kamu bankalarının özkaynak kârlılığı %13,34 olarak gerçekleşmiş olup bu oran sektör ortalamasının üzerindedir. Aynı dönemde %1,72 olarak gerçekleşen aktif kârlılığında da sektör ortalamasının üzerinde performans göstermişlerdir.

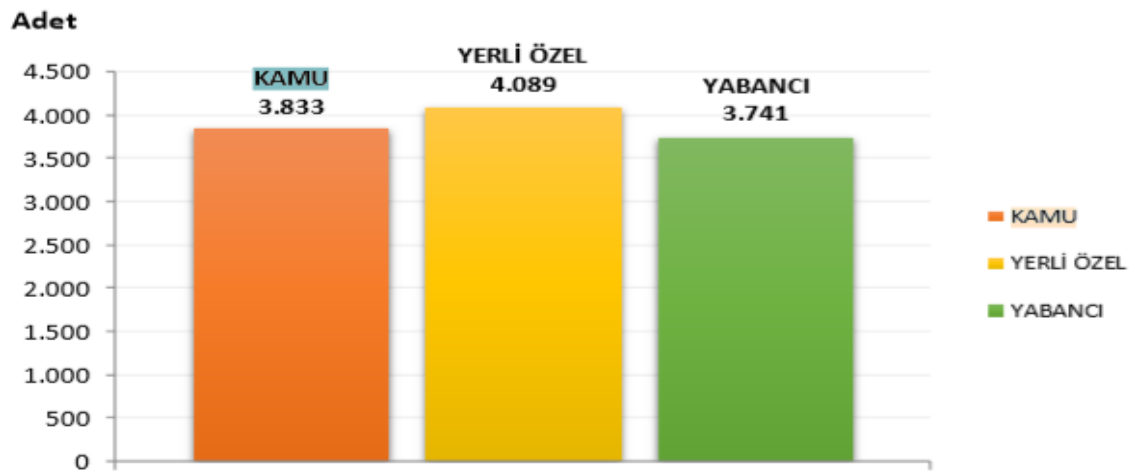
Şekil 12: 2017/Eylül Dönemi Sermaye Yeterliliği Oranı

Kaynak: BDDK (2017)

Şekil 12'den görüleceği üzere 2017/Eylül dönemi için Türkiye'de Bankaların yükümlülükleri açısından en önemli göstergelerden sayılan sermaye yeterlilik rasyosu açısından kamu bankaları sektör ortalamasına yakın ve yerli özel bankalara göre görece iyi rasyoya sahiptir.

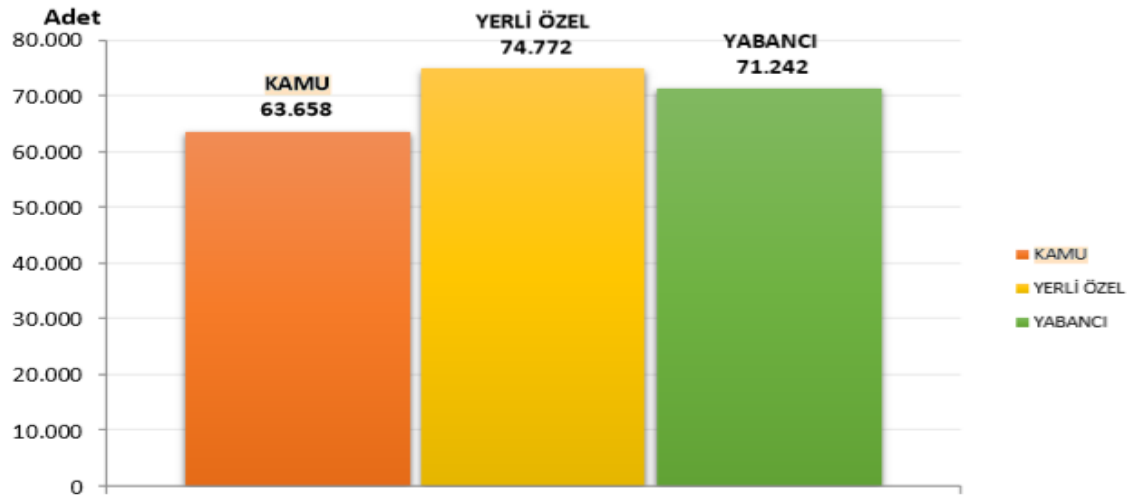
Şekil 13: 2017/Eylül Dönemi Banka Şube Sayıları

Kaynak: BDDK (2017)

2017/Eylül Dönemi şube sayılarının gösterildiği Şekil 13'te 3833 adet şube sayısı ile kamu bankalarının sektörde önemi bir büyüklüğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 14: 2017/Eylül Dönemi Personel Sayıları

Kaynak: BDDK (2017)

2017/Eylül dönemi için bankacılık sektöründe çalışan personel sayılarının gösterildiği Şekil 14'ten kamu bankalarında çalışan personel sayısının yerli özel ve yabancı bankaların altında kaldığı ancak sayıları düşük olan kamu bankalarının banka başına düşen personel sayısı bakımından sektörde öncü oldukları anlaşılmaktadır. İlgili dönem için kredi portföyleri mevduat bankaları altında kamu ve özel ayrımında incelenmiştir.

Tablo 16: 2017/Eylül Dönemi Sektörlere Göre Kredi Türleri

Sektör	Nakdi Krediler (Bin TL)		Gayri Nakdi Krediler (Bin TL)	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	54.828.048	24.576.807	174.013	1.532.967
Balıkçılık	448.984	1.170.305	8.467	98.444
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	6.891.107	13.270.535	1.122.021	5.740.705

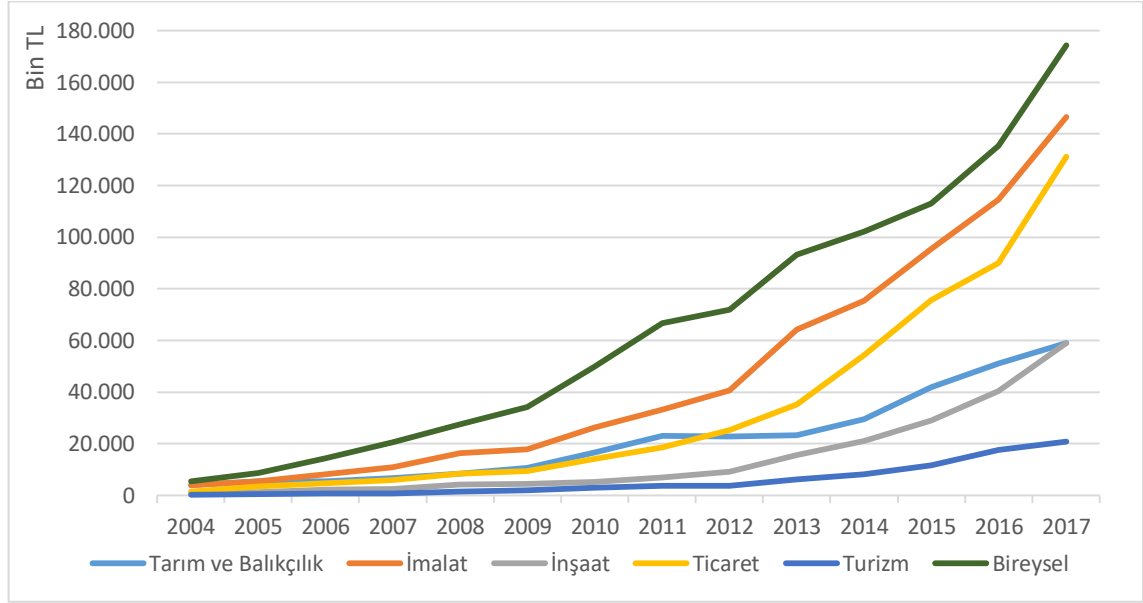
Sektör	Nakdi Krediler (Bin TL)		Gayri Nakdi Krediler (Bin TL)	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel
İmalat Sanayi	85.796.648	194.452.500	55.584.182	114.365.230
Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San.	26.120.669	88.235.947	11.357.161	23.906.262
İnşaat	49.163.253	101.001.594	44.965.623	62.840.484
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri	115.440.358	161.772.033	42.031.159	70.899.639
Otel ve Restoranlar (Turizm)	16.440.223	38.714.139	955.291	3.716.671
Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	29.125.410	61.175.416	7.625.427	17.003.067
Finansal Aracılık	7.999.475	37.364.325	8.628.182	13.092.095
Emlak Kom., Kiralama ve İşletmecilik Faal.	40.602.688	58.243.572	5.838.933	12.596.614
Savunma ve Kamu Yönetimi ve Zorunlu Sosyal Güv. Kurumları	11.634.795	6.593.796	1.004.729	5.040.102
Eğitim	2.403.173	4.440.332	374.692	355.161
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	3.158.037	11.369.630	324.722	2.901.332
Diğer Hizmetler	12.986.309	17.865.369	3.320.388	4.672.180
İşçi Çalıştıran Özel Kişiler	8.017	761.637	460	654.820
Uluslararası Örgüt ve Kuruluşlar	7	3.320	0	65.689
Ferdi Kredi Konut	79.700.215	94.604.052	0	0
Ferdi Kredi Otomobil	905.125	4.942.663	0	0
Ferdi Kredi Diğer	70.807.837	117.297.360	0	0
Kredi Kartları	14.802.300	96.077.176	29.145.910	148.156.158
Diğer	4.765.190	10.663.624	1.513.886	9.313.705
TOPLAM	634.027.868	1.144.596.132	213.975.246	496.951.325

Kaynak: BDDK (2017)

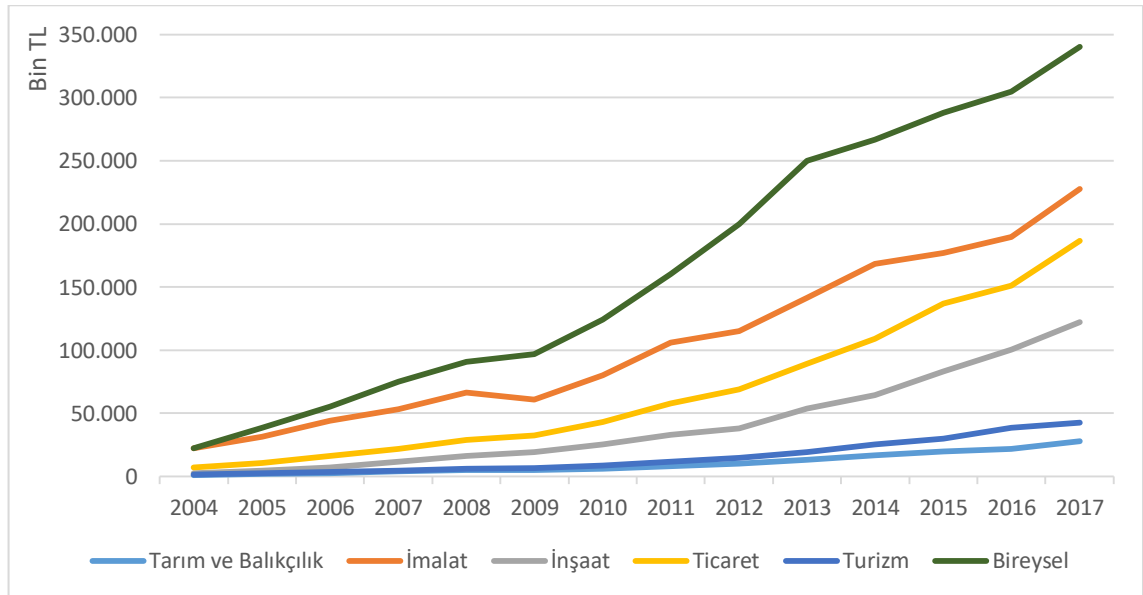
2017/Eylül dönemi için bankacılık sektörünce kullanılmış olan kredilerin müşteri sektörlerine göre dağılımının gösterildiği Tablo 16'dan Bankacılık sektörü aracılığıyla kullanılan nakdi kredilerin %36'sının kamu sermayeli bankalarca kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla düşük sayıda kamu bankasının nakdi ve gayrinakdi olarak sektörün kredi hacminin büyük bölümünü karşıladığı, nakdi krediler açısından en yüksek kredi hacminin kamu bankalarınca toptan ve perakende ticaret, özel bankalarda ise imalat sanayi başlığında faaliyet gösteren kuruluşlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Yıllar itibarıyla sektörel bazda kamu ve özel sermayeli bankalarca kullanılan kredilere ilişkin seyir bilgileri Şekil 15'de gösterilmiştir.

Şekil 15: Kredilerin Yıl ve Sektör Bazlı Grafikleri

a) Yıl ve Sektör Bazlı Olarak Kamu Bankalarınca Sağlanan Kredi Hacmi

b) Yıl ve Sektör Bazlı Olarak Özel Bankalarca Sağlanan Kredi Hacmi

Kaynak: BDDK (2017)

Şekil 15'ten görüldüğü üzere kamu bankaları ile özel bankalar tarım, avcılık, balıkçılık, kereste ve orman ürünleri alt sektörlerine kullandırılmış krediler noktasında ayrılmaktadır. Kamu bankalarınınca bahse konu sektörlerde kullanılan krediler portföyde önemli bir yere sahipken bu sektörler özel bankaların kredi portföylerinde daha düşük yer kaplamaktadırlar. Yıllar itibarıyla kredilerin artış trendinden görüleceği üzere özel sermayeli bankalarca kullandırılmış kredilerden bireysel nitelikli müşterilere kullanılan kredilerin kamu bankalarına göre daha hızlı bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca 2012 yılı sonrasında kamu bankalarınınca kullandırılmış olan kredilerin imalat ve ticaret sektörlerinde artış oranının oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu dönemde özel sermayeli bankalarda söz konusu sektörlerde kullanılan krediler diğer sektörlerde paralel şekilde artış göstermektedir.

Tablo 17: 2017/Eylül Dönemi Banka Türüne Göre Kredi Türleri

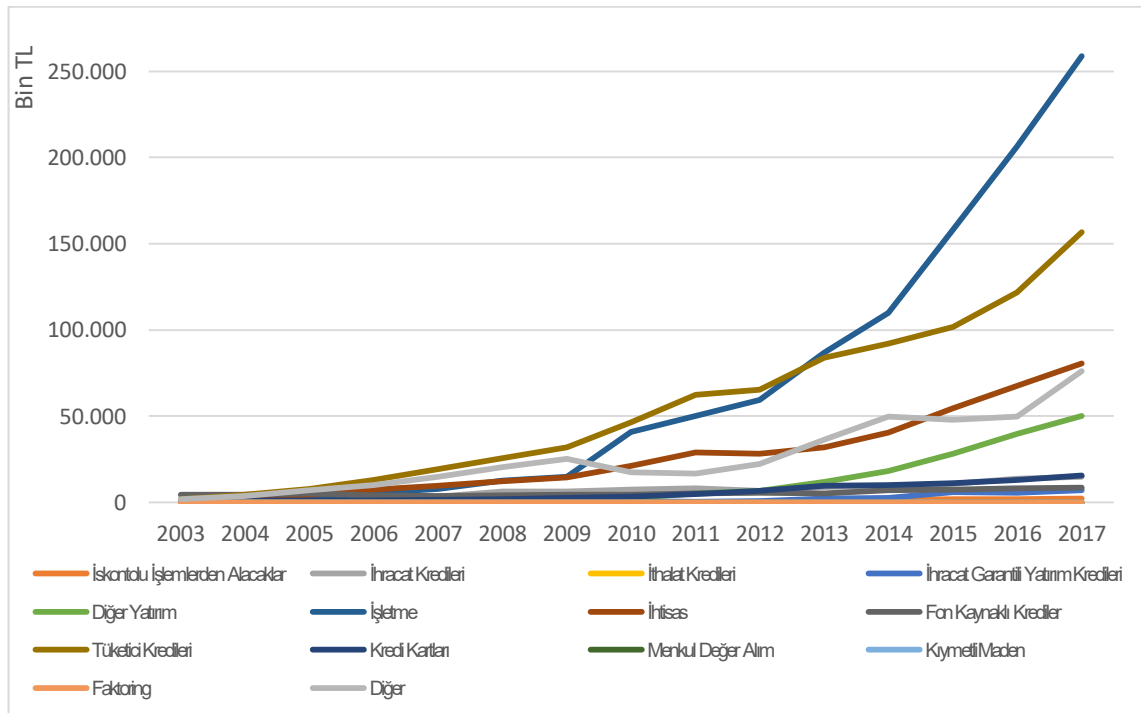
Kredi Türleri	Kamu (Milyon TL)	Özel (Milyon TL)
İskontolu İşlemlerden Alacaklar	1,935.39	10,238.50
İhracat Kredileri	14,323.50	58,390.48
İthalat Kredileri	0.00	62.16
İhracat Garantili Yatırım Kredileri	5,983.80	3,276.58
Diğer Yatırım Kredileri	45,443.88	96,232.31
İşletme Kredileri	244,363.95	326,794.46
İhtisas Kredileri	75,609.63	12,190.55
Fon Kaynaklı Krediler	8,187.80	639.31
Tüketici Kredileri	151,413.18	216,290.22
Kredi Kartları	14,792.13	95,889.38
Müşteri Adına Menkul Değer Alım Kredileri	0.04	515.22
Kıymetli Maden Kredileri	54.44	4,080.87
Faktöring İşlemlerinden Alacaklar	0.58	1,760.28
Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	0.00	0.00
Kâr Zarar Ortaklığı Yatırımı	0.00	0.00
Diğer Krediler	71,919.55	318,235.79
Toplam Krediler	634,027.87	1,144,596.12

Kaynak: BDDK (2017)

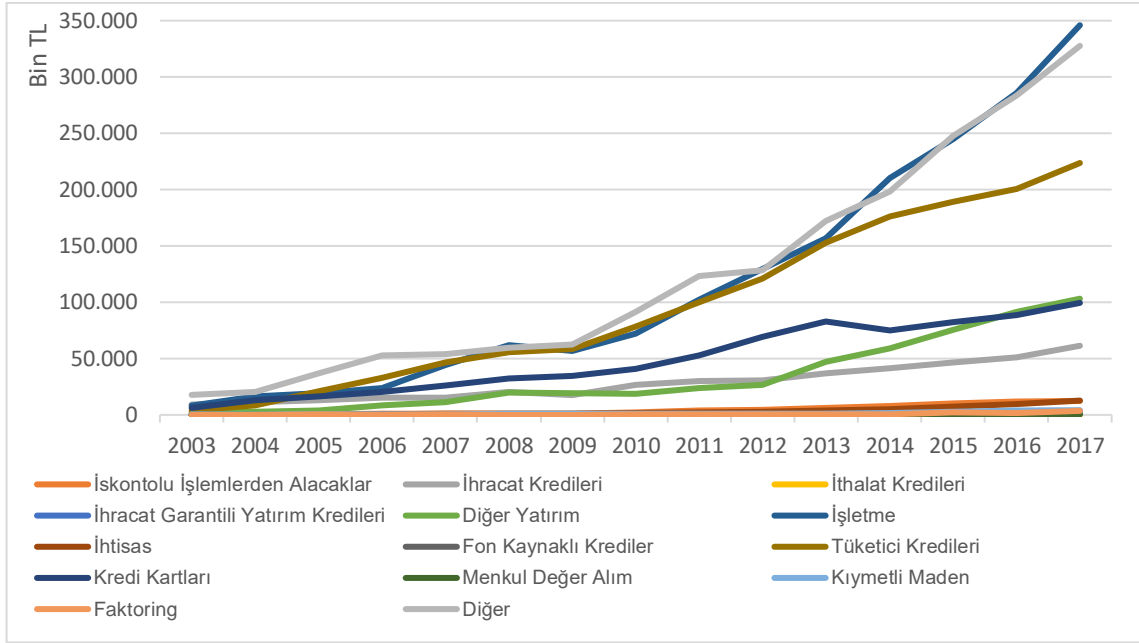
2017/Eylül dönemi için bankacılık sektöründe kullanılmış olan kredi türlerinin gösterildiği Tablo 17'den işletme kredilerinin kamu ve özel bankalarca en çok sağlanan kredi türü olduğu, ikinci sırada ise kamu bankalarında tüketici kredilerinin, özel bankalarda ise diğer kredilerin olduğu görülmektedir. Kredi türlerine ilişkin trend bilgileri Şekil 16'da gösterilmiştir.

Şekil 16: Kredilerin Yıl ve Tür Bazlı Grafikleri

a) Yıl ve Tür Bazlı Olarak Kamu Bankalarınca Sağlanan Kredi Hacmi

b) Yıl ve Tür Bazlı Olarak Özel Bankalarca Sağlanan Kredi Hacmi

Kaynak: BDDK (2017)

Yıllar itibarıyla kamu ve özel sermayeli bankaların kredi türü bazlı portföy gelişiminin gösterildiği Şekil 16 incelendiğinde kredi hacim artışının ciddi anlamda yaşanmaya başlanıldığı 2009 yılı sonrasında kamu sermayeli bankalarca işletme ve ihtisas kredilerinde artış gözlemlenirken, özel sermayeli bankalarda işletme ve ihracat kredilerinde artış gözlemlenmektedir.

Tablo 18: 2017/Eylül Dönemi Banka Türü Bazında Kobi Kredileri

Kobi Türü	Toplam Nakdi Krediler (Milyon TL)		Toplam Gayri Nakdi Krediler (Milyon TL)	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel
Mikro İşletmelere Kullandırılan Krediler	58,098.19	63,310.13	6,281.88	18,336.04
Küçük İşletmelere Kullandırılan Krediler	48,841.95	101,238.38	10,298.65	29,608.71
Orta Büyüklükteki İşletmelere Kullandırılan Krediler	50,107.57	131,449.17	13,184.99	46,966.63
Toplam KOBİ Kredileri	157,047.71	295,997.69	29,765.52	94,911.38

Kaynak: BDDK (2017)

2017/Eylül dönemi için bankacılık sektörünce KOBİ'lere kullanılmış kredilerin incelendiği Tablo 18'den anlaşılacağı üzere az sayıda kamu bankasınca KOBİ'lere kullanılan nakdi kredilerin çoğunluğu karşılanmaktadır. Ancak gayrinakdi kredi özelinde bakıldığında özel bankalarca nakdi kredilere göre daha yüksek bir kullandırım söz konusu olmuştur.

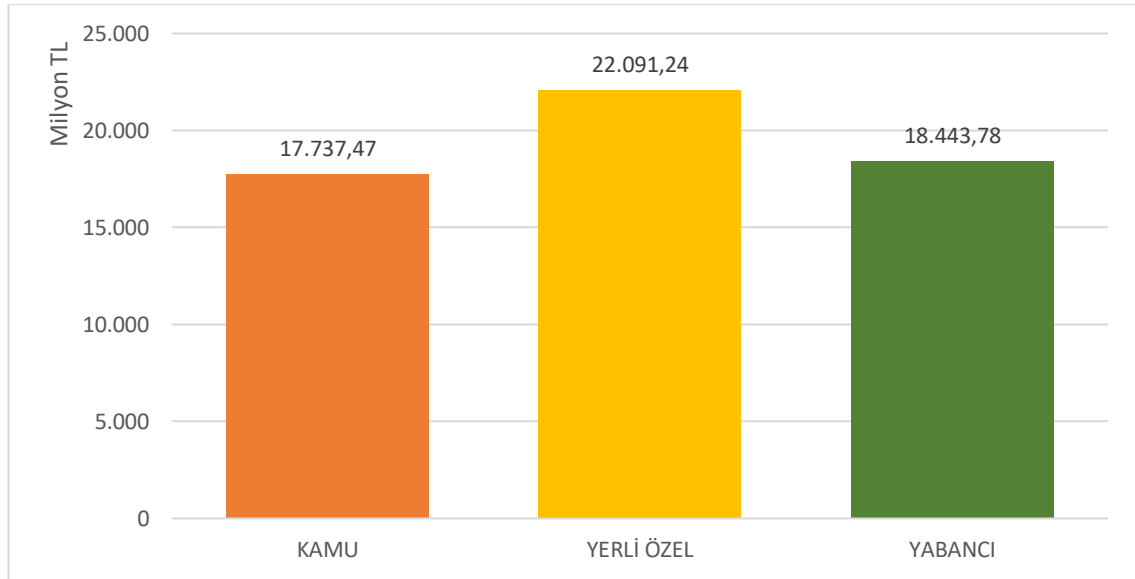
Tablo 19: 2017/Eylül Dönemi Banka Türlerine Göre Tüketici Kredileri

Tüketici Kredi Türü	Kamu (Milyon TL)	Özel (Milyon TL)
Tüketici Kredileri – Konut	79,700	94,229
Tüketici Kredileri – Taşıt	905	4,893
Tüketici Kredileri – İhtiyaç	70,808	117,169
Bireysel Kredi Kartları – Taksitli	4,767	36,721
Bireysel Kredi Kartları – Taksitsiz	6,723	40,310
Takipteki Konut Kredileri	254	516
Takipteki Taşıt Kredileri	52	144
Takipteki İhtiyaç Kredileri	2,305	7,735
Takipteki Bireysel Kredi Kartları	906	5,664
Taksitli Ticari Krediler – İşyeri	2,118	5,096
Taksitli Ticari Krediler – Taşıt	3,108	10,820
Taksitli Ticari Krediler – İhtiyaç	129,150	182,274
Kurumsal Kredi Kartları – Taksitli	1,032	9,436
Kurumsal Kredi Kartları – Taksitsiz	2,270	9,423
Takipteki Taksitli Ticari Krediler – İşyeri	47	115
Takipteki Taksitli Ticari Krediler – Taşıt	246	427
Takipteki Taksitli Ticari Krediler – İhtiyaç	3,088	9,796
Takipteki Kurumsal Kredi Kartları	148	833

Kaynak: BDDK (2017)

2017/Eylül dönemi için bankacılık sektörünce kullanılmış olan tüketici kredi türlerinin gösterildiği Tablo 19'dan bireysel nitelikli krediler açısından konut kredileri kamu bankalarında en yüksek orana sahipken, özel bankalarda ihtiyaç kredilerinin daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Ticari nitelikli kredilerde ise her iki banka türünde de taksitli ticari ihtiyaç kredilerinin en yüksek paya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 17: 2017/Eylül Dönemi İçin Banka Mülkiyetlerine Göre Takip Bakiyeleri

Kaynak: BDDK (2017)

Şekil 17’den görüleceği üzere takip bakiyeleri karşılaştırıldığında en düşük takip bakiyesinin kamu bankalarına ait olduğu anlaşılmaktadır. Kamu banka sayısının diğer bankalara göre düşük olması ve kamu bankalarının özel bankalara nazaran sorunlu hale gelmiş alacaklarını aktiften çıkarmaması hususları bir arada düşünüldüğünde kamu bankalarının aktif kalitelerinin yüksek olduğu düşünülebilir.

4.3 TÜRKİYE’DE BANKA KREDİLERİNİN İKTİSADİ BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ANALİZİ

4.3.1 Kapsam Ve Veri Seti

Türk mevduat bankacılık sektörünün sahip olduğu kredi hacminin iktisadi büyüme üzerine etkisinin sınındığı bu çalışmada 2003:Q1 ile 2017:Q3 dönemini kapsayan çeyreklik veriler kullanılmıştır. Literatür taraması sırasında irdelenen çalışmaların birçoğunda kredi hacmindeki artış ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki yıllık veriler kullanılmak suretiyle çalışmıştır. Ancak bu çalışmada çeyreklik

veriler kullanılmış olup daha geniş bir veri kümesi ve daha yüksek bir serbestlik derecesi ile olası ilişki tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Ekonomik büyümenin göstergesi olarak kullanılan Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH), mevduat bankalarına ait toplam kredi hacmi, kamu ve özel mevduat bankalarına ait kredi hacmi, ticari açıklığın göstergesi olarak ithalat ve ihracat toplamının GSYH içerisindeki payı ve sabit sermaye yatırımlarının göstergesi olarak gayrisafi sabit sermaye oluşumunun GSYH içerisindeki payı serileri TÜFE⁴ ile deflate⁵ edilip censusx12 yöntemi kullanılarak mevsimsel etkiden arındırılmış ve daha sonra ilgili verilerin doğal logaritması alınmıştır. Modelde kullanılan bu değişkenler sırasıyla lgsyh, lsektor, lkamu, lozel, lticariaciklik ve lsabitsermaye olarak isimlendirilmiştir.

Ticari dışa açıklık ve dış ticaret, mukayeseli üstünlüğe sahip olunan alanlarda uzmanlaşma, artan rekabet ve daha geniş bir hedef kitleye hitap eden uluslararası piyasa gibi bazı sonuçlarıyla iktisadi büyüme üzerinde etki yaratabilmektedir. İktisadi büyümeyi konu alan ampirik çalışmaların bir kısmında kontrol değişkeni olarak ticari açıklığın kullanıldığı görülmektedir. Bekaert ve Harvey (2000) ile Levine ve Zervos (1998) ekonomide ticaret sektörünün ağırlığını ve dışa açıklık seviyesini ölçmek için toplam ticaretin (ithalat+ihracat) GSYH'ya oranını ticari açıklığın bir göstergesi olarak modellemelerinde kullanmışlardır. Benzer şekilde kredi hacmi ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin ölçüldüğü çalışmaya konu modelde ticari açıklık kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Voivadas (1973); Dollar (1992); Sachs ve Warner (1995); Frankel ve Romer (1999); Greenaway vd. (2002); Yanıkkaya (2003) ve Brandt (2004) tarafından yapılan çalışmalarda, ticari açıklığın ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği yönünde bulgular elde edilmiştir.

⁴ Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), bir ekonomide tüketicinin satın aldığı malların, hanehalkının bütçelerindeki payına göre ağırlıklandırıp fiyatlarını ölçen endekstir.

⁵ Deflate etmek, cari bir değeri, bir fiyat endeksine (deflatör) bölerek değeri oluşturan miktarları fiyat referans dönemindeki fiyatlarla değerlendirmek ve enflasyondan arındırmaktır.

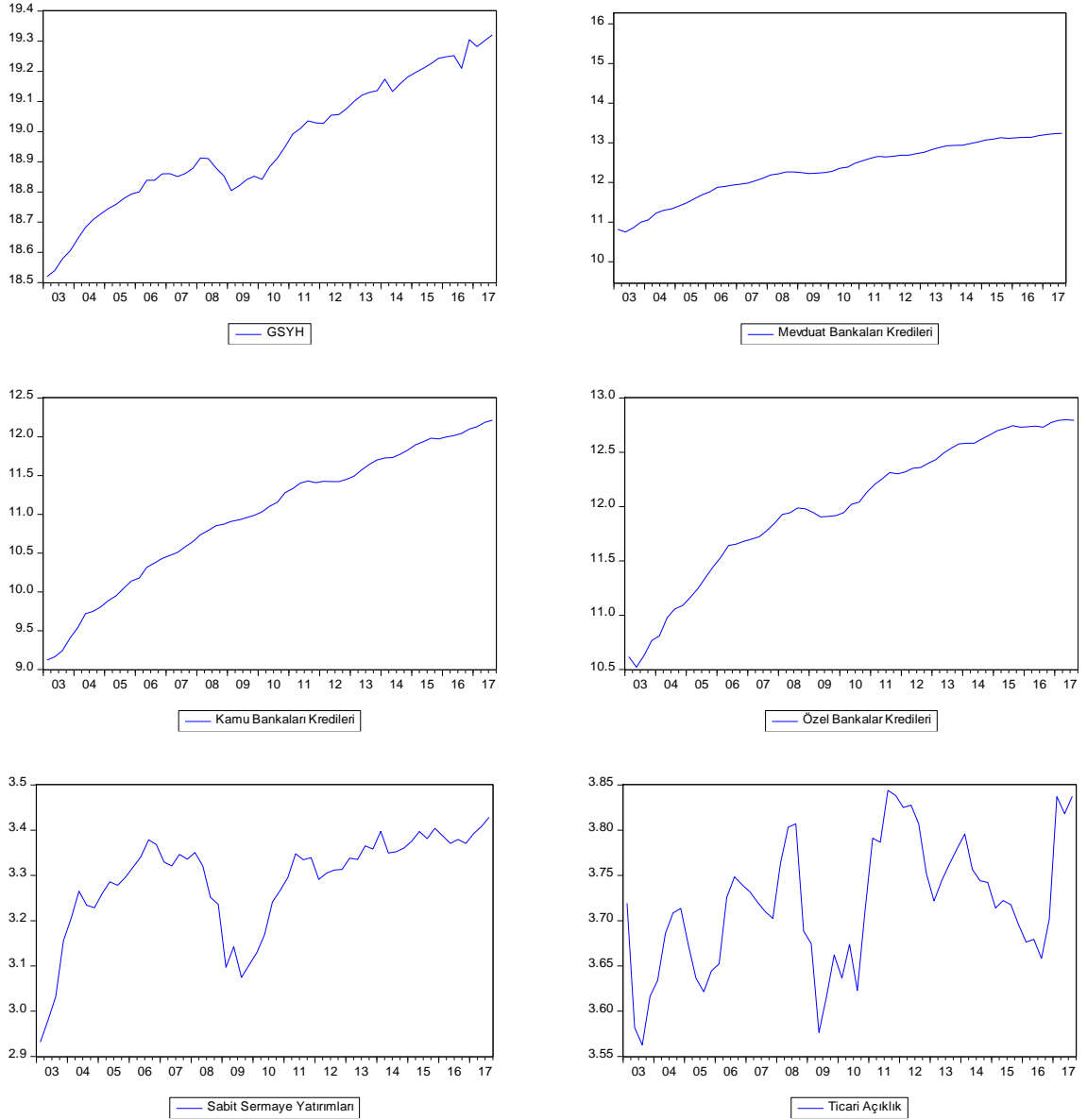
Literatürde iktisadi büyümeyi konu alan çalışmaların bir kısmında da kontrol değişkeni olarak sabit sermaye yatırımlarının kullanıldığı görülmektedir. Sabit sermaye yatırımları ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi test eden bu ampirik çalışmalarda ortak bir sonuca ulaşılamadığı görülmektedir. Örneğin; Blomstrom, Lipse ve Zejan (1996) sabit sermaye yatırımları/GSYH ve makine ve ekipman yatırımları/GSYH değişkenleri ile kişi başına GSYH verilerini kullanarak 1960-1985 yılları için yaptığı analizde fiziki yatırımların iktisadi büyümeyi uyardığına ilişkin herhangi bir tespite ulaşamamışlardır. Bunun aksine iktisadi büyümenin sermaye birikimini uyardığını tespit etmişlerdir. King ve Levine (1993) ise 105 ülke için yaptıkları çalışmada sermaye birikimi iktisadi gelişmenin sadece önemli bir belirleyicisi değil, aynı zamanda iktisadi büyümenin bir özelliği olduğunu ortaya koymuşlardır. Birçok ampirik çalışmada kontrol değişkeni olarak kullanılan fiziksel sermaye yatırımları modele kontrol değişkeni olarak eklenmiştir.

Bağımlı değişken olarak seçilen GSYH, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), bağımsız değişken olarak seçilen kredi hacmi göstergeleri, BDDK; kontrol değişkeni olarak modele alınan tüketici fiyat endeksi ve sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı değişkenleri ise TCMB veri sistemlerinden alınmıştır.

4.3.2 Ampirik Bulgular

Ampirik bulgular için Eviews 10 paket programı tercih edilmiş olup çalışmada kullanılan değişkenlere ait grafikler Şekil 18'de gösterilmiştir.

Şekil 18: Değişkenlere Ait Grafikler

Şekil 18’de modelde kullanılan değişkenlerin mevsimsel etkilerden arındırılmış logaritmik formlarının zaman içerisindeki değişimleri gösterilmektedir. Söz konusu değişimler incelendiğinde serilerin sabite ve genel olarak artan bir seyir içerisinde olmaları sebebiyle trende sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum seriler ile ilgili yapılan regresyon⁶ analizlerinde de teyit edilmektedir.

⁶ Serilerin trend değişkeni ile regresyona tabii tutulması sonucunda trend değişkeninin katsayısının istatistik olarak anlamlı çıktığı görülmüştür.

Zaman serilerinde serilerin durağanlık seviyelerinin saptanması sahte regresyon sorununun engellenmesinde ön koşul olarak kabul edilmektedir. Bu amaçla çalışmada kullanılan serilerin durağanlık seviyelerinin belirlenebilmesi için seyir grafiğinin yanında Dickey Fuller (1981) tarafından geliştirilen genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) ve Phillips ve Perron (1988) tarafından geliştirilen Phillips-Perron (PP) birim kök testleri de uygulanmıştır. Bu testler için gecikme uzunluğu Schwarz Information Criteria (SBC) bilgi kriterine göre belirlenirken maksimum gecikme uzunluğu⁷ çeyreklik seriler kullanıldığından 10 olarak alınmış ve serinin birim kök içerdiği hipotez alternatif duruma göre sınanmıştır. Genişletilmiş Dickey Fuller testi sonuçları Tablo 20’de gösterilmektedir.

Tablo 20: ADF Birim Kök Testleri

Değişken	Düzye Değeri			Birinci Fark		
	Sabitsiz, Trendsiz	Sabit	Sabit, Trend	Sabitsiz, Trendsiz	Sabit	Sabit, Trend
lg syh	4.451	-1.281	-2.552	-3.273 *	-7.954*	-7.958*
l sektor	3.624*	-4.120*	-3.306***	-1.622***	-5.436*	-6.738*
lkamu	2.249**	-4.308*	-2.581	-1.614	-3.111**	-6.965*
lozel	3.412*	-4.103*	-3.084	-3.725*	-5.529*	-6.795*
lsabitsermaye	0.686	-3.630*	-3.990**	-3.611*	-3.682*	-3.717**
lticariaciklik	0.294	-2.257	-2.897	-7.234*	-7.229*	-7.136*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 20’de serilere ilişkin ADF birim kök test sonuçları gösterilmekte olup lg syh ve lticariaciklik serisi düzey değerindeki modellerde durağan çıkmaz iken, birinci farkın alındığı modellerde durağanlaşmakta, l sektor, lkamu, lozel ve lsabitsermaye değişkenleri sabitin olduğu modelde düzey değerinde durağan olmaktadır. Ayrıca değişken Phillips-Perron (PB) testine tabii tutulmuş olup sonuçları aşağıda gösterilmektedir.

⁷ Zaman serileri için maksimum gecikme uzunluğu Schwert (1988)’a göre belirlenmiştir.

Tablo 21: PP Birim Kök Testleri

Değişken	Düzye Değeri			Birinci Fark		
	Sabitsiz, Trendsiz	Sabit	Sabit, Trend	Sabitsiz, Trendsiz	Sabit	Sabit, Trend
Igsyh	4.221	-1.264	-2.670	-6.395*	-7.951*	-7.956*
Isektor	4.919	-3.709*	-1.828	-3.299*	-5.620*	-6.740*
Ikamu	5.969	-4.788*	-3.242***	-2.825*	-5.771*	-7.013*
lozel	4.205	-3.307**	-1.613	-3.892*	-5.790*	-6.797*
Isabitsermaye	1.095	-4.488*	-4.979*	-16.838*	-17.208*	-17.697*
Iticariaciklik	0.268	-2.257	-3.149	-7.234*	-7.231*	-7.137*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir. PP testi bant genişliği ise Newey-West Bandwith dikkate alınarak otomatik olarak seçilmiştir.

Tablo 21'de serilere ilişkin PP birim kök test sonuçları gösterilmekte olup Igsyh ve Iticariaciklik serisi düzey değerindeki modellerde durağan çıkmaz iken, birinci farkın alındığı modellerde durağanlaşmakta, Isektor, Ikamu, lozel ve Isabitsermaye değişkenleri düzey değerindeki modellerde durağan olmaktadır.

4.3.3 Eş Bütünleşme Testi

Eşbütünleşme yönteminin kullanılabilmesi için tüm değişkenlerin eş bütünleşme derecesinin tespit edilmesi gerekmektedir. Değişkenlerin birim kök testine tabii tutulması neticesinde değişkenlerin eş bütünleşme derecelerinin farklı olması sonucuna ulaşılabilir. Bu durumda hem Engle ve Granger (1987) tarafından ortaya konulan Engle ve Granger eşbütünleşme testi hem de Johansen (1988) ve Johansen ve Juselius (1990) tarafından ortaya konulan Johansen eşbütünleşme testinin uygulanması söz konusu olmayacaktır. Bu testlerin kullanılabilmesi için modelde kullanılacak bütün serilerin düzeyde veya aynı derecede farkı alındığında durağan hale gelmeleri, dolayısıyla serilerin bütünleşme derecelerinin aynı olması gerekmektedir. Fakat çalışmaya konu modelde kullanılan ADF ve PP birim kök testlerinde altı değişkenden dördünün (Isektor, Ikamu, lozel ve Isabitsermaye) düzeyde durağan, diğer değişkenlerin

(Igsyh, Iticariaciklik) birinci farkı alındığında durağan oldukları görülmüştür. Bu sebeple Engle-Granger ve Johansen eşbütünleşme yöntemlerinin kullanılması uygun olmayacaktır.

Serilerin birim kök testlerine göre farklı seviyede durağan çıkmaları durumunda Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modeli; seriler arasında eş bütünleşme ilişkisinin araştırılmasına, uzun ve kısa dönem tahminin yapılmasına imkân tanımaktadır. ARDL modeline göre öncelikli olarak farklı seviyede durağan olan seriler arasında sınır testi ile eş bütünleşme ilişkisi araştırılmakta, seriler arasında eş bütünleşme ilişkisi olması durumunda uzun ve kısa dönemli model tahminleri yapılabilmektedir. Sınır testinin gözlem sayısının az olduğu durumlarda dahi güvenilir sonuçlar verebilmesi; ayrıca diğer eş bütünleşme testlerinde olduğu gibi serilerin aynı seviyede durağan olmasının gerekli görülmemesi ARDL modelinin avantajları arasında olup sıklıkla başvurulmasında etkili olmaktadır (Narayan ve Narayan, 2004: 58).

Bununla birlikte ülkemizde 2001 krizi sonrasında alınan önlemler ile dünyada kamu bankalarına yöneltilen birçok eleştirinin aksine sonuçlara ulaşılmıştır. Ülkemizde az sayıda kamu bankası olmasına rağmen bu bankaların sektöre öncülük ettiği görülmüştür. Ekonomiye sağladıkları yararın dışında sektörde rekabetçi şekilde hareket ederek kârlılık ve sermaye yeterliliği anlamında dikkat çeken sonuçlara ulaşmışlardır. Geline nokta kamu bankalarına yüklenen misyon ve incelenen dönemde kredi portföy dağılımı açısından tüketici kredileri, KOBİ kredileri gibi başlıklarda özel bankalar ile kamu bankalarının ayrıştığı hususları dikkate alınarak literatürde fazlaca üzerinde çalışılmamış bir başlık olan bankaların mülkiyetleri açısından farklılıklarını da dikkate alarak kredi ile iktisadi büyüme ilişkisini irdelenmek amaçlanmaktadır.

Mevduat bankalarının toplam kredi hacmi ve iktisadi büyüme serileri arasındaki eş bütünleşme ilişkisinin sınır testi ile incelenmesi için iki model kurulmuştur. Aşağıda yer alan Denklem 1'de tüm mevduat bankalarına ait kredi hacmi (1 nolu model) ile iktisadi büyüme ilişkisi analiz edilirken, Denklem 2'de bankalar mülkiyet

yapılarına göre kamu ve özel sermayeli bankalar olarak ayrılmış ve bu bankalara ait kredi hacmi (2 nolu model) ile iktisadi büyüme arasındaki eş bütünleşme ilişkisi analiz edilmiştir. Söz konusu modeller aşağıda gösterilmiştir.

Denklem 1: Toplam Kredili Model

$$\Delta lgsyh = \beta_0 + \sum_{i=1}^m \beta_1 \Delta lgsyh_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_2 \Delta lsektor_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_3 \Delta lsabitsermaye_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_4 \Delta lticariaciklik_{t-i} + \beta_5 lgsyh_{t-1} + \beta_6 lsektor_{t-1} + \beta_7 lsabitsermaye_{t-1} + \beta_8 lticariaciklik_{t-1} + e_t \quad (1)$$

Denklem 2: Kamu ve Özel Banka Kredileri Ayrımlı Model

$$\Delta lgsyh = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_1 \Delta lgsyh_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_2 \Delta lkamu_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_3 \Delta lozel_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_4 \Delta lsabitsermaye_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_5 \Delta lticariaciklik_{t-i} + \alpha_6 lgsyh_{t-1} + \alpha_7 lkamu_{t-1} + \alpha_8 lozel_{t-1} + \alpha_9 lsabitsermaye_{t-1} + \alpha_{10} lticariaciklik_{t-1} + e_t \quad (2)$$

Yukarıda yazılan (1) ve (2) nolu denklem bağımlı ve bağımsız değişkenlerin gecikmeli farklarını ve bu değişkenlerin bir dönem gecikmeli değerlerini bağımlı değişkenin farkı üzerine regresyona tabi tutulmasına dayanmaktadır.

(1) nolu denklemde eş bütünleşme ilişkisinin varlığına $H_0: \beta_5 = \beta_6 = \beta_7 = \beta_8 = 0$ hipotezine karşılık alternatif hipotez $H_1: \beta_5 \neq \beta_6 \neq \beta_7 \neq \beta_8 \neq 0$ hipotezi; (2) nolu denklemde eş bütünleşme ilişkisinin varlığına $H_0: \alpha_6 = \alpha_7 = \alpha_8 = \alpha_9 = \alpha_{10} = 0$ hipotezine karşılık alternatif hipotez $H_1: \alpha_6 \neq \alpha_7 \neq \alpha_8 \neq \alpha_9 \neq \alpha_{10} \neq 0$ hipotezi F-testi yardımıyla test edilmekte ve karar verilmektedir. Hesaplanan F-istatistiği Pesaran, vd. (2001) tablo kritik değerleriyle karşılaştırılarak eş bütünleşmenin varlığına ya da yokluğuna karar verilir. Hesaplanan F-istatistiği bandın alt sınır değerinin altında kalırsa eş bütünleşme olmadığına, üst sınır değerinin üstünde çıkarsa da eş bütünleşme olduğuna hükmedilir. Alt ve üst sınırlar arasında kalması kararsız kalmayı gerektirmektedir. Sektör ve kamu – özel ayrımı ile

bankaların kredi hacminin incelendiği (1 ve 2) nolu modellerin sınır testi yapılarak sonuçlar sırasıyla Tablo 22’de sunulmaktadır.

Tablo 22: Sınır Testi Sonuçları

Model No	k	F Hesaplanan	Alt Sınır	Üst Sınır
1	3	10.659	5.17	6.36
2	4	13.320	4.40	5.72

Not: k, bağımsız değişken sayısını temsil etmektedir. Kritik değerler %1 önem seviyesi için Pesaran vd. (2001: 300) Tablo C1 (iii)’den alınmıştır.

Tablo 22’den görüleceği üzere, 1 nolu denklem için hesaplanan F istatistik değeri 10.659, 2 nolu denklem için ise 13.320 olarak bulunmuştur. Bu değerler, %1 anlamlılık düzeyinde üst sınırın üzerinde olmasından dolayı her iki modelde de seriler arasında eş bütünleşme olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Seriler arasında eş bütünleşme ilişkisi olması sebebiyle uzun ve kısa dönemli model tahminleri yapılabilmektedir.

4.3.3.1 Granger Nedensellik Analizi Sonuçları

Bir makroekonomik büyüklük üzerinde, herhangi bir değişkenin etkili olup olmadığı, öncelikle nedensellik testleri ile ölçülür. Bu nedenle sistemde yer alan değişkenlerin birbirini etkileyip etkilemediği; etkilediyse bunun ne oranda olduğu ve nedenselliğin hangi yönde olduğunu bulmak için Granger nedensellik analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 23’te gösterilmektedir.

Tablo 23: Granger Nedensellik Test Sonuçları

Değişkenler	Gözlem	F-İstatistiği	Olasılık
H0: Isektor, Igsyh'in Granger nedeni değildir.	43	0.925	0.403
H0: Igsyh, Isektor'ün Granger nedeni değildir.	43	1.631	0.041
H0: Ikamu, Igsyh'in Granger nedeni değildir.	43	1.156	0.322
H0: Igsyh, Ikamu'nun Granger nedeni değildir.	43	0.586	0.042
H0: lozel, Igsyh'in Granger nedeni değildir.	43	0.942	0.396
H0: Igsyh, lozel'in Granger nedeni değildir.	43	1.894	0.031

Granger nedensellik analizinden elde edilen sonuçlar %5 hata payı ile değerlendirildiğinde, Isektor, Ikamu ve lozel değişkenlerin Igsyh değişkeninin nedeni olmadığına ilişkin elde edilen sırasıyla 0.403, 0.322 ve 0.396 sonuçları 0.05 değerinden büyük olduğundan Ho reddedilir. Yani toplam kredilerin, kamu bankaları kredilerinin ve özel bankalar kredilerinin, GSYH üzerinde nedensel etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Böylece ana hipotez reddedilmiş ve alternatif hipotez kabul edilmiştir. Bu durum, kredilerin ekonomik büyümenin nedeni olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla sonuçlar arz öncülü hipotezi desteklemektedir.

4.3.3.2 1 Nolu Denklem İçin ARDL Modeli Kısa ve Uzun Dönem Analizine İlişkin Ampirik Sonuçlar

Seriler arasında eş bütünleşme olduğu sonucuna ulaşılması sebebiyle uzun ve kısa dönemli modeller kurulabilmektedir. Modelin ARDL yöntemi ile belirlenen genel tahmin sonuçları Tablo 24'te görülmektedir.

Tablo 24: 1 Nolu Denklem İçin ARDL (6, 8, 8, 8) Modeli Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
Igsyh(-1)	-0.816339	0.202579	-4.029740	0.0010*
Igsyh(-2)	-0.853387	0.208376	-4.095424	0.0008*
Igsyh(-3)	-0.600603	0.144753	-4.149153	0.0008*
Igsyh(-4)	-0.492952	0.183795	-2.682076	0.0164**
Igsyh(-5)	-0.248567	0.169460	-1.466816	0.1618
Igsyh(-6)	-0.547025	0.152283	-3.592155	0.0024**
Isektor	-0.108547	0.099931	-1.086221	0.2935
Isektor(-1)	0.119726	0.146820	0.815462	0.4268
Isektor(-2)	-0.243069	0.120228	-2.021732	0.0603***
Isektor(-3)	0.267099	0.118011	2.263337	0.0379**

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
Isektor(-4)	-0.256571	0.109243	-2.348621	0.0320**
Isektor(-5)	0.298324	0.103634	2.878642	0.0109**
Isektor(-6)	-0.350551	0.087420	-4.009978	0.0010*
Isektor(-7)	0.188365	0.102594	1.836027	0.0850***
Isektor(-8)	-0.184480	0.077186	-2.390075	0.0295**
Isabitsermaye	0.285013	0.066305	4.298501	0.0006*
Isabitsermaye(-1)	0.638995	0.120039	5.323233	0.0001*
Isabitsermaye(-2)	0.499615	0.147800	3.380352	0.0038*
Isabitsermaye(-3)	0.308270	0.095765	3.219030	0.0054*
Isabitsermaye(-4)	0.288816	0.092305	3.128916	0.0065*
Isabitsermaye(-5)	0.008109	0.100347	0.080813	0.9366
Isabitsermaye(-6)	0.295232	0.092816	3.180848	0.0058*
Isabitsermaye(-7)	-0.037566	0.084354	-0.445342	0.6620
Isabitsermaye(-8)	0.252458	0.084264	2.996035	0.0085*
Iticariaciklik	0.123396	0.054242	2.274928	0.0370**
Iticariaciklik(-1)	0.018536	0.077960	0.237759	0.8151
Iticariaciklik(-2)	-0.050785	0.069334	-0.732472	0.4745
Iticariaciklik(-3)	-0.059987	0.070210	-0.854385	0.4055
Iticariaciklik(-4)	0.072563	0.068715	1.055996	0.3067
Iticariaciklik(-5)	-0.005939	0.071723	-0.082806	0.9350
Iticariaciklik(-6)	0.362284	0.072638	4.987545	0.0001*
Iticariaciklik(-7)	-0.216983	0.092367	-2.349125	0.0320**
Iticariaciklik(-8)	0.172392	0.071837	2.399762	0.0289**
C	78.12593	12.08411	6.465181	0.0000*
@TREND	0.054719	0.008529	6.415653	0.0000*
Tanısal Testler				
R-squared	0.999500	$X^2_{BGAB(1)}$	3.491231(0.0814)	
Adjusted R-squared	0.998436	$X^2_{BGAB(2)}$	2.662952 (0.1047)	
F- İstatistiği	940.0064	X^2_{WDV}	1.306321 (0.2896)	
Durbin-Watson	2.562358	X^2_{JBN}	0.266679 (0.8751)	

Not: ARDL sınır testi yaklaşımı için en uygun gecikme uzunlukları, Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ile belirlenmiştir. *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir. $X^2_{BGAB(1)}$, $X^2_{BGAB(2)}$, X^2_{WDV} , X^2_{JBN} sırasıyla Breusch – Godfrey birinci ve ikinci derece ardışık bağımlılık, White değişken varyans ve Jarque – Berra normallik testi istatistikleridir. Parantez içindeki değerler p olasılık değerlerini göstermekte olup modelde bu istatistikler kabul edilebilir düzeydedir.

Tablo 24'te ARDL (6, 8, 8, 8) modeline ait sonuçlar yansıtılmış olup, tablonun alt kısmında yer alan ulaşılan tanısal test sonuçları da modelin başarılı sonuçlar verdiğini desteklemektedir.

4.3.3.2.1 1 Nolu Denklem İçin Uzun Dönem İlişkisi

Hesaplanan modele bağlı olarak değişkenlerin uzun dönem katsayılarına ulaşılabilmektedir. Seçilen ARDL (6, 8, 8, 8) modelinin uzun dönem katsayılarını görmek için aşağıdaki düzey ilişkisini (Level relationship) gösteren denklem tahmin edilmiştir.

Denklem 3: Toplam Banka Kredileri İçin Uzun Dönem Modeli

$$lgsy_t = \lambda_0 + \lambda_1 lgsy_t + \lambda_2 lsektor_t + \lambda_3 lsabitsermaye_t + \lambda_4 lticariaciklik_t + e_t \quad (3)$$

Tablo 25: 1 Nolu Model İçin ARDL Uzun Dönem Katsayıları

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
Isektor	-0.059	0.007	-8.446	0.0000*
Isabitsermaye	0.557	0.007	81.701	0.0000*
Iticariaciklik	0.091	0.012	7.533	0.0000*

Not: *, %1 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 25'te uzun dönem ARDL (6, 8, 8, 8) modelinin tahmin sonuçlarına dayanılarak hesaplanan uzun dönem katsayıları yer almaktadır. Uzun dönem katsayıları, bağımsız değişkenlerin katsayılarının toplamının, bağımlı değişkenin katsayılarının toplamının 1' den farkına bölünmesiyle hesaplanmıştır (Johnston ve Dinardo, 1997: 245) Uzun dönem katsayı tahminlerine ilişkin bulguların yer aldığı Tablo 25'te gösterilen değişkenlere ait değerler istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Söz konusu değerler dikkate alındığında, mevduat bankaları kredi hacminin ekonomik büyümeyi uzun dönemde negatif yönde etkilediği görülmektedir. Sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı değişkeninin katsayısının pozitif işarete sahip olması, beklenen bir durum olmakla birlikte bu değişkenin ekonomik büyümeye destek verdiğinin de bir işaretidir. Ayrıca ticari açıklığın da iktisadi büyüme üzerindeki pozitif yönlü etkisi olduğu görülmektedir. Modele göre uzun dönemde diğer değişkenler sabitken mevduat bankaları

toplam kredi hacminde meydana gelecek %1'lik artışın GSYH'ı %0.06 düşüreceği, sabit sermaye yatırımlarında meydana gelecek %1'lik artışın GSYH'ı %0.56 arttıracığı ve ticari dışa açıklık oranındaki %1'lik artışın GSYH'ı %0.09 arttıracığı tespit edilmiştir.

4.3.3.2.2 1 Nolu Denklem İçin Kısa Dönem İlişkisi

ARDL modelinin uzun döneme ait katsayıları elde edildikten sonra kısa dönem tahmini de yapılabilmektedir. 1 nolu denklemde bulunan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin gecikmelerinin farkları (Δ) bağımlı ve bağımsız değişkenlerdeki her gecikmenin farkı sebebiyle kısa dönemde bağımlı değişkenin ne kadar etkilendiğini gösterecektir (Süslü ve Bekmez, 2010). Değişkenler arasında kısa dönem ilişkisi analizini gerçekleştirmek için yukarıda belirtilen düzey ilişkisi dikkate alınacak şekilde aşağıda belirtilen hata düzeltme modeli tahmin edilmiştir.

Denklem 4: Toplam Banka Kredileri İçin Kısa Dönem Modeli

$$\Delta lgsyh = \beta_0 + \sum_{i=0}^m \beta_1 \Delta lgsyh_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_2 \Delta lsektor_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_3 \Delta lsabitsermaye_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_4 \Delta lticariaciklik_{t-i} + \beta_5 ECT_{t-1} + e_t \quad (4)$$

Modelde ECT_{t-1} terimi, hata düzeltme terimi olup; uzun dönem ilişkisinden elde edilen hata terimleri serisinin bir dönem gecikmesini göstermektedir. Söz konusu değişkenin katsayısı, kısa dönemdeki sapmaların ne kadarının bir dönem sonra düzeleceğini gösterir. ECT_{t-1} katsayısının işaretinin negatif olması, kısa dönemde, seriler arasında oluşacak sapmaların uzun dönem denge değerine yaklaşacağını, pozitif olması ise serilerin uzun dönem denge değerinden uzaklaşacağını ifade etmektedir.

Tablo 26: 1 Nolu Hata Düzeltme Modeli Kısa Dönem Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
C	78.126	10.974	7.119	0.000*
@TREND	0.055	0.008	7.110	0.000*
D(lgsyh(-1))	2.743	0.502	5.463	0.000*
D(lgsyh(-2))	1.889	0.365	5.169	0.000*
D(lgsyh(-3))	1.289	0.289	4.464	0.000*
D(lgsyh(-4))	0.796	0.192	4.139	0.001*
D(lgsyh(-5))	0.547	0.138	3.967	0.001*
D(lsektor)	-0.109	0.080	-1.365	0.191
D(lsektor(-1))	0.281	0.090	3.132	0.006*
D(lsektor(-2))	0.038	0.071	0.535	0.600
D(lsektor(-3))	0.305	0.072	4.236	0.001*
D(lsektor(-4))	0.048	0.073	0.664	0.516
D(lsektor(-5))	0.347	0.062	5.612	0.000*
D(lsektor(-6))	-0.004	0.064	-0.061	0.952
D(lsektor(-7))	0.184	0.062	2.995	0.009*
D(lsabitsermaye)	0.285	0.049	5.765	0.000*
D(lsabitsermaye(-1))	-1.615	0.304	-5.316	0.000*
D(lsabitsermaye(-2))	-1.115	0.213	-5.224	0.000*
D(lsabitsermaye(-3))	-0.807	0.171	-4.725	0.000*
D(lsabitsermaye(-4))	-0.518	0.138	-3.760	0.002*
D(lsabitsermaye(-5))	-0.510	0.088	-5.795	0.000*
D(lsabitsermaye(-6))	-0.215	0.076	-2.815	0.012**
D(lsabitsermaye(-7))	-0.252	0.073	-3.457	0.003*
D(lticariaciklik)	0.123	0.045	2.717	0.015**
D(lticariaciklik(-1))	-0.274	0.054	-5.047	0.000*
D(lticariaciklik(-2))	-0.324	0.063	-5.129	0.000*
D(lticariaciklik(-3))	-0.384	0.070	-5.466	0.000*
D(lticariaciklik(-4))	-0.312	0.068	-4.584	0.000*
D(lticariaciklik(-5))	-0.318	0.062	-5.104	0.000*
D(lticariaciklik(-6))	0.045	0.061	0.735	0.473
D(lticariaciklik(-7))	-0.172	0.057	-3.020	0.008*
CointEq(-1)	-4.559	0.641	-7.116	0.000*
Tanısal Testler				
R-squared	0.973787			
Adjusted R-squared	0.931019			
F- istatistiği	22.76888 (0.000000)			
Durbin-Watson	2.562358			

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Kısa dönem ilişkileri yansıtan bulgular Tablo 26'da gösterilmiştir. Hata düzeltme teriminin katsayısı istatistiki olarak anlamlı ve beklenildiği şekilde negatiftir. Bahse konu terimin katsayısı (-4.56) mutlak değer olarak birden büyüktür. Bu durumda, Narayan ve Smyth'e (2006) göre model dalgalı olarak uzun dönem denge düzeyine yakınsayacaktır. Sonuçta modelin hata düzeltme terimi çalışmaktadır. Yani uzun dönemde birlikte hareket eden seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmalar ortadan kalkmakta ve seriler tekrar uzun dönemde

denge değerine yakınsamaktadır. Bu yaklaşıma göre kısa dönemde karşılaşılabilecek herhangi bir şok veya beklenmeyen etkinin uzun dönemde her yıl %4.56 oranında düzeltilerek dengeye ulaşılacağı ileri sürülebilir. Değişkenlere ait dönemler itibarıyla çok sayıda katsayısı bulunması ve söz konusu katsayıların bir birbirlerinden farklı sonuçlar göstermesi nedeniyle modele Wald testi uygulanmıştır. Sıfır hipotezi, kredi hacim değişkenlerinden iktisadi büyümeye doğru bir nedenselliğin olmadığı yönündedir. Elde edilen sonuçlar Tablo 27'de gösterilmiştir.

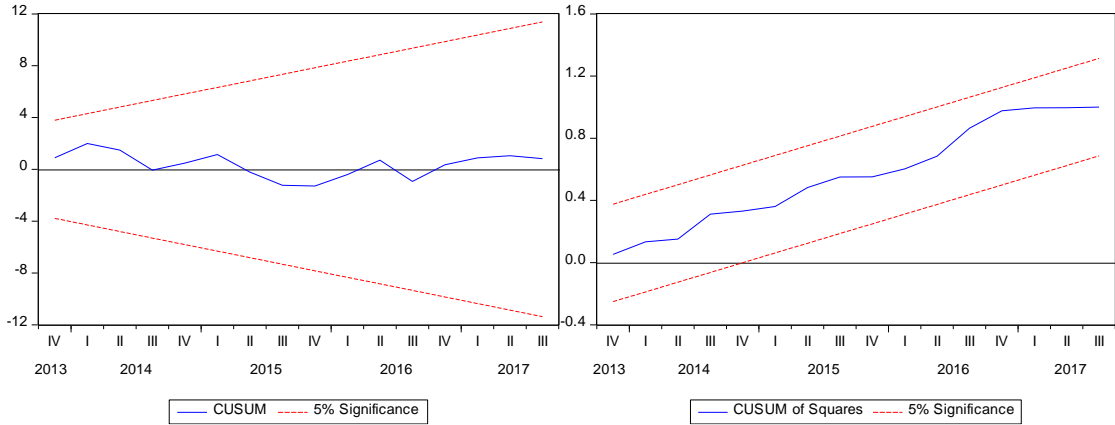
Tablo 27: 1 Nolu Model İçin Kısa Dönem Katsayılar ve Wald Testi Sonuçları

Değişken	Katsayı	F-Testi	Olasılık
İsektor	1.090	4.937	0.003*
İticariaciklik	-1.616	9.118	0.000*
İsabitsermaye	-4.748	14.877	0.000*

Not: *, %1 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Kısa dönem katsayı tahminlerine ilişkin bulguların yer aldığı Tablo 27'de gösterilen değerler dikkate alındığında, mevduat bankaları kredi hacminde meydana gelen %1'lik değişimin İktisadi büyümenin göstergesi olarak seçilen GYSH üzerinde %1.09'luk bir artışa neden olacağı sonucuna ulaşılmış olup bu husus istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Kontrol değişkeni olarak modele eklenen toplam ticaret ve sabit sermaye yatırımlarının GSYH'a oranı değişkenlerinin GSYH'a olan etkisi istatistiki olarak anlamlı bulunmuş olup bahse konu değişkenlerde meydana gelen %1'lik değişimlerin sırasıyla ters yönlü olarak %1.62 ve %4.75'lik değişimlere neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Şekil 19'da Brown vd. (1975) tarafından uzun dönem modeli katsayıların istikrarının testi için önerilen CUSUM ve CUSUMQ test sonuçları gösterilmektedir.

Şekil 19: 1 Nolu ARDL Modeli İçin CUSUM ve CUSUMSQ

Şekil 19'da uzun dönem ARDL modelinde elde edilen değişkenlerin katsayılarının %5 anlamlılık düzeyinde kritik sınırlar içinde yer aldığı ve uzun dönem katsayılarının istikrarlı olduğu görülmektedir. İkinci aşamada kamu ve özel banka ayrımı ile mevduat bankaları kredi hacminin incelendiği (2) nolu denkleme ilişkin yapılan tahminler yer almaktadır.

4.3.3.3 2 Nolu Denklem İçin ARDL Modeli Kısa ve Uzun Dönem Analizine İlişkin Ampirik Sonuçlar

2 nolu denkleme ait seriler arasında eş bütünleşme olduğu sonucuna ulaşılması sebebiyle uzun ve kısa dönemli modeller kurulabilmektedir. Modelin ARDL yöntemi ile belirlenen genel tahmin sonuçları Tablo 28'de görülmektedir.

Tablo 28: 2 Nolu Denklem İçin ARDL (8, 5, 8, 8, 6) Modeli Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
lg syh(-1)	-1.387	0.245	-5.651	0.000*
lg syh(-2)	-1.691	0.336	-5.028	0.001*
lg syh(-3)	-1.423	0.256	-5.570	0.000*
lg syh(-4)	-1.308	0.337	-3.888	0.003*
lg syh(-5)	-0.701	0.234	-2.993	0.014**
lg syh(-6)	-1.185	0.299	-3.964	0.003*
lg syh(-7)	-1.031	0.295	-3.490	0.006*
lg syh(-8)	-0.611	0.255	-2.394	0.038**
lkamu	0.249	0.170	1.462	0.174
lkamu(-1)	-0.351	0.199	-1.764	0.108
lkamu(-2)	-0.415	0.147	-2.818	0.018**
lkamu(-3)	-0.114	0.149	-0.769	0.460

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
lkamu(-4)	0.223	0.232	0.962	0.359
lkamu(-5)	-0.492	0.192	-2.559	0.028**
lozel	-0.192	0.176	-1.086	0.303
lozel(-1)	0.432	0.282	1.535	0.156
lozel(-2)	-0.219	0.211	-1.040	0.323
lozel(-3)	0.546	0.245	2.230	0.050**
lozel(-4)	-0.297	0.298	-0.996	0.343
lozel(-5)	0.711	0.281	2.526	0.030**
lozel(-6)	-0.424	0.133	-3.180	0.010*
lozel(-7)	0.333	0.152	2.194	0.053***
lozel(-8)	-0.306	0.127	-2.421	0.036**
Isabitsermaye	0.139	0.133	1.038	0.324
Isabitsermaye(-1)	0.919	0.225	4.084	0.002*
Isabitsermaye(-2)	0.796	0.191	4.172	0.002*
Isabitsermaye(-3)	0.748	0.145	5.143	0.000*
Isabitsermaye(-4)	0.676	0.165	4.090	0.002*
Isabitsermaye(-5)	0.296	0.147	2.009	0.072***
Isabitsermaye(-6)	0.500	0.129	3.868	0.003*
Isabitsermaye(-7)	0.496	0.156	3.180	0.010*
Isabitsermaye(-8)	0.452	0.149	3.034	0.013**
Iticariaciklik	0.001	0.061	0.013	0.990
Iticariaciklik(-1)	0.214	0.106	2.023	0.071***
Iticariaciklik(-2)	0.056	0.085	0.655	0.527
Iticariaciklik(-3)	-0.215	0.102	-2.102	0.062***
Iticariaciklik(-4)	-0.180	0.103	-1.749	0.111
Iticariaciklik(-5)	-0.066	0.098	-0.676	0.515
Iticariaciklik(-6)	0.390	0.081	4.803	0.001*
C	177.453	32.385	5.480	0.000*
@TREND	0.127	0.024	5.332	0.000*
Tanısal Testler				
R-squared	0.999705	$X^2_{BGAB(1)}$	1.970521 (0.1939)	
Adjusted R-squared	0.998527	$X^2_{BGAB(2)}$	2.488190 (0.1445)	
F- İstatistiği	848.3102	X^2_{WDV}	0.744858 (0.7579)	
Durbin-Watson	2.552076	X^2_{JBN}	0.870994 (0.6469)	

Not: ARDL sınır testi yaklaşımı için en uygun gecikme uzunlukları, Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ile belirlenmiştir. *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir. $X^2_{BGAB(1)}$, $X^2_{BGAB(2)}$, X^2_{WDV} , X^2_{JBN} sırasıyla Breusch – Godfrey birinci ve ikinci derece ardışık bağımlılık, White değişken varyans ve Jarque – Berra normallik testi istatistikleridir. Parantez içindeki değerler p olasılık değerlerini göstermekte olup modelde bu istatistikler kabul edilebilir düzeydedir.

Tablo 28’de ARDL (8, 5, 8, 8, 6) modeline ait sonuçlar yansıtılmış olup, ulaşılan tanısal test sonuçları da modelin başarılı sonuçlar verdiğini desteklemektedir.

4.3.3.3.1 2 Nolu Denklem İçin Uzun Dönem İlişkisi

Hesaplanan modele bağlı olarak değişkenlerin uzun dönem katsayısı, işareti ve anlamlılığına ulaşılabilmektedir. Modelin düzeyde tahmin edilmesi, uzun dönem ilişki katsayılarını verecektir.

Denklem 5: Kamu ve Özel Banka Kredileri İçin Uzun Dönem Modeli

$$lgsyh = \epsilon_0 + \epsilon_2 lgsyh_t + \epsilon_1 lkamu_t + \epsilon_3 lozel_t + \epsilon_4 lsabitsermaye_t + \epsilon_5 lticariaciklik_t + e_t(5)$$

Tablo 29: 2 Nolu Model İçin ARDL Uzun Dönem Katsayıları

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
lkamu	-0.087	0.015	-5.963	0.000*
lozel	0.057	0.020	2.873	0.017**
lsabitsermaye	0.486	0.013	38.672	0.000*
lticariaciklik	0.019	0.015	1.279	0.230

Not: *, ** sırasıyla %1 ve %5 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 29'da uzun dönem ARDL (8, 5, 8, 8, 6) modelinin tahmin sonuçlarına dayanılarak hesaplanan uzun dönem katsayıları yer almaktadır. Uzun dönem katsayıları, bağımsız değişkenlerin katsayılarının toplamının, bağımlı değişkenin katsayılarının toplamının 1' den farkına bölünmesiyle hesaplanmıştır (Johnston ve Dinardo, 1997: 245) Uzun dönem katsayı tahminlerine ilişkin bulguların yer aldığı Tablo 29'da gösterilen ticari açıklığın göstergesi olan değişken dışındaki değişkenlere ait değerler istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Söz konusu katsayılar dikkate alındığında, kamu bankalarına ait kredi hacminin ekonomik büyümeyi uzun dönemde negatif yönde, özel bankalara ait kredi hacminin ise pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı değişkeninin katsayısının pozitif işarete sahip olması, beklenen bir durum olmakla birlikte bu değişkenin iktisadi büyümeye destek verdiğinin de bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca ticari açıklığın da iktisadi büyüme

üzerindeki pozitif yönlü etkisi olduğu görülmektedir. Modele göre uzun dönemde diğer değişkenler sabitken kamu bankalarına ait toplam kredi hacminde meydana gelecek %1'lik artışın GSYH'ı %0.09 düşüreceği, özel bankalara ait toplam kredi hacminde meydana gelecek %1'lik artışın ise GSYH'ı %0.06 arttıracığı, benzer şekilde sabit sermaye yatırımlarında meydana gelecek %1'lik artışın GSYH'ı %0.49 arttıracığı ve istatistiki olarak anlamlı bulunmayan ticari dışa açıklık oranındaki %1'lik artışın ise GSYH'ı %0.02 arttıracığı tespit edilmiştir. ARDL modelinin uzun döneme ait katsayıları elde edildikten sonra kısa dönem tahmini de yapılabilmektedir.

4.3.3.3.2 2 Nolu Denklem İçin Kısa Dönem İlişkisi

ARDL modelinin uzun döneme ait katsayıları elde edildikten sonra kısa dönem tahmini de yapılabilmektedir. 2 nolu denklemde bulunan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin gecikmelerinin farkları (Δ) bağımlı ve bağımsız değişkenlerdeki her gecikmenin farkı sebebiyle kısa dönemde bağımlı değişkenin ne kadar etkilendiğini gösterecektir (Süslü ve Bekmez, 2010). Değişkenler arasında kısa dönem ilişkisi analizini gerçekleştirmek için yukarıdaki düzey ilişkisi ile bağlantılı olarak aşağıdaki hata düzeltme modeli tahmin edilmiştir.

Denklem 6: Kamu ve Özel Banka Kredileri İçin Kısa Dönem Modeli

$$\Delta \lg syh_{tt} = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_1 \Delta \lg syh_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_2 i \Delta \lg kamu_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_3 i \Delta \lg özel_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_4 i \Delta \lg sabitsermaye_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_5 i \Delta \lg ticariaciklik_{t-i} + \alpha_6 ECT_{t-1} + e_t \quad (6)$$

Tablo 30: 2 Nolu Hata Düzeltme Modeli Kısa Dönem Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
C	177.453	18.368	9.661	0.000*
@TREND	0.127	0.013	9.646	0.000*
D(lgsyh(-1))	7.949	0.934	8.507	0.000*
D(lgsyh(-2))	6.259	0.753	8.317	0.000*
D(lgsyh(-3))	4.836	0.621	7.790	0.000*
D(lgsyh(-4))	3.527	0.485	7.269	0.000*
D(lgsyh(-5))	2.827	0.390	7.250	0.000*

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	t-istatistiği	Olasılık
D(lgsyh(-6))	1.642	0.240	6.835	0.000*
D(lgsyh(-7))	0.611	0.152	4.035	0.002*
D(lkamu)	0.249	0.098	2.552	0.029**
D(lkamu(-1))	0.798	0.109	7.321	0.000*
D(lkamu(-2))	0.383	0.079	4.854	0.001*
D(lkamu(-3))	0.269	0.069	3.915	0.003*
D(lkamu(-4))	0.492	0.126	3.914	0.003*
D(lozel)	-0.192	0.113	-1.698	0.120
D(lozel(-1))	-0.344	0.088	-3.921	0.003*
D(lozel(-2))	-0.563	0.111	-5.083	0.001*
D(lozel(-3))	-0.017	0.092	-0.189	0.854
D(lozel(-4))	-0.314	0.124	-2.530	0.030**
D(lozel(-5))	0.397	0.081	4.873	0.001*
D(lozel(-6))	-0.027	0.051	-0.524	0.612
D(lozel(-7))	0.306	0.068	4.506	0.001*
D(Isabitsermaye)	0.139	0.064	2.157	0.056***
D(Isabitsermaye(-1))	-3.964	0.450	-8.810	0.000*
D(Isabitsermaye(-2))	-3.168	0.370	-8.571	0.000*
D(Isabitsermaye(-3))	-2.420	0.306	-7.908	0.000*
D(Isabitsermaye(-4))	-1.744	0.261	-6.668	0.000*
D(Isabitsermaye(-5))	-1.448	0.188	-7.702	0.000*
D(Isabitsermaye(-6))	-0.948	0.145	-6.540	0.000*
D(Isabitsermaye(-7))	-0.452	0.110	-4.106	0.002*
D(lticariaciklik)	0.001	0.044	0.018	0.986
D(lticariaciklik(-1))	0.016	0.042	0.370	0.719
D(lticariaciklik(-2))	0.071	0.042	1.705	0.119
D(lticariaciklik(-3))	-0.144	0.049	-2.909	0.016**
D(lticariaciklik(-4))	-0.323	0.065	-4.954	0.001*
D(lticariaciklik(-5))	-0.390	0.060	-6.445	0.000*
CointEq(-1)*	-10.336	1.070	-9.656	0.000
Tanısal Testler				
R-squared	0.984566			
Adjusted R-squared	0.944879			
F- istatistiği	224.4755 (0.000000)			
Durbin-Watson	2.552076			

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Kısa dönem ilişkileri yansıtan bulgular Tablo 30'da gösterilmiştir. Hata düzeltme teriminin katsayısı istatistiki olarak anlamlı ve beklenildiği şekilde negatiftir. Bahse konu terimin katsayısı (-10.34) mutlak değer olarak birden büyüktür. Dolayısıyla model dalgalı olarak uzun dönem denge düzeyine yakınsayacaktır. Sonuçta modelin hata düzeltme terimi çalışmaktadır. Bu yaklaşıma göre kısa dönemde karşılaşılabilecek herhangi bir şok veya beklenmeyen etkinin uzun dönemde her yıl %10.34 oranında düzeltilerek dengeye ulaşılacağı ileri sürülebilir. Değişkenlere ait dönemler itibarıyla çok sayıda katsayısı bulunması ve söz konusu katsayıların

bir birbirlerinden farklı sonuçlar göstermesi nedeniyle modele Wald testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 31'de gösterilmiştir.

Tablo 31: 2 Nolu Model İçin Kısa Dönem Katsayılar ve Wald Testi Sonuçları

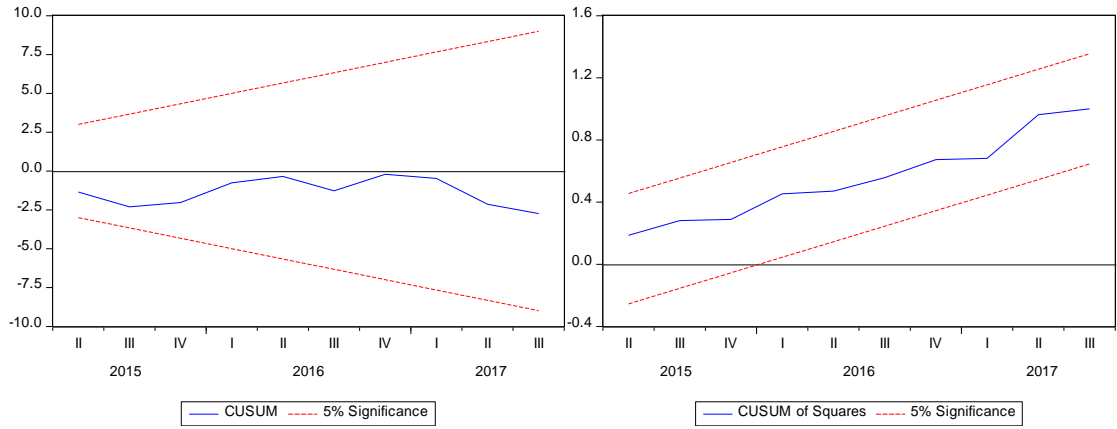
Değişken	Katsayı	F-Testi	Olasılık
lkamu	2.190	2.973	0.067***
lozel	-0.754	4.104	0.020**
lsabitsermaye	-14.005	12.282	0.000*
lticariaciklik	-0.769	7.400	0.003*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Kısa dönem katsayı tahminlerine ilişkin bulguların yer aldığı Tablo 31'de gösterilen tüm değişkenlere ait değerler istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Söz konusu sonuçlar dikkate alındığında, kamu bankalarına ait kredi hacminin kısa dönemde iktisadi büyümeyi pozitif yönde, özel bankalara ait kredi hacminin negatif yönde etkilediği görülmektedir. Kontrol değişkeni olarak modelde dikkate alınan sabit sermaye yatırımlarının ve toplam ticaretin GSYH içerisindeki payı alınarak bulunan değişkenlerin ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucu bulunmuştur. Modele göre diğer değişkenler sabit iken kısa dönemde kamu bankaları kredi hacminde meydana gelecek %1'lik artışın iktisadi büyümenin göstergesi olarak seçilen GYSH üzerinde %2.19'luk bir artışa, özel banka kredi hacmindeki %1'lik artışın ise GSYH üzerinde %0.75'lik bir düşüşe neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Sabit sermaye yatırımları ve ticari açıklık değişkenlerinde meydana gelecek %1'lik değişimin ise sırasıyla ters yönlü olarak %14 ve %0.77'lik değişimlere neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır.⁸ Şekil 20'de Brown vd. (1975) tarafından uzun dönem modeli katsayıların istikrarının testi için önerilen CUSUM ve CUSUMQ test sonuçları gösterilmektedir.

⁸ Modele Tüfe kontrol değişkeni olarak eklendiğinde de sonuçların benzer şekilde çıktığı tespit edilmiştir.

Şekil 20: 2 Nolu ARDL Modeli İçin CUSUM ve CUSUMSQ

Şekil 20’de uzun dönem ARDL modelinde elde edilen değişkenlerin katsayılarının %5 anlamlılık düzeyinde kritik sınırlar içinde yer aldığı ve uzun dönem katsayılarının istikrarlı olduğu görülmektedir.

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, kamu bankalarına ait kredi hacmi açısından ulaşılan sonuçların, mevduat bankaları toplam kredilerinin incelendiği ilk modeldeki sonuçlar ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla kamu bankalarının az sayıda olmasına rağmen piyasa yapıcı rolü ve sahip olduğu kredi hacmi nedeniyle sektörü etkilediği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Çalışmada ulaşılan kısa ve uzun dönemde farklı yönde oluşan sonuçların Apaydın (2018) tarafından kredi türlerini konu alan çalışmanın kısa dönem katsayılarının, uzun dönem katsayıları ile uyumlu olmadığı sonuçları ile paralel olduğu söylenebilir. Diğer yandan uzun dönemde kamu bankalarının kredi hacmi ile büyüme arasında ters yönlü ilişki bulunması La Porta (2002) ve Körner ve Schnabel (2011) tarafından öne sürülen ve bankaların kamu sahipliğinin uygulanan sosyal ve iktisadi politikalara bağlı şekilde ekonomik büyüme üzerine ters yönde etki ettiği dönemlerin olabileceği tezi ile uyumlu olduğu görülmektedir. Özel bankalarca verilen kredilerin iktisadi büyüme üzerinde yarattığı etki ile ilgili tespit edilen bulguların ise King ve Levine (1993), Ghirmay (2005), McCaig ve Stengos (2005) ve Begeç (2015)’in kredi hacmi ve iktisadi büyüme değişkenleri

ile yaptığı çalışmalarda ulaştığı kredi hacmindeki artışın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonuçları ile bir anlamda paralellik gösterdiği ifade edilebilir.

SONUÇ

Bankacılık sektörü veya genel olarak finans sektörü, kaynakların etkin dağılımını sağlamak yolu ile ekonomik büyümeye katkı yapabilmektedir. Bu ilişkiyi analiz etmek için farklı göstergeler kullanılmıştır. Bunlardan birisi banka kredileri ile ekonomik büyüme ilişkisini incelemektir. Yapılan çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılmış, bankaların mülkiyet yapıları ile ilgili de farklı görüşler ortaya atılmıştır. Kamu bankalarının varlığının krediye ulaşmada avantaj sağlamaları, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde ekonomiye daha fazla kredi vererek ekonomik istikrarı sağlamada rol oynamaları gibi olumlu görüşler yanında, kamu bankalarının üretken projelere destek sağlamak yerine kamuyu finanse ettikleri, politik tercihlere duyarlı olmaları gibi nedenlerle ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilecekleri görüşleri literatürde yer almaktadır.

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinin 2003:1-2017:3 dönemi verilerinden yararlanarak mevduat bankaları kredi hacminin iktisadi büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Yukarıdaki tartışmalardan hareketle bu ilişki, kamu ve özel sermayeli bankalar ayrımı yapılarak da incelenmiştir. Yapılan çalışmada toplam kredi hacmi ile kamu ve özel bankaların kredi hacimlerinin doğal logaritması (lsektor, lkamu, lozel), ekonomik büyümenin göstergesi olarak GSYH'in doğal logaritması (lgsyh), kontrol değişkeni olarak alınan sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payının (lsabitsermaye) ve toplam ticaretin GSYH içerisindeki payının doğal logaritması (lticariaciklik) değişkenleri kullanılmıştır. ADF ve PP testi birim kök sonuçlarına göre lgsyh değişkeninin birinci farkı alındıktan sonra, lsektor, lkamu, lozel, lsabitsermaye değişkenlerinin ise düzey değerinde durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Serilerin farklı seviyede durağan çıkması nedeniyle Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ve serilerin aynı düzeyde durağan olmasını gerektirmeyen sınır testi yaklaşımı ile seriler arasında eş bütünleşme ilişkisi araştırılmıştır. Mevduat bankalarına ait toplam kredi hacmi ve kamu, özel sermayeli bankalar ayrımında kredi hacminin değerlendirildiği iki model kurulmak suretiyle değişkenler arasındaki ilişki irdelenmiştir. Her iki model için sınır testi

sonuçlarına göre seriler arasında eş bütünleşme ilişkisinin varlığı neticesinde ARDL yöntemiyle uzun ve kısa dönem model tahmini yapılmıştır.

Yapılan tahminlerde mevduat bankaları toplam kredi hacminin iktisadi büyümenin bir göstergesi olan GSYH üzerindeki kısa dönemli etkisinin pozitif, uzun dönemli etkisinin ise negatif yönde olduğu sonucuna ulaşılmış olup bu sonuçlar istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, uzun dönem için mevduat bankaları toplam kredi hacmindeki %1'lik bir artış, iktisadi büyümeyi %0.06 oranında düşürmektedir. Modele kontrol değişkeni olarak eklenen sabit sermaye yatırımlarında ve ticari dışa açıklık oranındaki diğer değişkenler sabitken meydana gelecek %1'lik artışın GSYH'ı sırasıyla %0.56 ve %0.09 arttıracığı tespit edilmiştir.

Kısa dönemde mevduat bankaları kredi hacminde meydana gelen %1'lik değişimin iktisadi büyümenin göstergesi olarak seçilen GYSH üzerinde %1.09'luk bir artışa neden olacağı sonucuna ulaşılmış olup bu husus istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Kontrol değişkeni olarak modele eklenen toplam ticaret ve sabit sermaye yatırımlarının GSYH'a oranı değişkenlerinin GSYH'a olan etkisi istatistiki olarak anlamlı bulunmuş olup bahse konu değişkenlerde meydana gelen %1'lik değişimlerin sırasıyla ters yönlü olarak %1.62 ve %4.75'lik değişimlere neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Modelin hata düzeltme katsayısı beklenildiği gibi negatif ve anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar uzun dönem denge düzeyine dalgalı bir şekilde yakınsamaktadır. Bu sebeple kısa dönemde karşılaşılabilecek herhangi bir şok veya beklenmeyen etkinin uzun dönemde her çeyreklik dönemde %4.56 oranında düzeltilerek dengeye ulaşılacağı ileri sürülebilmektedir.

Kamu ve özel sermayeli banka ayrımını dikkate alarak yaptığımız tahminde uzun dönemde kamu bankalarına ait toplam kredi hacmindeki %1'lik bir artışın, iktisadi büyümeyi %0.09 oranında düşüreceği, özel bankalara ait toplam kredi hacminde meydana gelecek %1'lik artışın ise GSYH'ı %0.06 arttıracığı, modele kontrol değişkeni olarak eklenen sabit sermaye yatırımlarında ve ticari dışa açıklık

oranındaki diğer değişkenler sabitken meydana gelecek %1'lik artışın GSYH'ı sırasıyla %0.06 ve %0.49 arttıracığı tespit edilmiştir. Söz konusu değişkenlerden sadece ticari açıklık ile ilgili olan değişken istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır.

Kısa döneme ilişkin tahmin ettiğimiz hata düzeltme modeline göre ise kamu bankalarına ait kredi hacminde meydana gelen %1'lik değişimin İktisadi büyümenin göstergesi olarak seçilen GYSH üzerinde %2.19'luk bir artışa, özel bankalara ait kredi hacmindeki %1'lik artışın ise GSYH üzerinde %0.75'lik bir düşüşe neden olacağı sonucuna ulaşılmış olup bu husus istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Kontrol değişkeni olarak modele eklenen toplam ticaret ve sabit sermaye yatırımlarının GSYH'a oranı değişkenlerinin GSYH'a olan etkisi istatistiki olarak anlamlı bulunmuş olup bahse konu değişkenlerde meydana gelen %1'lik değişimlerin sırasıyla ters yönlü olarak %14 ve %0.77'lik değişimlere neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Modelin hata düzeltme katsayısı beklenildiği gibi negatif ve anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar uzun dönem denge düzeyine dalgalı bir şekilde yakınsar. Bu sebeple kısa dönemde karşılaşılabilecek herhangi bir şok veya beklenmeyen etkinin uzun dönemde her çeyreklik dönemde %10.34 oranında düzeltilerek dengeye ulaşılacağı ileri sürülebilmektedir.

Özel bankalarca verilen kredilerin kısa dönemde büyümeyi olumsuz etkilerken uzun dönemde pozitif etkilemesi, yatırım yapmak için artan ithalatın kısa dönemde GSYH üzerinde daraltıcı etki yaratması, uzun dönemde ise yatırımlar gerçekleştiğinde üretimin artmasının büyümeyi olumlu etkilemesi ile açıklanabilir. Yapılan birçok çalışmada görüleceği üzere kredi hacminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi kredinin büyümeyi en fazla tetikleyecek yatırımlara aktarılması yoluyla artmaktadır. Dolayısıyla, kredi hacminin artması, bu kredilerin verimli alanlarda kullanıldığını garanti etmemektedir. Tahmin sonuçlarımıza göre, Türkiye'de kamu bankalarınca verilen kredilerin tüketimi veya ithalatı finanse etmiş olabileceği söylenebilir. Bu harcamalar kısa dönemde büyümeyi olumlu etkilese de uzun dönemde etki farklı yönde olabilmektedir. Yine sektörel anlamda kamu bankalarının portföyünde tarım sektörüne kullanılan kredilerin payının

özel sermayeli bankalara göre daha önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bununla beraber kamu ve özel sermayeli bankaların yıllar içinde sahip oldukları portföy içerikleri de farklılaşmaktadır. Özellikle uzun vadede kamu ve özel sermayeli bankaların ekonomik büyümeyi zıt yönlü etkilemesinde bu farklı seyir etkili olmuş olabilir. Örneğin, özel bankaların portföyünde yıllar itibarıyla ihracat kredilerinde, kamu bankalarında ise ihtisas kredilerinde artış görülmektedir. Dolayısıyla Hanson (2004), tarafından belirtildiği gibi özel bankaların tarım gibi sektörlere ait kârlılığı düşük, sosyal yararı yüksek, dışsallıklar bulunan, uzun vadeli fon ihtiyacı olan endüstriyel projeleri finanse etmekte isteksiz olacağı bu sebeple bu başlıkların kamu sermayeli bankalarca finanse edilmesi gerektiği hususunun ülkemizde de geçerliliğini koruduğu söylenebilir. Ayrıca özellikle kamu bankalarının fonlanan projelerin tamamlanma süresinin zaman alması ve katma değerlerinin zaman içerisinde artacak olması sebebiyle çalışılan dönemin ötesinde ekonomik büyüme etkisi olacağı ileri sürülebilir. Dolayısıyla kamu bankaları açısından ulaşılan sonuçlar nihai sonuçlardan farklı olabilecektir.

Özetlemek gerekirse, çalışmada literatürde kamu bankalarının varlığına ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlerden hareketle Türkiye’de bankaların sermaye yapıları dikkate alınarak kredi hacimleri ile büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgular Türkiye’de kamu bankalarının sektöre öncü şekilde hareket etmek suretiyle ekonomi üzerinde kuvvetli bir etkiye sahip olduğunu, kamu ve özel sermayeli bankaların verdikleri kredilerin büyüme üzerinde farklı etkilere yol açtığını göstermektedir. Özellikle kamu bankaları tarafından verilen kredilerin içerisinde belirlenecek bir bölümünün katma değeri yüksek ve ekonomik büyümeye katkısı kuvvetli olan alanlara yönlendirilmesi konusunda ürünlerin geliştirilmeye devam edilmesinin gerektiği düşünülmektedir. Bundan sonraki çalışmalarda kamu ve özel bankaların verdikleri krediler, kredi türlerine göre ayrıştırılarak ekonomik büyüme açısından olumlu sonuç verecek kredi türlerinin tespitine çalışılması hususu irdelenebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acaravcı, A, Öztürk, İ. ve Acaravcı, S. K. (2007). Finance-Growth Nexus: Evidence From Turkey. *International Research Journal of Finance and Economics*, 11, 30-40.
- Ağayev, S. (2012). Geçiş Ekonomilerinde Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 32(1), 155-164.
- Ağazade, S. (2014). Tüketici Kredilerine Yönelik Sınırlama Türkiye'nin Cari Açık Sorununa Çözüm Olur Mu? Doğrusal Dışı Bir Koentegrasyon Analizi. *Bankacılar Dergisi*, 25(91), 45- 55.
- Ak, M. Z., Altıntaş, N. ve Şimşek, A. S. (2016). Türkiye'de Finansal Gelişme Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Nedensellik Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17(2), 151-160.
- Akbaş, Y. E., Şentürk, M. ve Sancar, C. (2013). Testing for Causality between the Foreign Direct Investment, Current Account Deficit, GDP and Total Credit: Evidence from G7. *Panoeconomicus*, 60(6), 791-812.
- Akçacı, T. ve Yöntem, T. (2011). Tüketici kredisi çeşitlerinin enflasyona etkisi: (2005-2010). *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 48(558), 61-69.
- Akçayır, Ö. ve Albeni, M. (2016). Türkiye'de Kredi Genişlemesinin Cari Açığa Etkisi: Sınır Testi Yaklaşımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 557-583.
- Akimov, A., Wijeweraa, A. ve Dollery, B. (2009). Financial Development and Economic Growth: Evidence from Transition Economies. *Applied Financial Economics*, 19(12), 999-1008.
- Akinlo, A. E. ve Oni, I. O. (2015). Determinants Of Bank Credit Growth In Nigeria 1980-2010. *European Journal of Sustainable Development*, 4(1), 23.
- Alfaro, L., Areendam, C., Kalemli, O. Ş. ve Sayek, S. (2004). FDI And Economic Growth: The Role Of Local Financial Markets. *Journal of International Economics*, 64(1), 89-112.
- Allen, F., Jackowicz, K. ve Kowalewski, O. (2013). The Effects of Foreign and Government Ownership on Bank Lending Behavior During a Crisis in Central and Eastern Europe. (Rapor No: WFIC: 13-25) Philadelphia: Wharton Financial Institutions Center.
- Alper, C. E., Berument, H. ve Malatyalı, K. (2002). The Impact of a Disinflation Program on the Structure of the Turkish Banking Sector: Evidence from 1988-1999. *Inflation and Disinflation In Turkey, Boğaziçi Journal*, 15(1).
- Altan, M. (2001). *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*. Konya: Beta Yayınları.

- Altıntaş, H. ve Ayriçay, Y. (2010). Türkiye’de Finansal Gelişme Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Analizi: 1987–2007. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 71-98.
- Altuğ, O. (2000). *Banka İşlemleri Muhasebesi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Altunç, Ö. F. (2008). Türkiye’de Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(2), 113-127.
- Al-Yousif, Y. K. (2002). Financial Development and Economic Growth: Another Look at The Evidence From Developing Countries. *Review of Financial Economics*, 11(2), 131-150.
- Andrews, A. M. (2005). *State-Owned Banks, Stability, Privatization and Growth: Practical Policy Decisions in a World Without Empirical Proof* (Rapor No: IMF: 05/10). Washington, D.C.: International Money Fund.
- Andrianova, S., Demetriades, P. ve Shortland, A. (2012). Government Ownership of Banks, Institutions and Economic Growth. *Economica*, 79, 449-469.
- Ankara Sanayi Odası (2001). Türkiye’de Bankacılık ve Finansal Krizleri. *Asomedy Dergisi, Mart* (Dosya), 3-13.
- Apaydın, Ş. (2018). Türkiye’de Banka Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(4), 15-28.
- Arestis, P., Demetriades, P. ve Luintel, K. (2001). Financial Development and Economic Growth: The Role of Stock Markets. *Journal of Money, Credit and Banking*, 33(1), 16-41.
- Aretis, P., Demetriades, P. O. ve Luintel, K. L. (2001). Financial Development and Economic Growth: The Role of Stock Market, *Journal of Money Credit and Banking*, 33(1), 2001, 16–41.
- Arslan, İ. ve Yapraklı, S. (2008). Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 7, 88-103.
- Artan, S. (2007). Finansal Kalkınmanın Büyümeye Etkileri: *Literatür ve Uygulama*. *İktisat-İşletme ve Finans*, 22(252), 70-89.
- Artun, T. (1983). *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık* (2. bs.). İstanbul: Tekin Yayınları.
- Aslan, Ö. ve Küçükaksoy, İ. (2006). Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 4, 25-38.

- Asongu, S. A. (2012). Financial Determinants Of Consumerpriceinflation. What Do Dynamics In Money, Credit, Efficiencyand Size Tell Us?. *African Governance and Development Institute*, 12(019), 1-25.
- Ataş, N. (1996). *Banka İşletmeciliği ve Tatbikatı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Borsası Yayınları.
- Atış, A. G. ve Saygılı, F. (2014). Türkiye’de Kredi Hacmi ve Cari Açık İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Business and Economics Research Journal*, 5(4), 129-141.
- Atje, R. ve Jovanovic, B. (1993). Stocks Markets And Development. *European Economic Review*, 37(2-3), 632-640.
- Aydın, M. K., Ak, M. Z. ve Altıntaş, N. (2014). Finansal Gelişmenin Büyümeye Etkisi: Türkiye Özelinde Nedensellik Analizi. *Maliye Dergisi*, 167, 149-162.
- Aydın, N. (2010). *Türkiye’de 1995-2008 Yılları Arasında Enflasyon ve Krizlerin Banka Kredileri Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Babuşçu, Ş., Köksal, O., Ünsün, A. ve Yazıcı, Z. (2000). Yüksek Enflasyondan Düşük Enflasyona Geçiş Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü? Sorunlar ve Çözüm Önerileri. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı
- Bagehot, W. (1920). *Lombard Street: A Description Of The Money Market*. New York: Dutton And Comany.
- Bankacılık Kanunu. (2005). T. C. Resmi Gazete, 25983, 01 Kasım 2005.
- Barisitz, S. (2003). *The Transformation of the Romanian Financial and Banking Sector* (Rapor No: ONB: 7), Vienna: Oesterreichische Nationalbank.
- Barth, J., Caprio, G. ve Levine, R. (2001). Bank Regulation and Supervision: What Works Best?. *World Bank*, Erişim: 15 Kasım 2018, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/194195>.
- Barth, J., Caprio, G. ve Levine, R. (2001). *Banking Systems Around the Globe: Do Regulation and Ownership Affect Performance and Stability?* (Rapor No: NBER: 10757). Chicago: National Bureau of Economic Research.
- Barth, J., Caprio, G. ve Levine, R. (2001). The Regulation and Supervision of Banks Around the World: A New Database. *World Bank*, Erişim: 15 Kasım 2018, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/19664>.
- Başar, M. ve Coşkun, M. (2006). *Bankacılık Uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- BDDK. (2017). Türk Bankacılık Sistemi Temel Göstergeleri. Bankacılık Sektör Raporları, Erişim: 02 Aralık 2018, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_34.pdf.

- Beck, T. (2009). *The econometrics of finance and growth*. In Terence Mills, & Kerry Patterson (Eds.), Basingstok: Palgrave Macmillan.
- Beck, T. H. L. ve Levine, R. (2004). Stock Markets, Banks And Growth: Panel Evidence. *Journal of Banking and Finance*, 28(3), 423-442.
- Beck, T., Levine, R. ve Loayza, N. (2000). Finance and the Sources of Growth, *Journal of Financial Economics*, 58(1-2), 261–300.
- Begeç, E. (2015). Yurtiçi Kredi Hacmindeki Değişimlerin Makroekonomik Büyüklüklere Etkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Bekaert, G. ve Harvey, C. R. (2000). Foreign Speculators And Emerging Equity Markets. *The Journal of Finance*, 55(2), 565-613.
- Bencivenga, V. R. ve Smith, B. (1991). Financial Intermediation And Economic Growth. *The Review of Economic Studies*, 58(2), 194.
- Benmelech, E., Bergman, N. K. ve Seru, A. (2011). *Finance and Unemployment* (Rapor No: NBER: 17144). Chicago: National Bureau of Economic Research.
- Berber, M. (2006). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*. Trabzon: Derya Kitapevi.
- Berk, N. (2001). *Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Talebi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Bernanke, B. ve Blinder, A. (1992). The Federal Funds Rate and the Channels of Monetary Transmission. *American Economic Review*, 82(4), 901-921.
- Bertrand, M., Schoar, A. ve Thesmar, D. (2007). Banking Deregulation and Industry Structure: Evidence from the French Banking Reforms of 1985. *Journal of Finance*, 62(2), 597-628.
- Bikker, J. A. (2004). *Competition and Efficiency in a Unified European Banking Market*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Biztis, G. P., John, M. ve Papazoglou, C. (2008). The Determinants of The Greek Current Account Deficit: The EMU Experience. *Journal of International and Global Economic Studies*, 1(1), 105-122.
- Bloch, H. ve Tang, S. H. (2003). The Role of Financial Development in Economic Growth. *Progress Development Studies*, 3(3), 243-251.
- Blomström, M., Lipsey, R. ve Zejan, M. (1996). Is Fixed Investment the Key to Economic Growth?. *The Quarterly Journal of Economics*, 111(1), 269-276.
- Boyd, J. H., Levine, R. ve Smith, B. D. (2001). The Impact Of Inflation On Financial Sector Performance. *Journal of Monetary Economics*, 47(2), 221-248.

- Brandt, C. (2004). Economic Growth and Openness An Econometric Analysis for Regions. Erişim: 13 Aralık 2018, http://www.iwhhalle.de/d/start/News/workshop_makro/ws5/Brandt.pdf.
- Brissimis, S. N., Hondroyiannis, G., Papazoglou, C., Tsaveas, N. T. ve Vasardani, M. A. (2010). *Current Account Determinants and External Sustainability in Periods of Structural Change (Rapor No: ECB: 1243)*, Frankfurt: The European Central Bank.
- Calderon, C. ve Liu, L. (2003). The Direction of Causality Between Financial Development and Economic Growth. *Journal of Development Economics*, 72(1), 321-334.
- Caporale, G. M., Rault, C., Sova, A. D. ve Sova, R. (2015). Financial Development And Economic Growth: Evidence From 10 New European Union Members. *International Journal of Finance & Economics*, 20(1), 48-60.
- Caporale, M. C., Rault, C., Sova, R. ve Sova, A. (2009). *Financial Development and Economic Growth: Evidence From Ten New EU Members* (Rapor No: DIWBDP:904), Berlin: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung.
- Caprio, G. ve Peria, M. S. (2000). *Avoiding Disaster: Policies to Reduce the Risk of Banking Crises* (Rapor No: ECES: 47). Cairo: The Egyptian Center for Economic Studies.
- Carrion-i-Silvestre, J. L. ve Sanso, A. (2006). Testing the Null of Cointegration with Structural Breaks. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*. 68(5), 623-646.
- Ceylan, S. ve Durkaya, M. (2010). Türkiye'de Kredi Kullanımı-Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 21-33.
- Chettri, B. ve Raju, G. R. (2014). Financial Sector Development and Economic Growth in an Open Economy Framework: India's Experience. *Arthshastra. Indian Journal of Economics & Research*, 3(4), 32-40.
- Christopoulos, D. K. ve Tsionas, E. G. (2004). Financial Development and Economic Growth: Evidence From Panel Unit Root and Cointegration Tests. *Journal of Development Economics*, 73(1), 55-74.
- Clarke, G. R. G. ve Cull, R. (2003). Bank Privatization in Argentina: A Model of Political Constraints and Differential Outcomes. *Journal of Development Economics*, 78(1), 133-155.
- Cole, S. (2009). Financial Development, Bank Ownership and Growth: Or, Does Quantity Imply Quality?. *The Review of Economics and Statistics*, 91(1), 33-51.

- Coleman, N. ve Feler, L. (2012). Bank Ownership, Lending, and Local Economic Performance During the 2008 Financial Crisis. *Journal of Monetary Economics*, 71(C), 50-66.
- Contuk, F. Y., ve Güngör, B. (2016). Asimetrik Nedensellik Testi ile Finansal Gelişme Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 71, 89-108.
- Cornett, M.M., Guo, L., Khaksari, S. ve Tehranian, H. (2010). Performance Differences In Privately-Owned Versus State-Owned Banks: An International Comparison. *Journal of Financial Intermediation*, 19, 74–94.
- Corsetti, G., Pesenti, P. ve Roubini, N. (1999). Paper Tigers? A Model of the Asian Crisis. *European Economic Review*, 43(7), 1211-1236.
- Coşkun, M. (2005). *Sermaye Piyasaları*. Eskişehir: Birlik Ofset Yayıncılık.
- Coşkun, N., Ardor, H. N., Çermikli A. H., Eruygur H. O., Öztürk F., Tokatlıoğlu, İ. ve diğerleri. (2012). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*. İstanbul: TBB.
- Çelik, K. (2005). *Uluslararası İktisat* (13. bs). Trabzon: Derya Kitabevi.
- Çeştepe, H. ve Yıldırım, E. (2016). Financial Development and Economic Growth Relationship in Turkey. *International Management. Journal of Economics and Business Administration*, 16, 2-16.
- Çetintaş, H. ve Barışık, S. (2003). Türkiye’de Bankalar, Sermaye Piyasası Ve Ekonomik Büyüme: Koentegrasyon Ve Nedensellik Analizi (1989-2000). *İMKB Dergisi*, 7(25-26), 1-16.
- Darrat, A. F., Abosedra, S. S. ve Aly, H. Y. (2005). Assessing The Role Of Financial Deepening In Business Cycles: The Experience Of The United Arab Emirates. *Applied Financial Economics*, 15(7), 447-453.
- Davydov, D. (2013). Should Public Banks be Privatized? Evidence from the Financial Crisis. Erişim: 28 Aralık 2018, <https://doi.org/10.1177/0972652718776862>.
- Demetriades, P. O. ve Hussein, K. A. (1996). Does Financial Development Cause Economic Growth? Time Series Evidence From 16 Countries. *Journal of Development Economics*, 51(2), 387–411.
- Demir, F., Karabıyık, A., Ermişoğlu, E. ve Küçük, A. (2008). *ABD Mortgage Krizi*. Ankara: BDDK.
- Demirhan, E., Aydemir, O. ve İnkaya, A. (2011). The Direction Of Causality Between Financial Development Economic Growth: Evidence From Turkey. *International Journal Of Management*, 28(1), 3-19.
- Dickey, D. ve Fuller, W. (1981). Likelihood Ratio Statistics For Autoregressive Time Series With A Unit Root. *Econometrica*, 49(4), 1057–1072.

- Dinç, I. S. (2005). Politicians and Banks: Political Influences On Public Banks In Emerging Countries. *Journal of Financial Economics*, 77, 453–479.
- Dinç, S. (2002). Politicians and Banks: Political Influences on Government-Owned Banks in Emerging Markets. *Journal of Financial Economics*, 77(2), 453-479.
- Dinçer, A. (2006). *Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler*. Ankara: DPT.
- Doğukanlı, H., Önal, B. ve Bulat, Ö. (2000). Dezenflasyon Sürecinin Bankalara Etkisi ve Bu Etkilenmeyi Olumluya Çevirmek Amacıyla Bankalarca Alınması Gereken Tedbirler. *Vefa Cemal Sezer Bankacılık Yarışması Ödül Kazanan Eserler*, İstanbul: Akdenet Yayını.
- Dollar, D. (1992). Outward-Oriented Developing Economies Really do Grow more Rapidly: Evidence from 95 LDCs, 1976-1985. *Economic Development and Cultural Change*, 40, 523–544.
- Dritsakis, N. ve Adamopoulos, A. (2004). A Causal Relationship Between Government Spending And Economic Development: An Empirical Examination Of The Greek Economy. *Applied Economics*, 36(5), 457-464.
- Ductor, L. ve Grechyna, D. (2015). Financial Development, Real Sector, And Economic Growth. *International Review Of Economics & Finance*, 37(C), 393-405.
- Dücan, E., Polat, A. M. ve Balcıoğlu, E. (2016). Tüketim Toplumu Örneği Olarak Türkiye'nin Cari Açık ve Tüketici Kredileri İlişkisi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 161-188.
- Dünya Bankası. (2018). Data Bank. Erişim 18 Ağustos 2018, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2018&locations=TR&start=2002>.
- Dymski, G. A. (2009). Why The Subprime Crisis is Different: A Minskyian Approach. *Cambridge Journal of Economics*, 34(2), 239-255.
- Eğilmez, M. ve Ercan, K. (2005). *Ekonomi Politikası: Teori ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Elekdağ, S. ve Wu, Y. (2011). *Rapid Credit Growth: Boon or Boom-Bust* (Rapor No: IMF: 11/241). Washington, D.C.: International Money Fund.
- Engle, R. ve Granger, C. W. J. (1987). Cointegration and Error Correction: Representation, *Estimation and Testing*. *Econometrica*, 55, 251–276.
- Enisan, A. A. ve Olufisayo, A. O. (2009). Stock Market Development and Economic Growth: Evidence From Seven Sub-Sahara African Countries. *Journal of Economics and Business*, 61(2), 162-171.

- Erdoğan, N. (2002). *Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Ertuğrul, H. M., Gerni, C. ve Karamollaoğlu, T. N. (2013). A Dynamic Investigation of the Impact of Credit Growth on the Current Account of Turkey. Erişim: 02 Aralık 2018, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2349545.
- Eslamloueyan, K. ve Darvishi, A. (2007). Credit Expansion and Inflation in Iran: An Unrestricted Error Correction Model. *Iranian Economic Review*, 12(19), 105-126.
- Eyüpgiller, S. (2000). *Bankalar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Feldmann, H. (2013). Financial System Sophistication And Unemployment Around The World. *Applied Economics Letters*, 20(16), 1491-1496.
- Foos, D. (2009). Lending Conditions, Macroeconomic Fluctuations And The Impact Of Bank Ownership. Erişim: 18 Haziran 2018, https://www.wiwi.uni-muenster.de/fcm/downloads/forschen/ifk_bankenvorkshop/Foos_LendingMacroOwnership_200904.pdf.
- Fouad, M., Hemming, R., Lombardo, D. ve Maliszewski, W. (2004). *Fiscal Transparency and Public Banks*. Washington D.C.: World Bank.
- Frankel, J. A. ve Romer, D. (1999). Does Trade Cause Growth?. *American Economic Review*, 89(3), 379-399.
- Freund, C. L. (2000). *Current Account Adjustment In Industrialized Countries* (Rapor No: IFDB: 692), Washington D.C.: Board of Governors of the Federal Reserve System.
- Fry, M. J. (1978). Money And Capital Or Financial Deepening In Economic Development?. *Journal of Money, Credit and Banking*, 10(4), 464–475.
- Gacener, A. (2005). Wagner Kanunu’nun Türkiye Açısından Geçerliliğinin Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 103-122.
- Gatti, D., Rault, C. ve Vaubourg, A.G. (2009). *Unemployment and finance: How do financial and labour factors Interact?* (Rapor No: CESIFO: 2901), Munich: Center for Economic Studies Information and Forschung.
- Ghirmay, T. (2005). Financial Development and Economic Growth in Sub-Saharan African Countries: Evidence From Time Series Analysis. *African Development Review*, 16(3), 415-432.
- Goldsmith, R. W. (1969). *Financial Structure and Development*. New Haven: Yale University Press.
- Göçer, İ., Mercan, M. ve Bölükbaş, M. (2015). Bankacılık Sektörü Kredilerinin İstihdam ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Ekonomisi İçin

- Çoklu Yapısal Kırılma Bütünleşme Analizi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(2), 65-84.
- Göçer, İ., Mercan, M. ve Peker, O. (2013). Kredi Hacmi Artışının Cari Açığa Etkisi: Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 18, 1-17.
- Greenaway, D., Morgan, W. ve Wright, P. (2002). Trade Liberalisation and Growth in Developing Countries. *Journal of Development Economics*, 67, 229-244.
- Gujarati, D. N. (1999). *Essentials Of Econometrics* (2. bs.). Boston: Irwin/McGraw-Hill.
- Gurley, J.G. ve Shaw, E.S. (1955). Financial Aspects of Economic Development, *American Economic Review*, 45, 515–538.
- Güçlü, H. (2006). *Fransa Bankacılık Sistemi*. Erişim: 17 Aralık 2018, http://www.hakanguclu.com/calismalar/Fransa_Bankacilik_Sistemi.pdf.
- Güloğlu, B. ve Altunoğlu, A. E. (2002). Finansal Serbestleşme Politikaları Ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27, 107-134.
- Günel, M. (2001). *Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*. Ankara: Ankara Ticaret Odası.
- Güneş, S. (2012). Finansal Gelişmişlik Ve Büyüme Arasındaki Nedensellik Testi: Türkiye Örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 73-85.
- Güneş, S. ve Yıldırım, C. (2017). Kredi Genişlemesi İle Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 43-60.
- Güven, S. (2002). Türkiye’de Banka Kredileri ve Büyüme İlişkisi. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 17(197), 88-100.
- Hanson, J. A. (2004). *Public Sector Banks and Their Transformation*. Washington D.C.: World Bank.
- Hasanov, F. ve Huseynov, F. (2013). Bank Credits And Non-Oil Economic Growth: Evidence From Azerbaijan. *International Review of Economics and Finance*, 27(C), 597–610.
- Hassan, M. K., Sanchez, B. ve Yu, J. S. (2011). Financial Development And Economic Growth: New Evidence From Panel Data. *The Quarterly Review Of Economics And Finance*, 51(1), 88-104.
- Hawtrey, R. G. (1926). *The Economic Problem*. London: Longmans, Green and Co.
- IMF. (2009). *Lessons for Monetary Policy From Asset Price Fluctuation*. Erişim: 01 Aralık 2018, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/pdf/c3.pdf>.

- IMF. (2017). International Financial Statistics And Data Files. International Money Fund. Erişim: 12 Nisan 2018, <https://data.worldbank.org>.
- Işıktaç, M. Ş. (2009). Bankacılığın Tarihçesi. *Türkiye Bankalar Birliği Dergisi*, 17(26), 8-18.
- İnce, M. (2011). Financial Liberalization, Financial Development And Economic Growth: An Empirical Analysis For Turkey. *Munich Personal RePEc Archive*, Erişim: 01 Kasım 2018, https://mpra.ub.uni-muenchen.de/31978/1/MPRA_paper_31978.pdf.
- İşcan, A. (2003). *Banka Kredilerindeki Daralmanın Ekonomik Etkileri ve Krizlerdeki Gelişimi*. Ankara: TCMB.
- İşipek, P. (2005). Banka Stratejik Yönetim Açısından Kredi Riski Yönetim Modelleri. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi: İstanbul.
- Jalilian, H. ve Kirkpatrick, C. (2002). Financial Development and Poverty Reduction in Developing Countries. *International Journal of Finance and Economics*, 7(2), 97-108.
- Johansen, S. (1988). Statistical Analysis of Cointegration Vectors. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12, 231-254.
- Johansen, S. ve Juselius, K. (1990). Maximum Likelihood Estimation And Inference On Cointegration With Applications To The Demand For Money. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, 169–210.
- Johnston, J. ve Dinardo, J. (1997). *Econometric Methods (4. bs.)*. Newyork: McGraw -Hill.
- Kale, S. (2017). Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 209-220.
- Kanberoğlu, Z. (2014). Finansal Sektör Gelişimi ve İşsizlik: Türkiye Örneği. *AİÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 83-93.
- Kandır, Y. S., İskenderoğlu, Ö. ve Önal, B. Y. (2007). Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Araştırılması. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 311-326.
- Kar, M. ve Pentecost, E. J. (2000). *Financial Development And Economic Growth In Turkey: Further Evidence On The Causality Issue* (Rapor No: LUER: 00/27). Loughborough: Loughborough University.
- Kar, M., Nazlıoğlu, Ş. ve Ağır, H. (2014). Trade Openness, Financial Development And Economic Growth İn Turkey: Linear And Nonlinear Causality Analysis. *Journal Of BRSA Banking & Financial Markets*, 8(1), 63-86.

- Karaçayır, E. ve Karaçayır, E. (2016). Yurtiçi Kredi Hacminin İşsizlik Üzerindeki Etkisi: Türkiye Uygulaması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(30), 13-18.
- Karahan, O. ve Yılgör, M. (2011). Financial Deepening And Economic Growth In Turkey. *MIBES Transactions*, 5(2), 120-125.
- Karahan, Ö. ve Gürbüz, Y. E. (2017). Türkiye’de Bireysel Banka Kredileri Ve Enflasyon İlişkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(5), 410 – 416.
- Kavcıoğlu, Ş. (2003). *Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi, Çözüm Yolları ve Takibi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Kaya, A, Gülhan, Ü. ve Güngör, B. (2013). Türkiye Ekonomisinde Finans Sektörü Ve Reel Sektör Etkileşimi. *Akademik Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi*, 5(8), 1-15.
- Kaya, F. (2012). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kaya, Y., Doğan, T. ve Doğan, E. (2005). *Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi*. Ankara: BDDK.
- Kaygusuz, İ. (2008). Kurumsal ve Bireysel Kredilerin Büyüme ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kenourgios, D. ve Samitas, A. (2007). Financial Development and Economic Growth In A Transition Economy: Evidence for Poland. *Journal of Financial Decision Making*, 3(1), 35-48.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2005). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keskin, E., İnan, E. A., Mumcu, M. ve Erdönmez, P. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi: 1958-2007*. İstanbul: TBB.
- Keyder, N. (2002). *Para, Teori, Politika, Uygulama*. Ankara: Seçkin Yayıncılık ve Dağıtım.
- Kılıç, C. (2015). Tüketici Kredileri ve Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 407 – 420.
- Kılıç, F. (2015). Bireysel Kredilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- King, R. G. ve Levine, R. (1993). Finance and Growth: Schumpeter Might be Right. *Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 717–737.
- Kirkpatrick, C. G. ve Green, C. (2002). Finance and Development: An Overview of the Issues. *Journal of International Development*, 14(2), 207-209.
- Korap, L. H. ve Aslan, Ö. (2006). Türkiye’de Finansal Gelişme Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 1-20.

- Korukçu, Ü. (1998). *Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, 40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi*. Ankara: Bankalar Birliği Yayınları.
- Körner, T. ve Schnabel, I. (2011). Public Ownership Of Banks And Economic Growth. *Economics of Transition*, 19(3), 407-441.
- Krugman, P. (1998). What Happened to Asia. Erişim: 30 Aralık 2018, <http://www.bresserpereira.org.br/Terceiros/Cursos/Krugman-WhatHappenToAsia.pdf>.
- Kunt, D., Demirgüç, A. ve Detragiache, E. (1997). *The Determinants of Banking Crises: Evidence from Developing and Developed Countries* (Rapor No: IMF: 106). Washington, D.C.: International Money Fund.
- La Porta, R., Lopez de Silanes, F. ve Shleifer, A. (2002). Government Ownership of Banks. *Journal of Finance*, 57(1), 265-301.
- Lane, P. R. ve McQuade, P. (2013). Domestic Credit Growth and International Capital Flows. *Journal of Economics*, 116(1), 218-252.
- Leony, L. ve Romeu, R. (2011). A Model Of Bank Lending In The Global Financial Crisis And The Case Of Korea. *Journal of Asian Economics*, 22(4), 322–334.
- Levine, R. (1997). Financial Development And Economic Growth: Views And Agenda. *Journal of Economic Literature*, 35(2), 688-726.
- Levine, R. ve Zervos, S. (1998). Stock Markets, Banks, and Economic Growth. *The American Economic Review*, 88(3), 537-558.
- Levine, R., Loayza, N. ve Beck, T. (2000). Financial İntermediation And Growth: Causality And Causes. *Journal of Monetary Economics*. 46(1), 31-77.
- Lewis, W. A. (1950). *The Principles of Economic Planning*. London: G. Allen & Unwin.
- Liang, S. (2012). Determinants of the U.S. Current Account. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 6(2), 258-263
- Lin, Y., Srinivasan, A. ve Yamada, T. (2012). The Bright Side of Lending by State Owned Banks: Evidence from Japan. Erişim: 18 Haziran 2018, <https://pdfs.semanticscholar.org/201b/69889d1370040677d1f68de73136f9c036ae.pdf>.
- Lucas, R. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3-42.
- Luintel, K. ve Khan, M. (1999). A Guantitative Reassessment Of The Finance-Growth Nexus: Evidence From A Multivariate VAR. *Journal of Development Economics*, 60(2), 381-405.

- Maki, D. (2012). Tests For Cointegration Allowing For an Unknown Number of Breaks. *Economic Modelling*, 29(5), 2011-2015.
- Mandacı, P. E. (2003). Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Risk Ölçüm Teknikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 85-93.
- Mathews, K. ve Thompson, J. (2005). *The Economics of Banking*. New Jersey: John Wiley&Sons Ltd,
- Mccaig, B. ve Stengos, T. (2005). Financial Intermediation and Growth: Some Robustness Results. *Economics Letters*, 88(3), 306-312.
- McKinnon, R. I. (1973). *Money and Capital in Economic Development*. Washington DC.: The Brookings Institution.
- Menyah, K., Nazlioglu, S. ve Wolde-Rufael, Y. (2014). Financial Development, Trade Openness And Economic Growth In African Countries: New Insights From A Panel Causality Approach. *Economic Modelling*, 37(2), 386–394.
- Mercan, M. (2013). Kredi Hacmindeki Değişimlerin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Ekonomisi İçin Sınır Testi Yaklaşımı. *Bankacılar Dergisi*, 24(84), 54-71.
- Mercan, M. ve Peker, O. (2013). Finansal Gelişmenin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1), 93-120.
- Micco, A. ve Panizza, U. (2006). Bank Ownership And Lending Behavior. *Economics Letters*, 93, 248-254.
- Micco, A., Panizza, U. ve Yeyati, E. L. (2004). *Should the Government be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks* (Rapor No: IADP: 517). Washington, D.C.: Inter-American Development Bank.
- Müslümov, A. ve Güler, A. (2002). Sermaye Piyasası Gelişmesi ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi: OECD Ülkeleri Örneği, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 17, 90–100.
- Narayan, S. ve Narayan, P.K. (2004). Determinants of Demand of Fiji's Export: An Empirical Investigation. *The Developing Economics*, 42(1), 95–112.
- Ngerebo, A. T. A. (2016). Monetary Policy And Inflation In Nigeria. *International Journal of Finance and Accounting*, 5(2), 67-76.
- Nguyen, H. V. (2010). *What Credit Growth Tells About Ination? An Empirical Study of Denmark, Norway and Sweden*. Master's Thesis, Texas A&M University, Texas.
- Okay, E. (2002). Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 2(19), 95–122.

- Onur, S. (2005). Finansal Liberalizasyon Ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 127–152.
- Ozcan, B. ve Ari, A. (2011). An Empirical Analysis Of Relationship Between Financial Development And Economic Growth: The Turkish Case. *Business and Economics Research Journal*, 2(1), 121– 142.
- Öçal, T. ve Çolak, Ö. F. (2000). *Finansal Sistem ve Bankalar*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Önder, Z. ve Özyıldırım, S. (2009). Banks, Regional Development Disparity And Growth: Evidence From Turkey. *Cambridge Journal of Economics*, 34, 975-1000.
- Önder, Z. ve Özyıldırım, S. (2013). Role Of Bank Credit On Local Growth: Do Politics And Crisis Matter?. *Journal of Financial Stability*, 9(1), 13–25.
- Özcan, Ö. (2007). Türkiye’de Elektronik Bankacılık: İnternet Bankacılığı Üzerine Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Özsunay, E. (1992). *Tüketici Kredileri ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar*. İstanbul: Panel Yayınları.
- Öztürk, İ. (2008). Financial Development and Economic Growth: Evidence From Turkey. *Applied Econometrics and International Development*, 8(1), 85-98.
- Öztürk, N., Barışık, S. ve Darıcı, H. K. (2010). Gelişmekte Olan Piyasalarda Finansal Derinleşme ve Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 95–119.
- Öztürk, N., Darıcı, H. K. ve Kesikoğlu, F. (2011). Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi: Gelişmekte Olan Piyasalar İçin Bir Panel Nedensellik Analizi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 1(30), 53-69.
- Öztürkler, H. ve Çermikli, A. H. (2007). Türkiye’de Bir Parasal Aktarım Kanalı Olarak Banka Kredileri. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(514), 57-68.
- Pagano, M. ve Pica, G. (2012). Finance and Employment. *Economic Policy*, 27(69), 5-55.
- Parasız, İ. (2000). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2003). *Para Politikası*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Parasız, İ. (2005). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2009). *Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Patel, U. R. (2004). Role of State-Owned Financial Institutions in India: Should the Government “Do” or “Lead”? Washington D.C.: World Bank.

- Patrick, H.T. (1966). Financial Development And Economic Growth In Underdeveloped Countries. *Economic Development and Cultural Change*, 14(2), 174-189.
- Pehlivan, P., Demirlioğlu, L. Ve Yurtseven, H. (2017). Türkiye'de Bankacılık Faaliyetleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi. V. *Anadolu International Conference in Economics*, Erişim: 12 Kasım 2018, http://2017.econanadolu.com/admin1/dn_content/59063dbac60ac.pdf.
- Peker, O. ve Hotunluoğlu, H. (2009). Türkiye'de Cari Açığın Nedenlerinin Ekonometrik Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 221-237.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. J. (2001). Bound Testing Approaches To The Analysis Of Level Relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289–326.
- Phillips, P. C. B. Ve Perron, P. (1988). Testing For A Unit Root In Time Series Regression. *Biometrika*, 75(2), 335–346.
- Rachdi, H. (2011). The Causality Between Financial Development And Economic Growth: A Panel Data Cointegration. *International Journal of Economics and Finance*, 3(1), 143.
- Rajan, G. R. ve Luigi, Z., (1998). Financial Dependence and Growth, *American Economic Review*, 88(3), 72-76.
- Robinson, J. (1952). *The Generalization Of The General Theory, The Rate Of Interest And Other Essays*. London: Macmillan.
- Saarenheimo, T. (1995). *Credit Crunch Caused Investment Slump? An Empirical Analysis Using Finnish Data* (Rapor No: Bank of Finland: 6/95). Helsinki: Bank of Finland.
- Sachs, J. D. ve Warner, A. (1995). Economic Reform And The Process of Global Integration. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1-118.
- Saçık, S. Y. ve Karaçayır, E. (2014). Küresel Kriz Sonrasında Cari Açık ve Kredi Hacmi Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *International Conference On Eurasian Economies*, 507-514.
- Sağlam, D. (1976). *Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- Sağlam, Y. ve Sönmez, F. E. (2017). Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Avrupa Geçiş Ekonomileri Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(1), 121- 140.
- Saito, A. T., Savoia, J. & Lazier, L. (2009). Determinants of Private Credit in OECD Developed, BRIC's and LAC Countries. Erişim: 01 Aralık 2018, http://www.aijssnet.com/journals/Vol_3_No_3_May_2014/3.pdf.

- Sandalcılar, A. R. Ve Altınar, A. (2014). Türkiye’de Tüketici Kredileri İle Cari İşlemler Açığı Arasındaki Nedensellik İlişkisi, *Bankacılar Dergisi*, 25(89), 28–40.
- Sapienza, P. (2004). The effects of government ownership on bank lending. *Journal of Financial Economics* 72, 357–384.
- Schumpeter, J. A. (1961). *The Theory Of Economic Development* (7. bs.). Cambridge: Harvard University Press.
- Schwert, G. W. (1988). Tests For Unit Roots: A Monte Carlo Investigation, *NBER Technical Working Paper Series*, 7(2): 147-159.
- Seval, B. (1990). *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*. İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (1999). *Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama* (13. bs.). İstanbul: Güzem Yayınları.
- Shabbir, G., Anwar, S., Hussain, Z. ve Imran, M. (2012). Contribution of Financial Sector Development in Reducing Unemployment in Pakistan. *International Journal of Economics and Finance*, 4(1), 260-268.
- Shahbaz, M. ve Khan, A. (2010). Old Wine in New Bottles: Saving-Growth Nexus: Innovative Accounting Technique in Pakistan. *Theoretical and Applied Economics*, 17(7), 49-60.
- Shan, J. ve Jianhong, Q. (2006). Does Financial Development Lead Economic Growth? The Case of China. *Annals of Economics and Finance*, 7(1), 231-250.
- Shan, J. ve Morris, A. (2002). Does Financial Development ‘Lead’ Economic Growth?. *International Review of Applied Economics*, 16(2), 153-168.
- Shan, J. Z. (2005). Does Financial Development Lead Economic Growth? A Vector Auto Regression Appraisal. *Applied Economics*, 37(12), 1353-1367.
- Shan, J., Morris, A. ve Sun, F. (2001). Financial Development and Economic Growth: An Egg-Chicken Problem?. *Review of International Economics*, 9(3), 443-454.
- Sharma, A. (2012). The Long-Run Determinants of the U.S. Trade Balance: A Reexamination Using Bi & Multivariate Cointegration Approach. *Research Applied Economics*, 4(1), 16-32.
- Shaw, E. (1973). *Financial Deepening in Economic Development*. New York: Oxford University Press.
- Smith, A. (2010). *Milletlerin Zenginliği* (4. bs.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Soydan, A. (2016). Does Credit Growth 'Cause' Current Account Deficits? Evidence from Turkey. *Advances in Economics and Business*, 4(2): 102-116.
- Soytaş, U. ve Küçükkaya, E. (2011). Economic Growth And Financial Development In Turkey: New Evidence. *Applied Economics Letters*, 18(6), 595 – 600.
- Sönmezer, S. ve Pala, Y. (2017). *Konut Kredi Hacminin Gelişimi ile Makroekonomik Değerler ve Finansal Getirilerin İlişkisi* (Rapor No: ICEE: 3C), Bishkek: International Conference On Eurasian Economies.
- Stern, N. (1989). The Economics of Development: A Survey. *The Economic Journal*, 99(397), 597-685.
- Süslü ve Bekmez (2010). Türkiye'de Zaman Tutarsızlığının ARDL Yöntemi ile İncelenmesi, *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 4(2), 85-110.
- Şahin, H. (2009). *Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Şakar, H. (2000). *Genel Bankacılık Bilgileri*. İstanbul: Strata Yayıncılık.
- Şentürk, S. H. (2005). Ekonomik Büyümenin Sağlanmasında Finansal Sistemin Rolü. *İktisat-İşletme ve Finans*. 20(237), 112-127.
- Takan, M. (2001), *Bankacılık: Teori Uygulama ve Yönetim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tang, C. F. ve Tan, B. W. (2014). The Linkages Among Energy Consumption, Economic Growth, Relative Price, Foreign Direct Investment, And Financial Development In Malaysia. *Quality & Quantity: International Journal of Methodology, Springer*, 48(2), 781-797.
- [TBB. \(2017\). Türkiye`de Bankacılık Sistemi \(1958'den İtibaren\). Erişim: 12 Mart 2017, https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59.](https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59)
- TCMB. (2011). *Dünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*. Ankara: TCMB
- TCMB. (2018). *Elektronik Veri Dağıtım Sistemi*. Erişim 18 Ağustos 2018, <https://evds2.tcmb.gov.tr/>.
- TCMB. (2018). *Finansal İstikrar Raporu*. Erişim: 17 Temmuz 2018, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/ae10362b-c785-42cc-9f09-f0879b7a14cb/Fir_TamMetin26.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-ae10362b-c785-42cc-9f09-f0879b7a14cb-mhbRLLI.
- Teletar, E. (2011). Türkiye'de Cari Açık Belirleyicileri ve Cari Açık Krediler ilişkisi. *Bankacılar Dergisi*, 22(78), 22-35.

- Thoenig, M. ve Thesmar, D. (2004). *Financial Market Development and the Rise in Firm Level Uncertainty* (Rapor No: CEPR: 4761), London: The Center of Economic Policy Research.
- Tinoco, Z. M. Á., Venegas, M. F. ve Torres, P. V. H. (2014). Growth, Bank Credit, And Inflation In Mexico: Evidence From An ARDL Bounds Testing Approach. *Latin American Economic Review*, 23(8), 2-22.
- Tiryaki, G. (2014). Türkiye'de Bireysel Kredilerin Ekonomik Büyüme ve Cari Açık ile İlişkisi. *Bankacılar Dergisi*, 25(91), 55-74.
- Togan, S. ve Berument, H. (2011). Cari İşlemler Dengesi, Sermaye Hareketleri ve Krediler, *Bankacılık Dergisi*, 22(78), 4–21.
- Tokatlıoğlu, İ. ve Başaran, A. (2003). Türkiye'de Yoksulluğun Dağılımı, Yapışkanlığı ve Transfer Politikası. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 14(49), 111-129.
- Toprak, M. ve Demir, O. (2001). Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 1-26.
- Tornel, A. (1999). *Common Fundamentals in the Tequila and Asian Crises* (Rapor No: NBER: 7139). Chicago: National Bureau of Economic Research.
- Tuçcu, C.T. ve Aslan, A. (2012). *Financial Development and Employment: A VAR Analysis for the Case of Turkey* (Rapor No: CIIC: 561), Rome: Clute Institute.
- Tuna, K. ve Bektaş, H. (2013). Kredi Hacminin Ekonomi Büyüme Üzerindeki Rolünün İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(9), 139-150.
- Türedi, S. ve Berber, M. (2010). Finansal Kalkınma, Ticari Açıklık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35, 301-316.
- Türkoğlu, M. (2016). Türkiye'de Finansal Gelişmenin Ekonomik Büyümeye Etkileri: Nedensellik Analizi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), 84-93.
- Uddin, G. S., Sjö, B. ve Shahbaz, M. (2013). The Causal Nexus Between Financial Development And Economic Growth In Kenya. *Economic Modelling*, 35(2), 701-707.
- Urgancı, H. (1982). *Para ve Banka*. Adana: Önder Matbaası.
- Ünalmiş, D. (2002). *The Causality Between Financial Development And Economic Growth: The Case Of Turkey* (Rapor No: TCMB: 0203). Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Ünsal, M. E. (2016). *İktisadi Büyüme*. Ankara: İmaj Yayınevi.

- Venâncio, S. F. M. (2013). Does Financial Development Promote Economic Growth?. Master's Thesis, Universidade de Lisboa, Lisboa.
- Voivodas, C. S. (1973). Exports, Foreign Capital Inflows and Economic Growth. *Journal of International Economics*, 22, 337-49.
- Waqabaca, C. (2004), *Financial Development and Economic Growth in Fiji*, Economics Department Reserve Bank of Fiji, 2004/03.
- Wurgler, J. (2000). Financial Markets And The Allocation Of Capital. *Journal of Financial Economics*, 58(2000), 187–214.
- Yağcılar, G. G. (2010). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Yalçın, E. (2005). İktisadi Büyüme ve Dış Krediler: Ampirik Bir Çalışma. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Yanikkaya, H. (2003). Trade Openness and Economic Growth: A Cross-Country Empirical Investigation. *Journal of Development Economics*, 72, 57-89.
- Yapraklı, S. (2007). Ticari ve Finansal Dışa Açıklık ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 5, 67-89.
- Yıldırım, O. (2004). Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler. *Dış Ticaret Dergisi*, 9(30), 126-140.
- Yılmaz, E. ve Kayalica, Ö. (2002). Türkiye’de Finans ve Büyüme: Nedensellik İlişkisi. *İMKB Dergisi*, 6(2), 35-50.
- Yılmaz, Ö., Güngör, B. ve Kaya, V. (2006). Hisse Senedi Fiyatları ve Makro Ekonomik Değişkenler Arasındaki Eşbütünlük ve Nedensellik. *İMKB Dergisi*, 8(34), 1–16.
- Yiğitbaş, Ş. B. (2014). Türkiye’de Banka Kredileri ve Konjonktür Dalgalanmaları Arasındaki İlişkinin Analizi. *Bankacılar Dergisi*, 25(90), 19-32.
- Yücel, F. (2009). Temel Bileşenler Yöntemiyle Türk Sermaye Piyasası Gelişiminin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkilerinin Bir Analizi. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 9(9), 78-86.
- Yüksel S., ve Özsarı M. (2016). Impact Of Consumer Loans On Inflation And Current Account Deficit: A Toda Yamamoto Causality Test For Turkey. *World Journal of Applied Economics*, 2 (2), 3-14.
- Zarakolu, A. (1973). *Cumhuriyet’in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Zeybek, A. (2005). Türkiye Sanayiinin Yoğunlaşma Verileri Kapsamında İrdelenmesi. Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Ziramba, E. (2008). Bank Lending, Expenditure Components And Inflation In South Africa: Assessment From Bounds Testing Approach. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 11(2), 217-228.
- Zortuk, M. ve Çelik, Y. M. (2014). The Relationship between Bank Loans and Economic Growth in Turkey: 1995-2010. *Alphanumeric Journal*, 2(2), 51-60.

EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU

EK 2. ETİK KURUL İZİNİ MUAFİYET FORMU